

**PİRİNÇSAN A.Ş.'DE
DOĞRUSAL PROGRAMLAMA YÖNTEMİYLE
HAMMADDE MALİYETİNİN BULUNMASI**

Tamer EREN

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ENDÜSTRİ MÜHENDİSLİĞİ**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

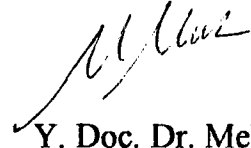
(93568)

**TC YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMENTASYON MERKEZİ**

Haziran 2000

ANKARA

Tamer EREN tarafından hazırlanan PİRİNÇSAN A.Ş.'DE DOĞRUSAL PROGRAMLAMA YÖNTEMİYLE HAMMADDE MALİYETİNİN BULUNMASI adlı bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Y. Doç. Dr. Mehmet ATAK

Tez Yöneticisi

Bu çalışma, jürimiz tarafından Endüstri Mühendisliği Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

: Prof. Dr. Feri Kuntay

Üye

: Doç. Dr. Hadi Gökçen

Üye

: Yard. Doç. Dr. Mehmet Atak

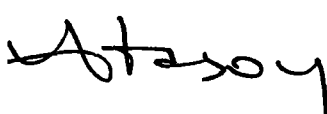
Üye

: _____

Üye

: _____

Bu tez, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygundur.

B. Atasoy

İÇİNDEKİLER

	sayfa
ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ.....	iv
ŞEKİLLERİN LİSTESİ.....	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	vii
1. GİRİŞ.....	1
2. DOĞRUSAL PROGRAMLAMA.....	7
2.1. Doğrusal Programlama Problemlerinin Tanımı ve Özellikleri.....	7
2.2. Doğrusal Programlamanın Genel Uygulama Alanları.....	9
2.3. Doğrusal Programlamanın Yapısal Özellikleri.....	11
2.4. Doğrusal Programlama İle İlgili Temel Varsayımlar.....	11
2.4.1. Nispilik varsayımı.....	12
2.4.2. Toplanabilirlik varsayımı.....	12
2.4.3. Bölünebilirlik varsayımı.....	13
2.4.4. Kesinlik varsayımı.....	13
2.5. Eş Zamanlı Lineer Denklemler.....	13
2.6. Doğrusal Programlama Problemlerinin Özellikleri.....	16
2.7. Doğrusal Programlama Modelinin Kurulması.....	19
2.8. Doğrusal Programlama Çözüm Yöntemleri.....	19
2.8.1. Simpleks yöntemi.....	20
2.8.2. Doğrusal programlama problemlerinin çözümünde geçerli olan tanımlar.....	24

2.8.3.	Simpleks yönteminin doğrusal programlama problemlerine uygulanması.....	27
2.8.3.1.	Sınırsız çözümler.....	32
2.8.3.2.	Dönüşüm formülleri.....	34
2.8.4.	Simpleks tablosu.....	39
2.8.4.1.	Simpleks algoritması.....	39
2.8.4.2.	Tablo formatında simpleks metodu.....	41
2.8.5.	Başlangıç temel uygun çözümün bulunması.....	45
2.8.6.	Yapay başlangıç çözümlü yöntemler.....	48
2.8.6.1.	Büyük M metodu.....	48
2.8.6.2.	İki safhalı metot.....	49
2.8.7.	Dejenere problemin çözümü.....	53
2.8.7.1.	Çıkış değişkenlerin seçilmesinde Lexicographic kuralı.....	54
2.8.7.2.	Değişkenleri seçme, girme ve çıkartmak için Bland kuralı.....	55
2.9.	Simpleks Algoritmasını Kullanmada Karşılaşılan Zorluklar.....	55
2.10.	Duyarlılık Analizleri.....	57
2.10.1.	Duyarlılık analizlerinin tablo gösterimi.....	60
2.10.1.1.	Sürekli olmayan değişkenler.....	61
3.	UYGULAMA.....	68
3.1.	Fabrikanın Tanıtımı.....	68
3.1.1.	Makina Kimya Endüstrisi Kurumu.....	68
3.1.2.	Pirinçsan A.Ş.	69
3.2.	Pirinçsan A.Ş. Fabrikası İmalat Sistemi.....	73
3.3.	Modelin Kurulması	83
3.3.1.	GAMS modeli.....	84
3.4.	Modelin Çözümü.....	94
3.5.	Problemde Duyarlılık Analizi Örnekleri.....	110

4.	SONUÇ VE ÖNERİLER.....	139
	KAYNAKLAR.....	141
	ÖZGEÇMİŞ.....	143

**PİRİNÇSAN A.Ş.'DE
DOĞRUSAL PROGRAMLAMA YÖNTEMİYLE
HAMMADDE MALİYETİNİN BULUNMASI
(Yüksek Lisans Tezi)**

Tamer EREN

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
Haziran 2000**

ÖZET

Bu tez çalışmasında, malzeme maliyetini minimum yapacak şekilde ürünü üretmek için hangi hammaddeden ne kadar kullanmak gerektiğini bulan maliyet-etkin bir üretim programı geliştirilmiştir. Genel olarak doğrusal programlamanın metodolojisi anlatıldıktan sonra, PİRİNÇSAN A.Ş.'de hammadde maliyetini optimize eden bir doğrusal programlama modeli kurulmuştur. Kurulan model, General Algebraic Modeling Systems (GAMS) paket programı kullanılarak çözülmüştür. Ayrıca duyarlılık analizleri yapılarak, farklı üretim alternatiflerinin maliyetleri hesaplanmıştır.

Bilim kodu : 605.02.03

Anahtar Kelimeler : Doğrusal programlama, Modelleme, GAMS

Sayfa Adedi : 143

Tez Yöneticisi : Y. Doç. Dr. Mehmet ATAĞ

**DETERMINING MATERIAL COST BY USING
LINEAR PROGRAMMING METHOD
IN PİRİNÇSAN A.Ş.
(M.Sc. Thesis)**

Tamer EREN

**GAZİ UNIVERSITY
INSTITUTE OF SCIENCE AND TECHNOLOGY
June 2000**

ABSTRACT

In this thesis, a cost-effective production program was developed to determine the raw material quantity in the alloy in order to minimize the material cost. Generally after explained the methodology of linear programming, a linear programming model was constructed to optimize material cost in Pirinçsan A.Ş. That constructed model, was solved by using the package program which named General Algebraic Modeling Systems (GAMS). Besides, the cost of different production alternatives was calculated by using sensitivity analysis.

Science code : 605.02.03
Key Words : Linear programming, Modeling, GAMS
Page Number : 143
Adviser : Assist. Prof. Mehmet ATAĞ

TEŞEKKÜR

Çalışmalarım boyunca değerli yardım ve katkılarıyla beni yönlendiren hocam Yrd.Doç.Dr. Mehmet ATAĞ'a yine bu çalışmamı yapmada bana yardımcı olan Pirinçsan A.Ş. yetkililerine teşekkürü bir borç bilirim.

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 2.1. Simpleks tablosu.....	42
Çizelge 2.2. Pivot işleminden önce Simpleks tablosu.....	44
Çizelge 2.3. Pivot işleminden sonra Simpleks tablosu.....	45
Çizelge 2.4. Duyarlılık analizi için genelleştirilmiş tablo.....	60
Çizelge 3.1. Malzemelerin alışım oranları.....	74
Çizelge 3.2. Hammaddelerdeki alışım oranları.....	78
Çizelge 3.3. Hammadde miktarları ve fiyatları.....	79
Çizelge 3.4. Malzeme sipariş miktarı.....	80
Çizelge 3.5. BAKIRSTOK miktarları.....	87
Çizelge 3.6. CINKOSTOK miktarları.....	88
Çizelge 3.7. KURSUNSTOK miktarları.....	89
Çizelge 3.8. ALUMINYUMSTOK miktarları.....	90

Çizelge	Sayfa
Çizelge 3.9. KALAYSTOK miktarları.....	91
Çizelge 3.10. ANTIMONSTOK miktarları.....	92
Çizelge 3.11. Bulunan sonuçlara göre üretilecek malzemelerin içindeki hammadde miktarları.....	95
Çizelge 3.12. Fabrikanın kendi yöntemleriyle bulduğu sonuçlar	103
Çizelge 3.13. BT için Z değerleri.....	111
Çizelge 3.14 GY için Z değerleri.....	113
Çizelge 3.15. 7002 nin talep miktarı değişmesinden sonraki çözümde bulunan değerler.....	115
Çizelge 3.16. 7001 in hurda değer kullanılmadığında bulunan değerler.	123
Çizelge 3.17. Yeni ürün eklendiğinde bulunan değerler.....	131

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 3.1. Ürün ağacı.....	70
Şekil 3.2. Gömlek yüksükleri.....	72
Şekil 3.3. BT için Z değerlerinin gösterimi.....	112
Şekil 3.4 GY için Z değerlerinin gösterimi.....	113

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış bazı simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Simgeler

TL

Açıklamalar

Türk Lirası

Kısaltmalar

AL

BB

BH

BT

EC

EK

GAMS

GP

GY

HH

HK

KA

KB

Açıklamalar

Alüminyum

Blister bakır

Bakır hurda

Bakır tel

Elektrot çinko

Elektrot kurşun

General Algebraic Modeling System

Granüle pirinç

Gömlek yük şeridi

Hurda kapçık

Hurda kovan

Külçe antimon

Katot bakır

KK	Külçe kalay
LP	Linear Programming
MKE	Makina Kimya Endüstrisi
PH	Pirinç hurdası
RA	Radyotör
TH	Tombak hurda

1. GİRİŞ

Bilgi ve teknolojinin baş döndürücü bir hızla geliştiği 2000'li yıllarda işletmelerin varlıklarını sürdürebilmeleri bu hıza ayak uydurabilmelerine bağlıdır. Bu nedenle işletmeler, çok hızlı bir değişim ve gelişme süreci içinde doğru kararları gecikmeden almak zorundadırlar.

Artan rekabet koşullarında işletmeler mevcut kaynaklarını(zaman, sermaye, işgücü, hammadde) optimum bir şekilde kullanmalıdırlar. Optimizasyon, belli kısıtlar altında ya karın maksimum yapılması ya da maliyetin minimum yapılmasıdır. Üretim işletmelerinde amaçlardan biri, üretim maliyetlerinin minimum seviyede olmasıdır.

Eldeki kaynakların etkin kullanımını sağlamak için aşağıdaki sorulara cevap aranır:

- Hangi mal veya hizmetler ne kadar üretilmelidir?
- Üretim, hangi üretim faktörlerinin yardımıyla hangi yöntemlerle nasıl yapılmalıdır?
- Mal ve hizmetler kimler için üretilmelidir?

Etkin bir maliyet kontrolü için üretim plan ve programlarının düzenli olarak yapılması gerekmektedir. Üretim maliyetin sağlıklı bir şekilde hesaplanması için bütün faktörler dikkate alınmalıdır. Gereksiz harcamalar ve azaltılması gereken maliyetler incelenmelidir [1].

İşletmeler, faaliyetlerini devam ettirebilmek için bazı malları kullanmak, bazı hizmetlerden yararlanmak zorundadır. Örneğin üretim faaliyetlerini devam ettirebilmek için hammadde kullanmak, çalıştırdığı personele ücret ödeyebilmek, elektrik-su kullanmak durumundadır. Buna göre gider, işletmenin faaliyetini ve varlığını sürdürebilmesi ve bir gelir elde edebilmek için belli bir dönemde kullandığı ve tükettiği mal ve hizmetlerin parasal tutarıdır.

Maliyet ise, üretim yapan işletmelerde üretim ile ilgili olarak kullanılan ve tüketilen mal ve hizmetlerin parasal karşılığıdır. Başka bir ifade ile maliyet; mal ve hizmet üretiminde işletme tarafından yapılan çeşitli giderlerin (hammadde, işçilik, genel üretim giderleri), uğranılan kayıpların (amortisman, fire) ve para ile ölçülebilen fedakarlıkların (sosyal sigorta işveren payı, sosyal yardımlar) toplamıdır[2].

Bir işletmede mal ve hizmet üretiminde maliyete katılacak giderler, çeşitli açılardan sınıflandırılabilir. Üretim maliyeti ile olan ilişkisi açısından adlarına göre giderler şu gruplarda toplanabilir:

1. Hammadde ve malzeme giderleri
2. İşçi ve memur ücret ve giderleri
3. İşletme giderleri
4. Amortisman ve tükenme payları
5. Çeşitli giderler (reklam ve sigorta gibi)

Endüstri işletmelerinde hammadde maliyeti, üretim maliyetinin büyük bir kısmını oluşturmaktadır.

Endüstri sektörünün bir alt çalışma sahası ve bu çalışmaya da esas olan metal sektöründe kullanılan malzemeler, hammaddelerin belirli oranlarda karıştırılması ile elde edilir. Doğal olarak, bunun en iyi şekilde (optimum tarzda) yapılmasında karşılaşılan en büyük sorun; “hangi mamul için, hangi hammaddeleri, ne miktarda kullanmak gerektiği” sorunudur. Bu soruna rasyonel yaklaşılmaması durumunda, hammadde kullanımını belli bir program dahilinde yapmamaktadır. Bu nedenle hammadde maliyeti tam olarak düşürülememekte, bu da maliyeti doğrudan etkilemektedir. Metal endüstrisinde hammadde maliyeti malzeme maliyetinin yaklaşık olarak yarısını oluşturmaktadır. Bu maliyet kaleminin düşürülmesi için maliyet-etkin rasyonel karar verme yaklaşımlarının kullanılması kaçınılmazdır.

İşletmeler, artık günümüzde insanın tecrübelerinden, bilgisayarların da hızlarından faydalanarak problemlerini daha kısa sürede ve daha sağlıklı biçimde çözmektedirler. Bunun için karar vericiye yardımcı olan karar destek sistemleri geliştirilmiştir.

Karar destek sistemleri; daha iyi karar alabilmek için bilgisayarın kapasitesi ile bireysel olarak zihinsel kaynakların birleşiminden oluşur [3].

Karar destek sistemlerinin faydaları aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Karar destek sistemlerinin kompleks problemleri çözme özelliği vardır
- Şartlar değiştiğinde ve beklenmedik durumlarda daha kısa sürede sonuca ulaşılabilir
- Farklı konfigürasyonlarda birden fazla stratejilerde çalışma imkanı vardır

- Her çalışmada yeni şeyler öğrenilir
- Bilgi toplamak kolaydır
- Yönetim kontrol ve performansı artırır
- Etkin maliyet kontrolü sağlar
- İş rutinlikten kurtulur
- Doğru karar vermeye yardımcı olur
- Yönetimsel verimliliği artırır
- Bireysel veya grupsal kaynaşmayı sağlar

Bir çok üretim işletmesinde sipariş alınan malzemeleri üretmek için kullanılacak hammaddelerin miktarları genellikle kişisel tecrübelerle dayanarak ve sezgisel olarak yapılmaktadır.

Bu çalışmada, bu sorunu gidermek için; *maliyeti minimum verecek şekilde malzemeyi üretmek için hangi hammaddeden ne kadar kullanmak gerektiğini bulan maliyet-etkin bir üretim programı geliştirilmiştir.*

Bu program ile siparişler alındıktan sonra gerekli olan hammadde miktarları hesaplanarak uygun olan hammaddelerin en az maliyetle temin edilmesi sağlanabilir.

Burada ele alınan problem; yapısal olarak bir doğrusal programlama problemi ve özel olarakta bunun içinde bir harmanlama (karışım) problemidir. Malzemeler, karışım oranları ve maliyetleri farklı olan hammaddelerden üretilmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde; doğrusal programlama hakkında genel bir bilgi verilmektedir. Problemi çözmek için “doğrusal optimizasyon” yöntem olarak kullanıldı. Çünkü, bugün endüstriyel ve ekonomik analizlerde yaygınca kullanılan doğrusal programlama, tüm sayısal teknikler arasında en geniş uygulama alanı olanıdır.

Doğrusal programlama, işletmenin ulaşım, üretim, finansman, dağıtım ve reklamcılık gibi pek çok faaliyetlerinde karşılaştığı problemlerin çözümü için kullanılabilir. Ayrıca işletmede; karşılaşılabilecek darboğazların giderilmesinde, seçenekli üretim tekniklerinin kullanılmasının getirisini belirlemede, kaynakların etkin kullanımı ve bunların gölge fiyatlarının belirlenmesi ile en uygun çözümlere ulaştıracak politikaları saptamada, doğrusal programlama modelleri kullanılır.

Doğrusal programlama, karar değişkeni ve problem şartları olarak kısıtlayıcılara bağlı olan bir amaç fonksiyonunu, en iyi (maksimum veya minimum) kılmaya çalışır. Buna göre doğrusal programlama değişkenlere ve kısıtlayıcılara bağlı olarak amaca en iyi ulaşma tekniğidir. Temel olarak doğrusal programlama, verilen optimallik ölçütüne bağlı olarak kaynakların optimal şekilde dağıtımını içeren deterministik matematiksel bir tekniktir de denilebilir.

Çalışmanın üçüncü bölümü; uygulama kısmını içermektedir. Burada, ele alınan üretim sistemi hakkında genel bir bilgi verilmektedir. Fabrikanın

modelinin kurulmasında gerek duyulan temel unsurlar ve kısıtlar tanımlanmaktadır. Bunlara dayalı olarak modelin genel yapısı belirlenmektedir. Kurulan DP modelinin çözümünde *Genel Cebirsel Modelleme Sistemi* (GAMS) kullanılmaktadır. GAMS, programcılarının geniş ve kompleks matematiksel programlama modellerini daha kolay kurabilmesi ve çözebilmesi, ve ekonomistler gibi meslek dallarındakilerin bu modelleri daha verimli kullanabilmesi için dizayn edilmiştir. GAMS modellemeciler tarafından kolayca kullanılabilir. Cebirsel ifadelerden ibaret olması sayesinde GAMS, modellemecilerin üretkenliğini oldukça artırır. Matematiksel programlama uygulamalarının yürütme ve karar verme aşamalarını ifade edebilmeyi kolaylaştırır [4]. Ayrıca GAMS ile tüm notasyonlar için model uzun uzun yazmaya gerek kalmadan daha kolay ifade edilebilmektedir. Model geliştirildikten sonra, söz konusu olabilecek değişiklikleri programın tümünü etkilemeden yapabilme kolaylığını vermektedir. Sağladığı avantajlar nedeni ile GAMS çözümde kullanılmış ve modelin çözümünden bulunan sonuçlar bir tablo şeklinde ifade edilmiştir.

Son bölümde ise; çalışmanın sonuçları değerlendirilmiş, gelecek çalışmalar için söz konusu olabilecek öneriler belirtilmiştir.

2. DOĞRUSAL PROGRAMLAMA

2.1. Doğrusal Programlama Problemlerinin Tanımı ve Özellikleri

Genel olarak doğrusal programlama problemi; sınırlayıcı koşullar adı verilen lineer denklemler veya eşitsizlikler grubu ile birlikte amaç denklemi adı verilen değişkenlerin doğrusal bir fonksiyonu optimize (maksimize veya minimize) etmektir.

II. dünya savaşının ikinci yarısından sonra askeri olmayan alanlarda yönetim bilimi uygulamalarının kullanımı artmasıyla iki gelişme oldu. Birincisi karar vermede sayısal yaklaşımlar üzerindeki araştırmalar ile bir çok metodolojinin gelişmesine sebep oldu. Bunlardan en önemlisi belki de 1947'de doğrusal programlama problemlerin çözümlenmesi için Dantzig'in bulduğu Simpleks Yöntemidir. Bunu bir çok gelişme takip etti ve yöneylem araştırması üzerine ilk kitap 1957'de Churchman, Ackoff ve Arnoff tarafından yayınlandı[5].

1947 ve 1949 yılları arasındaki kısa zamanda doğrusal programlamanın temellerinin büyük bir kısmı ortaya kondu. 1947'nin başlarında Koopmans klasik ekonomik teorilerin analizinde doğrusal programlamanın mükemmel bir yapı sağladığını gösterdi.

Buna rağmen doğrusal programlama birden ortaya çıkmadı. 1947' den önceki yıllarda matematikçiler doğrusal programlamada matematik teorisinin özü olan lineer eşitsizlik sistemleri konusunda çalıştılar.

Bu çeşit sistemlerin araştırılması 1826'da Fourier' in çalışmalarına dayanır. Bundan sonra çok az sayıda matematikçi bununla ilgili konularda çalıştı. Özellikle W. Karush' un 1930'da ki master tezinde sonlu boyutlar için

eşitsizlik sınırları bulunan fonksiyonlarda optimallik şartları konusunda çalıştı. Ayrıca çeşitli özel durumlar için doğrusal programlamanın temel Duality Teoremi değişik araştırmacılar tarafından ispat edildi.

Bunun yanında 1939'un hemen başında Kantorovich üretim planlama için doğrusal programlama modellerinin pratik uygulamaların önemini ortaya koydu. Bunların çözümü için de basit bir algoritma önerdi. Ne yazık ki Kantorovich'in çalışmaları Rusya'da ihmal edildi. Ancak Dantzig ve arkadaşlarının doğrusal programlamayı iyi bir şekilde ortaya koymasından sonra Kantorovich'in çalışmaları fark edildi.

Doğrusal programlama 1950 ler den 1960'lara kadar gelişmeye devam etti. Doğrusal programlama teorisi genişletildi ve başarılı uygulamalar yapıldı. 1975'de Kantorovich ve Koopmans kaynakların optimal olarak dağıtım teorisine olan katkılarından dolayı İsveç Kraliyet Bilim Akademisi tarafından Nobel iktisadi bilimler ödülünü almalarıyla konu kamuoyunun ilgisini de çekmeye başladı. Simpleks Algoritmaya alternatif bir algoritmadır.

1979'da doğrusal programlamada diğer bir önemli gelişme de kamuoyunun dikkatini çekti: L. G. Khachian; N. Z. Shor, D. B. Yudin ve A. S. Nemirovski tarafından bulunan simpleks metodundan çok farklı olan "elipsoid metodu" denilen metodun teorik olarak simpleks metodu yerine kullanılabileceğini ispatlamıştır.

Optimum sonuca ulaşmak için milyonlarca defa iterasyon gerektirebilen Simpleks metodundan farklı olarak elipsoid metodunda polinom zaman sınırında doğrusal programlama problemi ile optimum sonuç bulunur. Bütün dünyadaki gazeteler yeni algoritmanın sanki çok karmaşık ve çok büyük kaynak dağıtım problemlerini zamansız çözebilecekmiş gibi raporlar

yayınladılar. Maalesef elipsoid metodun teorik üstünlüğü pratik uygulamalarda hayata geçirilememiştir.

1984 yılında önemli bir gelişme de N. Karmarkar tarafından geliştirilen doğrusal programlama için İç Nokta Algoritmaları olmuştur. Yeni algoritma teorik olarak Simpleks metodu yerine kullanılmakla kalmamış aynı zamanda çok büyük ölçekli uygulamalı problemleri çözmede büyük bir performans göstermiştir. Karmarkar' ın algoritması da Simpleks metodundan çok farklıdır. Bu metotta muhtemel bir alanın içinden optimum sonuca ulaşılır. Bu iç nokta yaklaşımı son yıllardaki araştırmaların odak noktası olmuştur. Çok farklı teorik gelişmeler ve gerçek uygulamalar rapor edilmiştir. Bu konuda pek çok gelişmeler de beklenmektedir[6].

2.2. Doğrusal Programlamanın Genel Uygulama Alanları

Klasik ve çok amaçlı doğrusal programlamanın uygulama alanı o kadar geniştir ki bunun tam bir listesini yapmak mümkün değildir. Fakat doğrusal programlamanın önemini göstermesi açısından burada bazı uygulamaları şunlardır[7].

- **Beslenmede Uygun Diyet Hazırlanması:** Dengeli beslenme için gerekli besin maddelerini içeren en ekonomik diyetin hazırlanması.
- **Personel ve Yük Taşıma:** Yolu en az tutarak işi tamamlama ve personeli en verimli şekilde kullanma çalışmaları.
- **Personel, Malzeme ve İş Ataması:** İşlerin en kısa ve verimli şekilde yapılabilmesi için personel, malzeme ve işlerin ayarlanmasında.

- **Benzin karışımı:** Oktan ve diğer oranları dikkate alarak uygun benzinin ayarlanması.
- **Personel planlaması:** uygun yerlere kişilerinde özelliklerini katarak uygun yerlere atanması.
- **Üretim planlaması:** Üretim yapan bir işletme için ürünün istenilen zaman ve şartlara uygun planlanmasında.
- **Yerleşim yeriyle ilgili (altyapı vb.) planlar:** Özellikle belediyelerde altyapının en az maliyetle uygun güzergahın belirlenmesinde.
- **Portföy seçimi:** Yatırım alternatiflerinden en fazla karı sağlayacak yatırımı seçmektir.
- **Bölgesel sağlık merkezi yerleşimi ve personel ayarlanması:** Bölgelerdeki nüfus ve diğer faktörlere dikkate alarak sağlık merkezlerinin nereye yerleşeceğini ve bunların içindeki personel sayısının ayarlanması.
- **Sivil savunma sistemleri yerleşimi:** Bir doğal afet durumunda sivil savunmanın en iyi işleyebilmesi için uygun yerleşimin yapılması.
- **Havayolları mürettebat tarifesi:** Havayolları çalışanların ergonomik biçimde uygun çalışma zamanlarının belirlenmesinde.
- **Uçak bakım planlama:** Bir uçakta arızalanma sürelerini dikkate alarak bakım planı yapılmasında.

- Stok planlama ve kontrolü: Bir firmada stok maliyetini en az tutabilme faaliyetleri.
- Trafik sinyalizasyon planlaması: Bir bölgede ulaşımın aksamaması için bir taşıtın en az duraklayarak bir bölgeden bir bölgeye gitmesinde trafik ışıklarının ayarlanması.

2.3. Doğrusal Programlamanın Yapısal Özellikleri

Yapısal olarak doğrusal programlama problemlerinin 3 özelliği vardır.

1. Üretim sistemlerinin performans ölçüsü olan amaç denklemi ve sınırlayıcı koşullar olarak probleme empoze edilen kısıtlar karar değişkeninin birinci dereceden lineer fonksiyonlarıdır.
2. Her bir sınırlayıcı koşul, kısıtın niteliğine bağlı olarak $\leq$ (küçük veya eşit), $\geq$ (büyük veya eşit) ya da $=$ biçimindedir.
3. Modeldeki karar değişkenlerinin fiziksel faaliyet seviyelerini göstermeleri durumunda doğrusal programlama problemlerindeki bütün değişkenler negatif olamazlar[8].

2.4. Doğrusal Programlama İle İlgili Temel Varsayımlar

Bu kısımda söz konusu edilen doğrusal programlama problemi (modeli) geleneksel tek hedef (amaç) fonksiyonu ve m kısıttan oluşan bir sistemdir.

Bir optimizasyon problemini doğrusal programlama olarak yazmak için doğrusal programlama formülasyonunda kullanılması mutlak gerekli olan bazı varsayımlar vardır. Bu varsayımlar şunlardır [8]:

1. Nispilik Varsayımı
2. Toplanabilirlik Varsayımı
3. Bölünebilirlik Varsayımı
4. Kesinlik Varsayımı

2.4.1. Nispilik varsayımı

Bu varsayım işletmenin girdileri ile çıktıları arasında doğrusal bir ilişkinin bulunduğunu gösterir. Üretim düzeyi artarken aynı oranda üretim girdileri de artar. Ayrıca amaç fonksiyonu açık bir şekilde matematik olarak ifade edilmelidir. Amaç fonksiyonunun doğrusal olabilmesi için karar değişkenleri x_j lerin birinci dereceden ve c_j katsayıları da sabit olmalıdır.

2.4.2. Toplanabilirlik varsayımı

Bu varsayım değişik üretim faaliyetlerine kaynak olan üretim girdilerinin toplamının her bir işlem için ayrı ayrı kullanılan girdilerin toplamına eşit olduğunu gösterir. Örneğin bir iş iki saatte, diğeri üç saatte yapılıyorsa, iki işi birden yapmak için beş saate gerek vardır.

2.4.3. Bölünebilirlik varsayımı

Bu varsayıma göre karar değişkenleri kesirli parçalara bölünebilir ve tamsayı olmayan karar değişkenleri olabilir.

2.4.4. Kesinlik varsayımı

c_j , a_{ij} ve b_i katsayıların hepsi kesin olarak bulunabilir. Maliyet, ücretler, kaynak erişilebilirliği, talep ve diğer kullanımlara ait herhangi olası veya stokastik elementlerin bu katsayılarla yakınsandığı varsayılır.

2.5. Eş Zamanlı Lineer Denklemler

$Ax = B$ sistemini ve artırılan matris ele alındığında, matrisin m satırı $n+1$ kolonu olsun. Eğer (A,b) 'nin rankı, A nın rankından büyük ise b ; $a_1, a_2, \dots, a_n$ nin bir lineer kombinasyonu olamaz. Dolayısıyla $Ax = b$ sisteminin çözümü olmaz ($Ax = B, x \geq 0$ sisteminin de çözümü olmaz).

$rank(A) = rank(A,b) = k$ denildiğinde, (A,b) nin satırları yeniden sıralanırsa ;

$$(A,b) = \begin{bmatrix} A_1 & b_1 \\ A_2 & b_2 \end{bmatrix}$$

Bu durumda $A_1 = k_1 \times n$, b_1 bir k vektörü,

$A_2 = (m-k) \times n$ matrisi b_2 de $(m-k)$ vektörü olur. Ve $rank(A_1) = rank(A_1, b_1) = k$ olur.

Eğer bir x vektörü $A_1 x = b_1$ durumunu sağlarsa $A_2 x = b_2$ durumunu da otomatik olarak sağlar. Bu nedenle gerekenden fazla ve bağımlı olan $A_2 x = b_2$ atılabilir. Bağımsız olan $A_1 x = b_1$ kalır. $\text{rank}(A_1) = k$ olduğundan A_1 in k tane lineer bağımsız kolonu atılır. A_1 in kolonlarının yerleri yeniden düzenlendiğinde $A_1 = (B, N)$ denilirse; bu durumda B , $k \times k$ bir tekil olmayan matris ve N de $k \times (n - k)$ olur. Böyle bir B matrisi A_1 in rankı k olduğu için vardır. burada B temel matris(B nin kolonları E^k temeli oluşturduğu için N de temel olmayan matris diye adlandırılır. x , x_B ve x_N ayrıldığında; (x_B ; $x_1, x_2, \dots, x_k$ den, x_N de $x_{k+1}, \dots, x_n$ dan oluşur.) $A_1 x = b_1$ in manası $(B, N) \begin{bmatrix} x_B \\ x_N \end{bmatrix} = b_1$ olur. Bu da $B x_B + N x_N = b_1$ eder. B nin bir tersi olduğu için x_B , B^{-1} ile çarpılırsa x_N cinsinden çözülebilir.

$$x_B = B^{-1} b_1 - B^{-1} N x_N$$

$k = n$ durumunda, n anlamsız olur ve $A_1 x = b_1$ sisteminin $x_B = B^{-1} b_1 = A_1^{-1} b_1$ olan bir tek çözümü vardır. Diğer taraftan $n > k$, x_N vektörüne rasgele değerler verildiğinde, $x_B = B^{-1} b_1 - B^{-1} N x_N$ denklemi kullanılarak $A_1 x = b_1$ sistemine $\begin{bmatrix} x_B \\ x_N \end{bmatrix}$ çözümü bulunur. Burada x_B için tek bir çözüm bulunur. Bu durumda $A_1 x = b_1$ sisteminin sonsuz sayıda elemanlı çözüm kümesi olur (dolayısıyla $Ax = b$ sistemi). A_1 ; B ve N 'e ayırtmak ve $x_B = B^{-1} b_1 - B^{-1} N x_N$ ifade edilmesi şöyle olur.

k denklemlilikli N bilinmeyenli bir sisteme, $(n - k)$ tane değişkene x_N 'e karşılık gelen rasgele değerler verilir. Sonra k denklem ve k bilinmeyen sistem

çözöldüğünde; bu k denklem ve k bilinmeyenin tek bir çözüm kümesi vardır.

Bu nedenle B nin bir ters matrisi olması gerekir. $x_N = 0$ ve $x_B = B^{-1}b_1$ kullanılarak yapılan çözüm $A_1x = b_1$ in temel çözümüdür.

Ortaya çıkabilecek özel durumlar özetlenirse;

1. $rank(A, b) > rank(A)$ $Ax = b$ çözümü yoktur.
2. $rank(A, b) = rank(A) = k = n$ $Ax = b$ sisteminin tek çözümü vardır.
3. $rank(A, b) = rank(A) = k < n$ $Ax = b$ sonsuz sayıda çözümü vardır.

$Ax = b$ temel satır işlemleri yaparak Gauss-Jordan metoduyla $A'x = b'$ şekline dönüştürölerek yukarıdaki üç durumdan hangisine uyduğı anlaşılır.

$$\begin{bmatrix} I_k & Q \\ 0 & 0 \end{bmatrix} x = \begin{bmatrix} b'_1 \\ b'_2 \end{bmatrix}$$

$$rank(A) = k \leq \min\{m, n\};$$

Eğer $k < m$ ve $b'_2 \neq 0$ ise 1. durum,

Eğer $k = n \leq m$ ve $m > n$ iken $b'_2 = 0$ ise 2. durum,

Eğer $k < n$ ve $k < m$ iken $b'_2 = 0$ ise 3. durum olur[8].

2.6. Doğrusal Programlama Problemlerinin Özellikleri

Doğrusal programlama problemi üç bileşen yani değişkenler, amaç ve kısıtlayıcı denklemler tarafından teşkil edilir. Değişkenler sürekli kontrol edilebilir. x_1 birinci değişkeni, x_2 ikinci değişkeni, x_3 üçüncü değişkeni, x_n n . değişkeni ifade ederse problemin sürekli ve negatif olmama yönünü aşağıdaki şekilde gösterilebilir[11].

$$x_1 \geq 0$$

$$x_2 \geq 0$$

$$x_3 \geq 0$$

.....

$$x_n \geq 0$$

Doğrusal programlama modelinden beklenen sonucun alınabilmesi için amacın açık olarak bilinmesi ve kantitatif ifade edilmeleri gereklidir. Genellikle amaç, kârların en büyüklenmesi veya maliyetlerin en küçüklenmesi yönündedir[12]. Doğrusal amaç fonksiyonunda karar değişkenleri $x_1, x_2, x_3, \dots, x_n$ ve kâr veya maliyet sabit katsayıları da $c_1, c_2, c_3, \dots, c_n$ ile gösterilirse amaç fonksiyonu;

$$Z = c_1x_1 + c_2x_2 + c_3x_3 + \dots + c_nx_n$$

şeklinde yazılır. Amaç z 'yi maksimum veya minimum yapacak $x_1, x_2, x_3, \dots, x_n$ değişkenlerinin değerini bulmaktır[9].

Doğrusal programlama modelinin amaca ulaşımını sağlayacak seçenekli üretim yollarının olması gerektiği kabul edildiği gibi amaç fonksiyonunun belirli bir değerde en yüksek veya en az olabilmesi içinde $x_1, x_2, x_3, \dots, x_n$ değişken değerlerinin bir değeri olmalıdır. Yoksa amaç fonksiyonunu artı sonsuzda maksimum veya minimum değer alır ki bunun firma için bir anlamı yoktur.

İşletmenin elindeki kaynakların miktarını $b_1, b_2, b_3, \dots, b_m$ ve ürünlerin seçenekli üretim yolları yani üretim tekniği de a_{ij} semboli ile gösterelim. a_{ij} , bir birim j ürünü üretmek için kaynak b_i 'den gerekli olan miktarı gösterir. Üretim kapasiteleri ve üretim faktörleri sınırlı olduğundan modelin kısıtlayıcı denklem takımı aşağıdaki şekilde ifade edilir[10].

$$a_{11}x_1 + a_{12}x_2 + \dots + a_{1j}x_j + \dots + a_{1n}x_n \leq b_1$$

$$a_{21}x_1 + a_{22}x_2 + \dots + a_{2j}x_j + \dots + a_{2n}x_n \leq b_2$$

⋮

$$a_{i1}x_1 + a_{i2}x_2 + \dots + a_{ij}x_j + \dots + a_{in}x_n \leq b_i$$

⋮

$$a_{m1}x_1 + a_{m2}x_2 + \dots + a_{mj}x_j + \dots + a_{mn}x_n \leq b_m$$

Doğrusal programlama modelinin matematiksel ifadeleri aşağıdaki şekilde olacaktır[11].

Amaç Fonksiyonu:

$$Z \min (\max) = c_1x_1 + c_2x_2 + c_3x_3 + \dots + c_jx_j + \dots + c_nx_n$$

Kısıtlar

$$a_{11}x_1 + a_{12}x_2 + \dots + a_{1j}x_j + \dots + a_{1n}x_n \{ \leq, =, \geq \} b_1$$

$$a_{21}x_1 + a_{22}x_2 + \dots + a_{2j}x_j + \dots + a_{2n}x_n \{ \leq, =, \geq \} b_2$$

$\vdots$

$$a_{i1}x_1 + a_{i2}x_2 + \dots + a_{ij}x_j + \dots + a_{in}x_n \{ \leq, =, \geq \} b_i$$

$\vdots$

$$a_{m1}x_1 + a_{m2}x_2 + \dots + a_{mj}x_j + \dots + a_{mn}x_n \{ \leq, =, \geq \} b_m$$

ve

$$x_j \geq 0 \quad (j = 1, 2, 3, \dots, n)$$

Burada; $x_1, x_2, x_3, \dots, x_n$ kontrol edilebilen karar değişkenler, yani faaliyet seviyeleri olmaktadır.

Özetle; herhangi bir doğrusal programlama modeli, belirlenen amaç fonksiyonunu maksimum veya minimum kontrol edilebilen değişkenleri bulmak için kurulur.

Bazı durumlarda kontrol edilebilen karar değişkenlerinin optimal değerini etkilemeden amaç fonksiyonu basitleştirilebilir. Eğer amaç fonksiyonuna sabitler eklenir veya çıkarılırsa, problemi çözerken sabitler ele alınmayabilir.

2.7. Doğrusal Programlama Modelinin Kurulması

Bir problemi matematiksel programlama olarak ifade edebilmek için aşağıdaki üç adımın izlenmesi gerekir.

Adım 1: Yönünün belirlenmesi ve bunun matematik fonksiyon olarak ifade edilmesi. Aynı zamanda girdi değişkenlerinin belirlenmesi.

Adım 2: İstenen tüm kısıtlamaları belirleme ve onların matematiksel olarak ifade edilmesi.

Adım 3: Problemde yer alan değişkenlerin negatif olmama durumunun gösterilmesi.

2.8. Doğrusal Programlama Çözüm Yöntemleri

Doğrusal programlama çözüm yöntemleri şu şekilde sınıflandırılabilir:

Geometrik Yöntem: Doğrusal programlamada küçük boyutlu problemlerin (iki değişkenli) çözümünde kullanılabilir. Basit olmasına rağmen doğrusal programlama problemlerinin anlaşılması için iyi bir temel sağlar.

Simpleks Yöntemi: Doğrusal programlama problemlerin çözümünde kullanılan Non-polinomial bir algoritmadır. En çok kullanılan yöntem olduğu söylenebilir.

Khachian'nın Elipsoid Yöntemi: 1979'lara kadar Simpleks .Yönteminin dezavantajı sayılan Non-polinomiallık problemine çözüm arandı. Bu tarihte L. G. Khachian kendi ismiyle anılan bir polinomial algoritma öne sürdü. Ancak bu algoritma pratikte başarılı olamamıştır.

Karmarkar'ın İç nokta Yöntemi: Simpleks Yöntemi ortaya atıldıktan sonra hassas uygulamaları yapılmış ve yöntem üzerinde ciddi iyileştirmeler gerçekleştirildi. 1984'e kadar yöneme alternatif olabilecek güçlü bir başka yöntem geliştirilemedi. Bu tarihte Karmarkar yeni bir polinomial algoritma öne sürdü. Bu algoritma doğrusal programlamaya doğrusal olmayan programlama yaklaşımı olarak tanımlanabilir.

Bu çalışmada kullanılan yöntem Simpleks yöntemidir. Bundan sonraki konularda da daha çok Simpleks Yöntem üzerinde durulacaktır [8].

2.8.1. Simpleks yöntemi

1947 yılının yazında doğrusal programlama problemlerinin çözmek için Dantzig tarafından Simpleks Yöntemi adı altında bir algoritma geliştirildi. Bu yöntemin ilk önemli uygulamaları 1947'nin sonlarına doğru yapıldı. J. Laderman 9 eşitlik kısıtlı 27 değişkenli bir diyet planlama problemlemini

çözmüştür. Bu problemin bir hesap makinası ile çözülmesi için 120 gün gerekti ve sayfalarca kağıt harcanıldı. Günümüzde modern bilgisayarlar kullanılarak ve Simpleks yöntemi daha hassas kullanılarak 5000 kısıtlı ve 10000 değişkenli problemler ile çok kolay bir şekilde çözülmektedir. Simpleks metodunun bir çok varyantı çıkmasına rağmen ve yeni hesaplama algoritmaları öne sürülmesine rağmen doğrusal programlama problemlerin çözümünde Simpleks Yöntemi hala tercih edilmektedir. Bu yöntem aynı zamanda mümkün çözüm bölgesini tanımlayan polihedral kümelerin yüzleri hakkında daha derin bir görüş sağlar.

Simpleks metodu, iteratif bir yöntem olup amaç fonksiyonunu maksimum veya minimum kılacak optimum çözüme, başlangıç mümkün çözümü adım adım iyileştirerek yaklaştıran bir tekrarlama işlemidir. Çözümün sonlanması olayı temel çözüm sayısı yaklaşık olarak m kısıt n değişkenli bir doğrusal programlama için mümkün çözüm sayısı $\binom{n}{m} = \frac{n!}{m!(n-m)!}$ dir[12].

Simpleks Yöntemi amaç fonksiyonu da dahil olmak üzere tüm kısıtlar eşitlik biçiminde ifade edildiği standart formda tüm değişkenlerinde (≥ 0) olarak tanımlanmasına dayanır.

Doğrusal programlama problemleri genel olarak;

$$\text{Max (min)} \quad z = \sum_{j=1}^r c_j x_j$$

$$\sum_{j=1}^r a_{ij} x_j \quad \{\leq, =, \geq\} b_i \quad i = 1 \dots m$$

$$x_j \geq 0 \quad j = 1 \dots n$$

biçiminde yazılabilir[13]. Problemlerin çözümüne başlandığında, kısıtlayıcılardaki eşitsizlikler, eşitlikler halinde dönüştürülür.

Bu amaçla şöyle bir yol izlenir:

Kısıtlayıcılardan herhangi biri;

$$\sum_{j=1}^r a_{ij} x_j \leq b_i \quad (2.1)$$

şeklinde olsun. Eşitsizliğin sol tarafına $x_{r+1} \geq 0$ değişkeni eklenecek olursa,

$$\sum_{j=1}^r a_{ij} x_j + x_{r+1} = b_i$$

elde edilir. x_{r+1} Değişkeni gevşek (slack) değişken adını alır. Bu değişken eşitsizliğin sol tarafı, ilgili kaynakların toplam kullanımı göstermesi durumunda, kullanılmayan ya da üretim faaliyeti sonrası elde kalacak olan fazla kaynak miktarlarını temsil eder.

Benzer olarak kısıtlayıcı,

$$\sum_{j=1}^r a_{ij} x_j \geq b_i \quad (2.2)$$

şeklinde olsun. Eşitsizliğin sol tarafından, $x_{r+1} \geq 0$ değişkeni çıkartılırsa,

$$\sum_{j=1}^r a_{ij} x_j - x_{r+1} = b_i$$

elde edilir. Buradaki $x_{r+1} \geq 0$ değişkeni fazla değişken (surplus) adını alır. Eşit işaretli kısıtlayıcılarda herhangi bir değişiklik olmaz. Değişkenlerin sayısı, gevşek ve fazla değişkenlere bağlı olarak r ile $r+m$ arasında değişir. Kısıtlayıcılara gevşek ve fazla değişkenler ilave edilerek eşitlikler elde edildiğinde amaç fonksiyonun değişmesi istenir. Bunu sağlamak için amaç fonksiyonunda gevşek ve fazla değişkenlere ilişkin c_j değerlerinin sıfır olduğu kabul edilir.

Böylece doğrusal programlama modelinin standart biçimi;

$$\begin{aligned} \text{Max (ya da min)} \quad z &= \sum_{j=1}^r c_j x_j \\ \sum_{j=1}^r a_{ij} x_j &= b_i \quad i=1 \dots m \\ x_j &\geq 0 \quad j=1 \dots n \end{aligned} \tag{2.3}$$

şeklinde olur. Buradaki n , $r + \text{ilave değişkenleri}$ ifade etmektedir. Yukarıdaki ifadeye doğrusal programlamanın standart şekli denir. Matris notasyonu kullanılırsa doğrusal programlama probleminin standart şekli;

$$\begin{aligned} Ax &= b \\ x &\geq 0 \end{aligned} \tag{2.4}$$

$$\text{Max (min)} \quad z = c x$$

biçiminde yazılır. B vektörüne ihtiyaç vektörü, z fonksiyonuna ise amaç fonksiyonu denir.

2.8.2. Doğrusal programlama problemlerinin çözümünde geçerli olan tanımlar

Standart şekle sokulmuş bir doğrusal programlama probleminin kısıtlayıcıları,

$$AX = a_1x_1 + a_2x_2 + \dots + a_nx_n = b$$

Şeklinde yazılabilir. Burada a_j , ($j=1... n$), A matrisinin sütunlarıdır. Aktivite vektörleri adını alır. i . Kısıtlayıcıya eklenen gevşek ve fazla değişkene karşı gelen sütunlar sırasıyla e_i ve $-e_i$ birim vektörleridir (yani i . Elemanı 1 diğerleri 0).

A matrisinin doğrusal bağımsız olan m tane sütununu seçerek bir B matrisi oluşturulur. B ' nin sütunları E^m için bir temeldir.¹ B temel matrisi adını alır. A ' nın B ' yi oluşturan sütunlarına, A ' nın temel sütunları ve bu sütunlara ilişkin değişkenlere temel değişkenler adı verilir. B ' nin sütunları da b_i ($i = 1...m$) ile gösterilir.

Temelin özelliklerinden A matrisinin herhangi bir a_j sütunu, B ' nin sütunlarının doğrusal kombinasyonu olarak aşağıdaki gibi yazılır[10].

$$a_j = y_{1j}b_1 + y_{2j}b_2 + \dots + y_{mj}b_m = \sum_{j=1}^m y_{ij}b_i \quad (2.5)$$

Elemanları (2.5) deki y_{ij} ($i=1...m$) sayıları olan bir Y_j vektörü düşünülürse.

¹ $a = \{ a_1, a_2, \dots, a_m \}$ vektörlerinin tümü m boyutlu öklid uzayı adını alır ve bu uzay E^m ile gösterilir

Yani;

$$Y_j = \begin{bmatrix} y_{1j} \\ y_{2j} \\ \vdots \\ y_{mj} \end{bmatrix}$$

olsun. Bu vektör yardımıyla (2.5) deki eşitlik;

$$a_j = BY_j$$

şeklinde yazılabilir. B , E^m için bir temel olduğuna göre tekil değildir. Dolayısıyla tersi mevcuttur. O halde,

$$Y_j = B^{-1}a_j$$

şeklinde olabilir.

A matrisi B (temel) ve D (temel dışı) matrisi olarak tanımlandırılırsa, $Ax = b$ sistemi rankı $\text{rank}(A, b) = k$ ve $k < n$ olması durumunda bir doğrusal programlama probleminde, B temelini oluşturan a_j sütunlarına ilişkin X_j değerleri pozitif ise bu çözüme temel mümkün çözüm denir. Burada $D_{(m \times n-m)}$ boyutlu temel dışı matristir. B matrisini, A 'nın ilk m sütununu seçerek oluşturulduğu kabul edilirse buna göre A matrisini aşağıdaki gibi kısımlara ayrılabilir.

$$Ax = [B : D] \Rightarrow x = [B : D] \begin{bmatrix} x_B \\ x_D \end{bmatrix} = b$$

Temel çözüm tanımından $x_D = 0$ olacaktır o halde,

$$B x_B = b$$

$$x_B = B^{-1}b$$

olur. x_{Bi} deki i indisi x_{Bi} 'nin, B 'nin b_i sütununa ilişkin değişken olduğunu ifade eder.

Her x_B temel çözümüne karşılık olan m elemanlı bir satır vektörü vardır. Elemanları temel değişkenlerin fiyatları olan bu vektör çoğunlukla, $c_B = [c_{B1}, c_{B2}, \dots, c_{Bm}]$ şeklinde gösterilir[14]. i indisi c_{Bi} 'nin, x_{Bi} 'nin fiyatı olduğunu gösterir. A matrisi ve x vektörüne uygun bir biçimde c vektörü de, $c = [c_B : c_D]$ şeklinde kısımlara ayrılırsa, amaç fonksiyonu;

$$z = cx = [c_B : c_D] \begin{bmatrix} x_B \\ x_D \end{bmatrix} = c_B x_B + c_D x_D = c_B x_B$$

şeklinde bulunur.

Son olarak yeni bir z_j değişkeni tanımlanırsa.

$$z_j = y_{1j}c_{B1} + y_{2j}c_{B2} + \dots + y_{mj}c_{Bm} = \sum_{i=1}^m y_{ij}c_{Bi} = c_B y_j$$

A matrisinin her a_j sütununa ilişkin bir z_j değeri vardır. A 'nın B 'deki sütunları değiştirilirse z_j değerleri de değişecektir [8].

2.8.3. Simpleks yönteminin doğrusal programlama problemlerine uygulanması

Doğrusal programlama problemlerinde çözüm, lineer eşitlik sisteminde herhangi bir temel uygun çözüm bulunması ile başlar[16].

Doğrusal programlama probleminin bir temel uygun çözümü x_B olsun. B temelinden sadece bir sütunu farklı olan bir değişik temele geçmek için temel dışındaki bir a_j vektörünü, temel vektörlerden biriyle değiştirmek gerekir. Bu;

$$a_j = \sum_{i=1}^m y_{ij} b_i$$

ifadesiyle $y_{rj} \neq 0$ ise, a_j ve b_r sütunlarının değiştirerek sağlanır. (2.5) deki ifadeyi b_r 'ye göre çözülürse;

$$a_j = y_{11}b_1 + y_{12}b_2 + \dots + y_{rj}b_r + \dots + y_{mj}b_m$$

$$b_r = \frac{a_j - y_{11}b_1 - y_{12}b_2 - \dots - y_{mj}b_m}{y_{rj}}$$

bu ifadeyi genelleştirilirse;

$$b_r = \frac{1}{y_{rj}} a_j - \sum_{i=1, i \neq r}^m \frac{y_{ij}}{y_{rj}} \quad (i \neq r) \quad (2.6)$$

elde edilir. Doğrusal programlamanın bir temel uygun çözümü

$$\sum_{i=1}^m x_{Bi} b_i = b \quad (2.7)$$

şeklinde yazılabilir. (2.6) ifadesini (2.7) de yerine konulursa;

$$\begin{aligned}
 x_{B1}b_1 + x_{B2}b_2 + \dots + x_{Br}b_r + \dots + x_{Bm}b_m &= b \\
 x_{B1}b_1 + x_{B2}b_2 + \dots + x_{Br} \left[\frac{1}{y_{rj}} a_j - \sum_{i=1}^m \frac{y_{ij}}{y_{rj}} \right] (i \neq r) + \dots + x_{Bm}b_m &= b \\
 x_{B1}b_1 + x_{B2}b_2 + \dots + \frac{x_{Br}}{y_{rj}} a_j - x_{Br} \sum_{i=1}^m \frac{y_{ij}}{y_{rj}} (i \neq r) + \dots + x_{Bm}b_m &= b
 \end{aligned}$$

Bu denklemleri genelleştirilecek olursa;

$$\sum_{i=1}^m \left(x_{Bi} - x_{Br} \frac{y_{ij}}{y_{rj}} \right) b_i + \frac{x_{Br}}{y_{rj}} a_j = b \quad (i \neq r) \quad (2.8)$$

bulunur. x_{Bi} değişkeninin yeni temel çözümdeki değerlerini $\bar{x}_{Bi}$ ile gösterilirse;

$$\bar{x}_{Bi} = x_{Bi} - x_{Br} \frac{y_{ij}}{y_{rj}} \quad (i \neq r) \quad (2.8a)$$

$$\bar{x}_{Br} = \frac{x_{Br}}{y_{rj}} \quad (2.8b)$$

bulunur. Yeni temel çözüm aynı zamanda uygun olmalıdır.

$$\bar{x}_{Bi} = x_{Bi} - x_{Br} \frac{y_{ij}}{y_{rj}} \geq 0 \quad (i \neq r) \quad (2.9a)$$

$$\bar{x}_{Br} = \frac{x_{Br}}{y_{rj}} \geq 0 \quad (2.9b)$$

olmalıdır. Bu temelden $y_{rj} \neq 0$ olan herhangi bir b_i sütununun çıkartılmayacağını gösterir. (2.9b)'den görülüyor ki, $y_{Br} \neq 0$ ise, eşitsizlik ancak $y_{rj} > 0$ iken sağlanır. $y_{rj} > 0$ ise (2.9a) eşitsizliğini $y_{rj} > 0$ ile bölerek[14];

$$\bar{x}_{Bi} = \frac{x_{Bi}}{y_{ij}} - \frac{x_{Br}}{y_{rj}}$$

yazılabilir. O halde, B 'nin r . sütunu

$$\frac{x_{Br}}{y_{rj}} = \min_i \left\{ \frac{x_{Bi}}{y_{ij}} \mid y_{ij} > 0 \right\} \quad (2.10)$$

kraterine göre seçilirse, yeni temel çözüm uygun olur. B 'nin r . sütunu a_j ile değiştirilerek elde edilen temel matris $\bar{B}$ ile gösterilirse, yeni matrisin sütunları,

$$\bar{b}_i = b_i \quad i \neq r$$

$$\bar{b}_r = a_j$$

(2.10) daki minimum değer tek değilse bir tanesi keyfi olarak seçilir ve yine

bir uygun temel çözüm bulunur. Eşit değerli bu sütunlar için, $\frac{x_{Bi}}{y_{ij}} = \frac{x_{Br}}{y_{rj}}$

olacağından $\bar{x}_{Bi} = 0$ bulunur.

O halde yeni temel uygun çözüm bozulmuş olur. (2.10) daki minimum değer sıfır olabilir. Bu ancak $x_{Br} = 0$ iken yani bozulmuş bir temel uygun çözümle başlanmışsa mümkündür. Bu durumda, $\bar{x}_{Bi} = x_{Bi}$ ($i \neq r$) ve $x_{Br} = 0$ bulunur. Temeldeki r . Değişken daima sıfırdır., diğer değişkenler değişmezler. Bozulmuş bir temel uygun çözümle ise başlandığını kabul edelim. Şayet her $x_{Br} = 0$ için $y_{rj} < 0$ ise, bu değişkenlerin hiçbirisi (2.10) daki işleme girmez. Dolayısıyla yeni çözüm bozulmaz[15].

(2.9b)'yi sağlayabilmek için $y_{rj} > 0$ alındı. Şayet $x_{Br} = 0$ için $y_{rj} > 0$ olmasına gerek yoktur. (2.10) daki işlemi yapmadan b_r ve a_j sütunları değiştirilir. $x_{Br} = 0$ olduğundan değişkenlerin değerleri ayrı kalır.

Amaç fonksiyonuna daha iyi bir değer vermek için takip edilecek yol ise;

İlk temel uygun çözüm için amaç fonksiyonu değeri,

$$z = c_B x_B = \sum c_{Bi} x_{Bi} \quad (2.11)$$

dir. Amaç fonksiyonunun yeni değeri ise;

$$\bar{z} = \bar{c}_B \bar{x}_B = \sum \bar{c}_{Bi} \bar{x}_{Bi} \quad (2.12)$$

olur. Burada ise;

$$\bar{c}_{Bi} = c_{Bi} \quad i \neq r \quad (2.13a)$$

$$\bar{c}_{Br} = c_j \quad (2.13b)$$

dir. (2.8)'deki $\bar{x}_{ij}$ değerlerini ve (2.13) deki $\bar{c}_{Bi}$ değerlerini (2.12) de yerine konulursa;

$$\bar{z} = \sum_{i=1}^m c_{Bi} \left(x_{Bi} - x_{Br} \frac{y_{ij}}{y_{rj}} \right) + \frac{x_{Br}}{y_{rj}} c_j$$

elde edilir.

Toplama $i = r$ ilave edilirse;

$$c_{Br} \left(x_{Br} - x_{Br} \frac{y_{rj}}{y_{rj}} \right) = 0$$

olacağından $\bar{z}$ değişmez. O halde,

$$\bar{z} = \sum_{i=1}^m c_{Bi} \left(x_{Bi} - x_{Br} \frac{y_{ij}}{y_{rj}} \right) + \frac{x_{Br}}{y_{rj}} c_j \quad (2.14)$$

elde edilir. (2.14) yeniden gözden geçirilirse,

$$\bar{z} = \sum_{i=1}^m c_{Bi} x_{Bi} - x_{Br} \frac{y_{rj}}{y_{rj}} \left(\sum_{i=1}^m c_{Bi} y_{ij} \right) + \frac{x_{Br}}{y_{rj}} c_j$$

$$\bar{z} = z - \frac{x_{Br}}{y_{rj}} z_j + \frac{x_{Br}}{y_{rj}} c_j$$

$$\bar{z} = z + \frac{x_{Br}}{y_{ij}}(c_j - z_j) \quad (2.15)$$

bulunur. Amaç fonksiyonunu maksimum yapalım. Şayet bozulma yoksa

$\frac{x_{Br}}{y_{ij}} > 0$ olacağından, a_j vektörü, $c_j - z_j > 0$ (yada $z_j - c_j < 0$ olacak

biçimde seçilirse, $\bar{z} > z$ olur. Böylece amaç fonksiyonunun değeri büyür.

Bozulma durumu mevcutsa, $\bar{z} > z$ olacaktır. Uygulamada hesaplamaları

mümkün olduğu kadar azaltabilmek için $z_j - c_j < 0$ değerleri içinden en

küçük değerde olanı seçilir[16]. Yani temele girecek vektör,

$$z_k - c_k = \min_j \{z_j - c_j \geq 0 / z_j - c_j < 0\} \quad (2.16)$$

kriterine göre seçilir. (2.16) ifadesindeki k indisi temele a_k vektörünün

gireceğini ifade eder. Bu işleme $z_j - c_j < 0$ değerli herhangi bir a_j vektörü

kalmayıncaya kadar yani bütün vektörler için $z_j - c_j \geq 0$ oluncaya kadar

devam edilir.

Şayet bir ya da daha fazla $z_j - c_j < 0$ ise henüz optimale ulaşılmamıştır.

Temeldeki bir vektörü, temel dışındaki bir vektörle değiştirilmesi gerekir.

2.8.3.1. Sınırsız çözümler

Bir temel uygun çözümden, amaç fonksiyonuna daha iyi bir değer veren bir

başka temel uygun çözüme geçerken, temelden;

$$\frac{x_{Br}}{y_{ij}} = \min_i \left\{ \frac{x_{Bi}}{y_{ij}} \mid y_{ij} > 0 \right\}$$

kriterine göre bir vektörün çıkarıldığını ve yerine $z_j - c_j < 0$ ve en az bir $y_{ij} > 0$ olacak biçimde bir a_j vektörünün maksimum problemlere girdi. Bundan sonra $z_j - c_j < 0$ ve bütün $y_{ij} \leq 0$ olan bir vektörü temele girsin.

Bir temel uygun çözüm x_B olsun. Burada;

$$\sum_{i=1}^m x_{Bi} b_i = b \quad (2.17)$$

şeklinde yazılıyordu. (2.17) ifadesine ϕa_k vektörü bir eklenip bir çıkartılırsa eşitlik bozulmaz.

$$\sum_{i=1}^m x_{Bi} b_i + \phi a_k - \phi a_k = b \quad (2.18)$$

olur. Burada ϕ herhangi bir skaler, a_k ise temele giren vektördür. a_k temele giren vektör cinsinden;

$$a_k = \sum_{i=1}^m y_{ik} b_i \quad (2.19)$$

biçiminde ifade ediliyordu. (2.19) ifadesi (2.18)'de yerine konacak olursa;

$$\sum_{i=1}^m x_{Bi} b_i - \phi \sum_{i=1}^m y_{ik} b_i + \phi a_k = b$$

$$\sum_{i=1}^m (x_{Bi} - \phi y_{ik}) b_i + \phi a_k = b \quad (2.20)$$

elde edilir. Burada $y_{ik} \leq 0$, $i=1..m$ ve $\phi > 0$ ise temel olmayan bir uygun çözüm elde edilir. Çözüm temel değildir. Çünkü görüldüğü gibi $m+1$ tane pozitif değişken mevcuttur. Bu sebeple amaç fonksiyonu;

$$\bar{z} = \sum_{i=1}^m c_{Bi} (x_{Bi} - \phi y_{ik}) + \phi c_k$$

düzenlenirse;

$$\bar{z} = z + \phi(c_k - z_k) \quad (2.21)$$

elde edilir. $z_j - c_j < 0$ ve $\phi > 0$ ise, $\bar{z}$ istenildiği kadar büyütülebilir. Bu gibi durumlarda problemin sınırsız bir çözümü vardır denir.

Benzer olarak bir minimum probleminde eğer bazı a_j vektörlerine ilişkin,

$$c_j - z_j > 0 \text{ ve } y_{ij} \leq 0 \quad i=1..m$$

ise, $m+1$ tane değişkeni sıfırdan farklı olabilen ve amaç fonksiyonunun değerini istendiği kadar küçültülebilen uygun çözümler mevcuttur. Bu durumda da problemin sınırsız çözümü vardır denilir[15].

2.8.3.2. Dönüşüm formülleri

Bir doğrusal programlama probleminde $B = (b_1, b_2, \dots, b_m)$ temeli verilsin temel dışındaki herhangi bir a_j vektörünün temeldeki vektörlerin doğrusal kombinasyonu olarak,

$$a_j = \sum_{i=1}^m y_{ij} b_i \quad j=1..n \quad (2.22)$$

şeklinde yazılmıştı. Burada da bir temel değişikliği olduğu zaman y_{ij} 'lerin yeni değerini bulmak gerekir. Temelden bir vektörün çıktığını, bunun yerine a_k vektörünün girdiğini kabul edilirse (2.22) ifadesi;

$$a_k = y_{rk} b_r + \sum_{i=1}^m y_{ik} b_i \quad i \neq r$$

şeklinde yazılır. b_r temelden çıktığına göre $y_{rk} \neq 0$ olur. O halde;

$$b_r = \frac{1}{y_{rk}} a_k - \sum_{i=1}^m \frac{y_{ik}}{y_{rk}} b_i \quad i \neq r$$

yazılır.

$$a_j = y_{rj} b_r + \sum_{i=1}^m y_{ij} b_i \quad i \neq r$$

ifadesinde (2.22) yerine konacak olursa;

$$a_j = \sum_{i=1}^m \left(y_{ij} - \frac{y_{rj}}{y_{rk}} y_{ik} \right) b_i + \frac{y_{rj}}{y_{rk}} a_k \quad (2.23)$$

elde edilir. Bu ifade herhangi bir a_j vektörünün yeni temelin vektörleri cinsinden ifadesidir. Temelden b_r vektörünü çıkarıp yerine a_k vektörünün girmesiyle oluşan yeni temele $\bar{B}$ denilirse, herhangi bir a_j vektörüne yeni $\bar{b}_i$ vektörleri cinsinden;

$$a_j = \sum_{i=1}^m \bar{y}_{ij} \bar{b}_i \quad j = 1 \dots n \quad (2.24)$$

biçiminde yazılır. (2.23) ve (2.24) ifadelerinin karşılaştırılmasıyla;

$$\bar{y}_{ij} = y_{ij} - y_{rj} \frac{y_{ik}}{y_{rk}} \quad i \neq r \quad (2.25a)$$

$$\bar{y}_{rj} = \frac{y_{rj}}{y_{rk}} \quad (2.25b)$$

elde edilir. Her adımda $z_j - c_j$ değerlerinin de dönüştürülmeleri gerekir[11].

$z_j - c_j$ değerlerinin bulunması ise tanımdan;

$$z_j - c_j = \sum_{i=1}^m \bar{c}_{Bi} \bar{y}_{ij} - c_j \quad j = 1 \dots n \quad (2.26)$$

yazılabilir. Burada $\bar{c}_{Bi} = c_{bi}$ $i \neq r$ ve $\bar{c}_{Br} = c_k$ 'dır. (2.25) ve (2.26) ifadesinde yerine konulursa;

$$z_j - c_j = \sum_{i=1}^m c_{Bi} \left(y_{ij} - \frac{y_{rj}}{y_{rk}} y_{ik} \right) + \frac{y_{rj}}{y_{rk}} c_k - c_j \quad (2.28)$$

elde edilir.

(2.26) ifadesindeki toplama $i = r$ terimi de eklenebilir. Çünkü;

$$c_{Br} \left(y_{rj} - y_{rj} \frac{y_{rk}}{y_{rk}} \right) = 0$$

olur. O halde;

$$\bar{z}_j - c_j = \sum_{i=1}^m c_{Bi} \left(y_{ij} - y_{rj} \frac{y_{ik}}{y_{rk}} \right) + \frac{y_{rj}}{y_{rk}} c_k - c_j \quad j=1..n$$

$$\bar{z}_j - c_j = \sum_{i=1}^m c_{Bi} y_{ij} - \frac{y_{rj}}{y_{rk}} \left[\sum_{i=1}^m c_{Bi} y_{ik} \right] + \frac{y_{rj}}{y_{rk}} c_k - c_j \quad j=1..n$$

$$\bar{z}_j - c_j = \sum_{i=1}^m c_{Bi} y_{ij} - \frac{y_{rj}}{y_{rk}} \left[\sum_{i=1}^m c_{Bi} y_{ik} - c_k \right] - c_j \quad j=1..n$$

$$\bar{z}_j - c_j = z_j - c_j - \frac{y_{rj}}{y_{rk}} (z_k - c_k) \quad j=1..n \quad (2.28)$$

elde edilir.

Bir adımdan diğer adıma geçerken x_{Bi} ve z değerleri ise;

$$\bar{x}_{Bi} = x_{Bi} - x_{Br} \frac{y_{rj}}{y_{rk}} \quad (i \neq r) \quad (2.29a)$$

$$\bar{x}_{Br} = \frac{x_{Br}}{y_{rk}} \quad (2.29b)$$

$$\bar{z} = z + \frac{x_{Br}}{y_{rk}}(c_k - z_k) \quad (2.30)$$

(2.25), (2.28), (2.29a), (2.29b) ve (2.30) formülleri simpleks metotta bir adımdan diğer adıma geçerken gerekli olan dönüşüm formülleridir.

Bu dönüşüm formüllerinin tamamını tek bir formülle ifade etmek için aşağıdaki tanımlar yapılabilir[16].

$$x_{Bi} = y_{i0} \quad i = 1..m \quad (2.31a)$$

$$z = y_{m+1,0} \quad (2.31b)$$

$$z_j - c_j = y_{m+1,j} \quad j = 1..n \quad (2.31c)$$

Buna göre;

$$\bar{y}_{ij} = y_{ij} - y_{ik} \frac{y_{rj}}{y_{rk}} \quad i \neq r \quad j = 0..n \quad i = 1..m+1 \quad (2.32a)$$

$$\bar{y}_{rj} = \frac{y_{rj}}{y_{rk}} \quad j = 0..n \quad (2.32b)$$

yardımıyla bir adımdan diğerine geçerken gerekli olan tüm dönüşümler yapılır.

(2.31) formüllerini vektörel olarak ifadesi ise şöyledir:

$$y_j = \begin{bmatrix} y_j \\ y_{m+1,j} \end{bmatrix} \quad j=1..n \quad (2.33)$$

$$\phi = \begin{bmatrix} -\frac{y_{1k}}{y_{rk}} - \frac{y_{2k}}{y_{rk}} - \dots - \frac{y_{r-1,k}}{y_{rk}} - \frac{1}{y_{rk}} - 1 - \dots - \frac{y_{m+1,k}}{y_{rk}} \end{bmatrix} \quad (2.34)$$

vektörleri tanımlanır. Bu durumda dönüşüm formülü;

$$\bar{y}_{rj} = y_j - y_{rj}\phi \quad (2.35)$$

olacaktır. (2.35) ile her adımda gerekli olan tüm dönüşümler yapılabilir.

2.8.4. Simpleks tablosu

Simpleks tablosunda yapılması gereken işlemler bir algoritma ile ifade edilirse aşağıdaki gibi olur.

2.8.4.1. Simpleks algoritması (minimizasyon probleminde)

İlk adım

B tabanında uygulanabilir başlangıç çözümü seç.

Ana adım

Adım 1: $Bx_B = b$ sistemini çöz ($x_B = B^{-1}b = \bar{b}$ tek çözümü olacak şekilde).

$x_B = \bar{b}$, $x_N = 0$ ve $z = c_B x_B$ olduğu durumda.

Adım 2: $wB = c_B$ sistemini çöz ($w = c_B B^{-1}$ tek çözümü olacak şekilde). (w vektörü simpleks çarpanlar olarak gösterilir. Çünkü bileşenleri A satırlarının çarpanlarıdır. Bu satır çarpanları A , 'yı uygun hale getirmek için eklenmiştir.)
 $z_j - c_j = wa_j - c_j$ 'yi bütün temel olmayan değişkenler için hesapla.

$$z_k - c_k = \max_{j \in R} z_j - c_j$$

Burada R temel olmayan değişkenlerin indislerinin kümesidir. Eğer $z_k - c_k \leq 0$ yeni temel mümkün çözümü optimal çözüm olarak al. Eğer $z_k - c_k > 0$ ise Adım 3 e git (bu strateji Dantzig kuralıdır).

Adım 3: $By_k = a_k$ sistemini çöz (tek çözüm $y_k = B^{-1}a_k$ olacak şekilde). Eğer $y_k \leq 0$ ise şu sonuç çıkar. Optimal çözüm;

$$\left\{ \begin{bmatrix} \bar{b} \\ 0 \end{bmatrix} + x_k \begin{bmatrix} -y_k \\ e_k \end{bmatrix} : x_k \geq 0 \right\}$$

ışınında sınırsızdır. Burada $n - m$ sıfırlarla dolu bir vektördür ki sadece k . pozisyonda 1 var.

Adım 4: x_k 'yı tabana girsin. Blok değişken x_B 'nin dizin r 'dedir. x_B şu minimum oran testi kullanılarak bulunur.

$$\frac{\bar{b}_r}{y_{rk}} = \min_{1 \leq i \leq m} \left\{ \frac{\bar{b}_i}{y_{ik}} : y_{ik} > 0 \right\}$$

B tabanında a_k 'yi a_B yerine koy ve B tabanını yeniden düzenle. Sonra dizin kümesi R 'yi yeniden yaz. Adım 1 i tekrarla [8].

2.8.4.2. Tablo formatında Simpleks metodu

Her adımda aşağıdaki doğrusal denklem sistemi çözülmelidir:

$$Bx_B = b$$

$$wB = c_B \text{ ve}$$

$$By_k = a_k$$

Bu tür sistemlerin daha önceden gösterilen simpleks metod çerçevesinde değişik prosedürlerle çözülmesi farklı algoritmaları ortaya çıkaracaktır. Burada tablo formatında simpleks metodu tanımlanacaktır.

B temelinde x temel mümkün çözümü ile başlangıç yapıldığında doğrusal programlama problemi aşağıdaki gibi gösterilebilir.

$$Z_{min}$$

$$z - c_B x_B - c_N x_N = 0 \quad (2.36)$$

$$Bx_B + Nx_N = b \quad (2.37)$$

$$x_B, x_N \geq 0$$

(2.37) eşitliğinden;

$$x_B + B^{-1}Nx_N = B^{-1}b \quad (2.38)$$

(2.38)'i c_B ile çarpıp, (2.36) eşitliğine eklenirse;

$$z + 0x_B + (c_B B^{-1}N - c_N)x_N = c_B B^{-1}b \quad (2.39)$$

$x_N = 0$, (2.38) ve (2.39) eşitliklerinden $x_B = B^{-1}b$ ve $z = c_B B^{-1}b$ elde edilir.

Aynı şekilde, (2.38) ve (2.39) eşitliklerinden mevcut mümkün çözümü, B ile birlikte tablo formatında çizelge 2.1'de gösterilmiştir. Burada Z 'yi minimize edecek bir temel değişken olarak ele alınır. Amaç satırı 0 satırı geri kalanlar ise 1 ile m arasındaki satırlar olarak adlandırılır. Sağ taraf sütunu (*RHS*) temel değişkenlerin değerini (amaç fonksiyonu dahil) gösterecektir. Temel değişkenler en soldaki sütunda gösterilmiştir.

Çizelge 2.1. Simpleks tablosu

	z	x_B	x_N	RHS	
z	1	0	$c_B B^{-1}N - c_N$	$c_B B^{-1}b$	0. Satır
x_B	0	1	$B^{-1}N$	$B^{-1}b$	1 ile m arasındaki satır

z ve x_B 'nin x_N cinsinden çözüldüğü tabloya kanotik formda denilebilir. Bu tablo sadece amaç fonksiyonu değeri $c_B B^{-1}b$ ve temel değişken değerlerini $B^{-1}b$ vermekle kalmaz. Aynı zamanda simpleks metodun ilerletilmesi için

gerekli bilgiyi de sunar. Maliyet satırı temel olmayan değişkenler için $z_j - c_j$ değerlerini içeren $c_B B^{-1} N - c_N$ değerlerini verir. Buna bağlı olarak sıfır satırı optimal çözüme ulaşmış ise (eğer her bir $z_j - c_j \leq 0$ ise) sonucu gösterir. Aksi halde hangi temel olmayan değişken arttırılabileceğini gösterecektir. Eğer x_k arttırılacaksa, 1. sütun ile m. sütun arasındaki $y_k = B^{-1} a_k$ değerleri, x_k 'nın arttırılabileceği değeri belirlemede yardımcı olur. Eğer $y_k \leq 0$ ise x_k sonsuz arttırılabilir ve optimal amaç sınırsızdır. Diğer yandan $y_k \not\leq 0$ ise, yani y_k en az bir pozitif değere sahipse, x_k 'daki artış mevcut temel değişkenlerden birinin sıfıra indirgenmesi ile sınırlı olacaktır.

Temelden çıkacak değişken minimum oran testi ile belirlenir (tablo üzerinde yapılır. Çünkü $B^{-1}b = \bar{b}$ ve y_k değerleri tabloda mevcuttur). Daha sonra işlemler aşağıdaki sırayla yapılır.

1. Temel değişkenleri ve değerleri güncelleştirilir.
2. Yeni temel dışı değişkenler için $z_j - c_j$ değerlerini güncelleştirilir.
3. y_j sütunları güncelleştirilir.

Pivot işlemi:

Yukarıdaki işlemler basit bir pivot işlemi ile aynı anda gerçekleştirilebilir. Eğer x_k temele girerse x_{B_r} temelden çıkar ve y_{rk} üzerindeki pivot işlemi aşağıdaki şekilde yapılır.

1. r . satırı y_{rk} 'ya böl.
2. $i = 1, 2, \dots, m$ için $i \neq r$ yeni r . satırın $-y_{rk}$ katını i . satıra ekleyerek i . satırı güncelleştir.

3. Yeni satırın $c_k - z_k$ katını sıfır satırına ekleyerek, sıfır satırını güncelleştir. çizelge 2.2 ve çizelge 2.3 pivot işleminin öncesini ve sonrasını göstermektedir.

Çizelge 2.2 Pivot işleminden önce Simpleks tablosu

	z	x_{B_1}	x_{B_r}	x_{B_m}	x_j	x_k	RHS
z	1	0	...	0	...	0	$c_B \bar{b}$
x_{B_1}	0	1	...	0	...	0	$\bar{b}_1$
$\vdots$	$\vdots$	$\vdots$	$\vdots$	$\vdots$	$\vdots$	$\vdots$	$\vdots$
x_{B_r}	0	0	...	1	...	1	$\bar{b}_r$
$\vdots$	$\vdots$	$\vdots$	$\vdots$	$\vdots$	$\vdots$	$\vdots$	$\vdots$
x_{B_m}	0	0	...	0	...	1	$\bar{b}_m$

Pivot işleminin yapılması tekrar incelenirse;

x_k temele girdi ve temelden x_{B_r} çıktı. Bu tablonun solunda x_{B_r} yerine x_k konularak gösterilir.

Aşağıdaki adımları gerçekleştirmek için şu anda yeni olan x_{B_r} , x_k dır.

Tablonun sağ tarafı mevcut temel değişken değerlerini verir. Temel dışı değişkenler sıfırdır.

Yeni temel değişkenlerin ve temel dışı değişkenlerin orjinal sütunların sırasıyla $\hat{B}$ ve $\hat{N}$ olduğu varsayılırsa, bir dizi elemanter satır işlemi ile orjinal

Çizelge 2.3. Pivot işleminden sonra

	Z	x_{B_1}	x_{B_r}	x_{B_m}	x_k	RHS				
Z	1	0	...	$\frac{c_k - z_k}{y_{rk}}$	...	0	...	$c_B \bar{b} - (z_k - c_k) \frac{\bar{b}_r}{y_{rk}}$		
x_{B_1}	0	1	...	$-\frac{y_{1k}}{y_{rk}}$	...	$y_{1j} - \frac{y_{rj}}{y_{rk}} y_{1k}$	...	0	...	$\bar{b}_1 - \frac{y_{1k}}{y_{rk}} \bar{b}_r$
	$\vdots$	$\vdots$	$\vdots$	$\vdots$	$\vdots$	$\vdots$	$\vdots$	$\vdots$	$\vdots$	$\vdots$
x_k	0	0	...	$\frac{1}{y_{rk}}$	...	$\frac{y_{rj}}{y_{rk}}$	...	1	...	$\frac{\bar{b}_r}{y_{rk}}$
	$\vdots$	$\vdots$	$\vdots$	$\vdots$	$\vdots$	$\vdots$	$\vdots$	$\vdots$	$\vdots$	$\vdots$
x_{B_m}	0	0	...	$-\frac{y_{mk}}{y_{rk}}$	...	$y_{mj} - \frac{y_{rj}}{y_{rk}} y_{mk}$	...	0	...	$\bar{b}_m - \frac{y_{mk}}{y_{rk}} \bar{b}_r$

tablo, $\hat{B}$ 'nin yerini I 'nın aldığı bir tabloya indirgenir (pivot işlemi karakterize eder). Bu $\hat{B}^{-1}$ ile çarpıma denktir. Yani yeni tabloda pivot işlemi sonucu $\hat{B}^{-1}\hat{N}$ 'e eşittir (temel dışı değişkenlere bağlı, yeni temel dışı değişkenler için $z_j - c_j$ değerleri güncellenmiş, yeni temel değişken ve amaç fonksiyonu değerleri güncellenmiş olarak)[8].

2.8.5. Başlangıç temel uygun çözümün bulunması

Bir doğrusal programlama problemini simpleks yöntemle çözerken yapılması gereken ilk adım probleme bir temel uygun çözüm bulmaktır. Başlangıç temel uygun çözümün bulunması.

Verilen problemlerde kısıtlayıcılar;

$$\sum_{j=1}^p a_{ij} x_j \leq b_i \quad i = 1 \dots m \quad (2.40)$$

$$b_i \geq 0$$

olsun. Standart hale getirmek için bir gevşek değişken ilave edilmesi gerekmektedir. Gevşek değişkenlere ait sütunlar e_i olduğu için, a matrisi;

$$A = [D:G] = [D:I]$$

şeklinde kısımlara ayrılabilir. Burada D , x_j değişkenlerine ait katsayıların alt matrisi, I ise gevşek değişkenlere ait katsayıların alt matrisidir. Çözüm vektörü ise;

$$x = \begin{bmatrix} x_D \\ \dots \\ x_G \end{bmatrix}$$

şeklinde kısımlara ayrılabilir. Burada x_G gevşek değişkenlere karşı gelen vektördür. Başlangıç temel uygun çözüm ise;

$$Ax = (DI) \begin{bmatrix} x_D \\ \dots \\ x_G \end{bmatrix} = b$$

$$Dx_D + Ix_G = b$$

eğer $x_D = 0$ alınırsa $x_G = b$ bulunur. $b \geq 0$ olduğundan dolayı $x_G \geq 0$ bir başlangıç temel uygun çözüm olur. Bu temel uygun çözümü veren temel matris $B = I$ olduğundan;

$$y_j = B^{-1}a_j = I a_j = a_j \quad j = 1 \dots n \quad (2.41)$$

elde edilir. x_G gevşek değişkenlerden oluştuğu için $c_B = 0$ olur dolayısıyla;

$$z_j - c_j = c_B Y_j - c_j = -c_j \quad j = 1 \dots n \quad (2.42)$$

$$z = c_B x_B = 0$$

bulunur. Böylece birinci simpleks tablosu için gerekli olan bütün değerler hesap yapmaksızın elde edilir.

Verilen problemde kısıtlayıcıların yönleri farklı ve $b \geq 0$ olsun. Gevşek değişkenlere ait birim vektörler ve sistemde başlangıçta var olan bazı birim vektörler bir araya gelerek bir birim matris oluşturur.

Bu durumda yukarıdaki işlemler tekrar uygulanır. Ancak birim matrisin bütün sütunları gevşek değişkenlere $c_B = 0$ yazılamaz. $z_j - c_j$ değerleri;

$$z_j - c_j = c_B y_j - c_j = c_B a_j - c_j$$

şeklinde bulunur.

Verilen problem standart hale getirildiği zaman simpleks metod yardımıyla bu başlangıç noktasından hareketle esas problemin optimal temel çözümü elde edilir[14].

2.8.6. Yapay başlangıç çözümlü yöntemler

Yapay değişkenleri temelden çıkarıp, esas problemin optimal temel uygun çözümünü bulmak için iki yöntem kullanılabilir.

2.8.6.1. Büyük M yöntemi

Bu metod da yapay değişkenlerin fiyatı (ya da ceza katsayısı), bu değişkenlerin temelde pozitif düzeyde kalmasını önleyecek şekilde belirlenir. Yapay değişkenlerin fiyatını c_{ai} ile gösterilirse;

Maksimum problemde, $c_{ai} = -M \quad M > 0$

Minimum problemde, $c_{ai} = M \quad M > 0$

alınır. Burada M çok büyük pozitif bir değerdir. Elle hesap yapıldığı takdirde M yerine belirli bir değer koymaya gerek yoktur. Özetlenecek olursa;

$$\text{Max } z = cx$$

Kısıtlar;

$$Ax = b$$

$$x \geq 0$$

Doğrusal programlama probleminin çözümüne,

$$\text{Max } Z = c x - M I x_a$$

$$Ax + Ix_a = b \quad (2.43)$$

$$x \geq 0, x_a \geq 0$$

genişletilmiş sistemiyle başlanır. Başlangıç temel uygun çözüm $x_a = b, x = 0$ elde edilir. (2.39)'a optimal temel uygun çözüme ulaşmaya kadar simpleks metod uygulanır. M yeterince büyük bir sayı olduğundan temelden çıkan bir yapay vektör tekrar temele giremez.

2.8.6.2. İki safhalı metot

Bu metot da, problemler iki safhada çözülür. I. aşamada yapay değişkenler temelden çıkarılmaya ya da değerleri sıfır yapılmaya çalışılır. II. Aşamada ise, Z amaç fonksiyonunun optimal neticesi aranır. İki safha metodu bir maksimum problem için;

Birinci aşamada; sisteme m tane yapay değişkenin eklendiği kabul edilsin. Bu değişkenlere ait vektörler $a_{n+1} = e_i \ (i = 1..m)$ olur. Bu aşamada yapay değişkenlere (-1) esas değişkenlere (0) fiyatı verilir. Şöyle ki;

$$c_j = 0 \quad j = 1..n$$

$$c_j = -1 \quad i = 1..m$$

olur. Buna göre amaç fonksiyonu z_y ile gösterilirse;

$$z_y = c x - I x_y = - \sum_{i=1}^m x_{ai}$$

olur. $x_y = x_{a1}, x_{a2}, \dots, x_{am} \geq 0$ olduğuna göre z_y ' nin maksimum değeri, sıfır ya da sıfırdan küçük bir sayı olacaktır. $Max z_y = 0$ ise yapay değişkenlerin tümü temelden çıkmıştır ya da temeldeki yapay değişkenler sıfır değerini almış demektir. $Max z_y < 0$ ise, temelde pozitif değerli yapay değişken olduğu anlaşılır. I. aşama temel dışı tüm vektörler için $z_j - c_j \geq 0$ olunca biter.

Birinci aşama sonunda üç durumla karşılaşılabilir.

1. $Max z_y < 0$ ise, temelde pozitif olan bazı yapay vektörler mevcut demektir. Bu sebeple orijinal problemin mümkün çözümü yoktur.
2. $Max z_y = 0$ ise, temelde yapay değişken yoktur. Orijinal probleme bir temel mümkün çözüm bulunmuştur. II. Aşamaya geçilebilir. II. Aşamada esas değişkenlere kendi fiyatları verilerek simpleks metodun bilinen hesapları yapılır. I. aşamanın son tablosu II. Aşamanın başlangıç tablosu olur.
3. $Max z_y = 0$ ve temelde sıfır düzeyli bazı yapay vektörler mevcuttur. Bu durumda orijinal problem için temel olmayan bir uygun çözüm elde edilmiştir. Çünkü temeldeki yapay vektörler sıfır düzeylidir. II. Aşamaya geçilir ve esas değişkenlere kendi fiyatları ve yapay değişkenlere sıfır fiyatı verilir. I. aşamanın son tablosu II. Aşamanın başlangıç tablosu olur. Simpleks metodu uygulanır. Fakat herhangi bir adımda yapay

değişkenlerin pozitif değer alması mümkündür. Bunu önlemek için bazı durumlara dikkat edilmesinde yarar vardır.

$i \in I_y$ temeldeki sıfır düzeyli vektörleri gösterebilir. a_k vektörünün temele girerse;

Şu hususlar meydana gelebilir:

1. Her $i \in I_y$ için $y_{ik} > 0$ olursa; temelden çıkacak olan vektörü bulmak için kullanılan kriter yardımıyla yapay değişkenlerden biri temelden çıkar, diğeri temelde kalır.

Temele giren a_k vektörü yine sıfır düzeylidir. Çünkü;

$$\bar{x}_{Br} = \frac{x_{Br}}{y_{rk}} = \frac{0}{y_{rk}} = 0$$

yazılabilir. Temelde kalan yapay değişkenlerin değeri yine aynı kalır. Çünkü;

$$\bar{x}_{Bi} = x_{Bi} - (0) \frac{y_{ik}}{y_{rk}} = x_{Bi}$$

olur. Görüleceği gibi bu durumda herhangi bir zorluk mevcut değildir.

2. Tüm $i \in I_y$ için $y_{ik} = 0$ ise, hiçbir vektör temelden çıkmaz. Ancak yapay değişkenlerin değeri yine sıfır olarak kalır. Çünkü,

$$\bar{x}_{Bi} = x_{Bi} - x_{Br} \frac{y_{ik}}{y_{rk}} = 0 - \frac{x_{Br}(0)}{y_{rk}} = 0 \quad i \in I_y$$

elde edilir. Bu durum içinde bir zorluk mevcut değildir.

3. Tüm $i \in I_y$ için $y_{ik} < 0$ olduğunu varsalırsa; $y_{ik} < 0$ olan vektörler temelden çıkmaz ve $y_{ik} < 0$ a ilişkin yapay vektör bir sonraki adımda pozitif olur ($x_{Br} > 0$). Bu,

$$\bar{x}_{Bi} = x_{Bi} - x_{Br} \frac{y_{ik}}{y_{rk}} = -\frac{y_{ik}}{y_{rk}} > 0 \quad i \in y$$

ifadesinde görülür.

Buna engel olabilmek için, temelden çıkacak olan vektörü bulmak gerekir bunu bulmak da normal kriterle olmaz. $y_{ik} < 0 \quad i \in I_y$ olan yapay vektör temelden çıkarılır. Eğer b_r vektörü temelden çıkarılacak olursa;

$$\bar{x}_{Br} = \frac{x_{Br}}{y_{rk}} = 0$$

diğer değişkenler ise;

$$\bar{x}_{Bi} = x_{Bi} - x_{Br} \frac{y_{ik}}{y_{rk}} = x_{Bi} - (0) \frac{y_{ik}}{y_{rk}} = x_{Bi}$$

elde edilir. Bu vesileyle tüm değerler aynı kalır ve yapay değişkenlerin pozitif değer alması engel olunur.

4. $i \in I_y$ için tüm y_{ij} değerleri sıfırsa; bütün y_{ij} değerleri sıfır olan bir satır elde edilir. Bu yapay değişken hiçbir zaman temelden çıkamaz. Yapay vektörün silinip çıkarılmasıyla temelin boyutu bir küçülmüş olur. Bu durum kısıtlayıcılarda bir fazlalık olduğunu ve kısıtlayıcının sistemden çıkartıldığını gösterir.

2.8.7. Dejenere problemin çözümü

Bozulma durumunun olmadığı doğrusal programlama problemlerinde, her adımda amaç fonksiyonu en iyi çözüme yaklaşmıştı. Bu tip problemlerde temel uygun çözümlerin sayısı sonludur ve sonlu sayıda sonra en iyi çözüme varılır.

Doğrusal programlama problemlerinde temelden çıkacak vektör tek olarak belirmezse bozulma durumu ortaya çıkar. Temelden çıkacak olan vektör;

$$\frac{x_{Br}}{y_{rk}} = \min_i \left\{ \frac{x_{Bi}}{y_{ik}} \mid y_{ik} > 0 \right\}$$

yardımıyla seçiliyordu. Şayet $\frac{x_{Bi}}{y_{ik}}$ 'nın minimum değeri tek bir i için

belirmezse, temelden çıkacak vektörü rasgele belirleniyordu. Bu durumda;

$$\bar{x}_{Bi} = x_{Bi} - x_{Br} \frac{y_{ik}}{y_{rk}} \quad i \neq r$$

görüreceği üzere, aynı minimum değere sahip olan $\frac{x_{Bi}}{y_{ik}}$ 'lara karşı gelen $\bar{x}_{Bi}$

değerleri sıfır olur. Amaç fonksiyonunun yeni değeri;

$$\bar{z} = z + \frac{x_{Br}}{y_{rk}}(c_k - z_k)$$

eşitsizliği ile bulunuyordu. Eğer $x_{Br} = 0$ ve $y_{rk} > 0$ ise $\bar{z} = z$ olur. $\bar{z} \Rightarrow z$ olmadığı için sonlu sayıda temelin olacağı söylenemez. Aynı temel dizisini tekrarlayan bir döngü içine girebilir ve optimale ulaşamaz. Uygulamada bozulma durumuyla sık sık karşılaşıldığı halde döngü pek oluşmaz. Yine de, döngünün hiçbir şekilde ortaya çıkmayacağı bazı metodlar geliştirilmiştir. Bu metodlardan en bilinenleri şunlardır:

1. Çıkış Değişkenlerin Seçilmesinde Lexicographic Kuralı
2. Değişkenleri Seçme, Girme ve Çıkartmak İçin Bland Kuralı

2.8.7.1. Çıkış değişkenlerin seçilmesinde Lexicographic kuralı

B tabanında temel mümkün bir çözüm verilsin. Temel olmayan değişken x_k tabana girmek için seçilsin ($0 < z_k - c_k = \text{Max } z_j - c_j$ olsun). x_B değişkeninin r indeksi tabanı terkederken aşağıdaki gibi olur.

$$I_0 = \left\{ r : \frac{\bar{b}_r}{y_{rk}} = \text{Min}_{1 \leq i \leq m} \left\{ \frac{\bar{b}_r}{y_{rk}} : y_{ik} > 0 \right\} \right\}$$

I_0 tek ise $I_0 = \{r\}$ sonra x_{B_r} tabandan çıkar. Aksi halde I_1 aşağıdaki gibi olur.

$$I_1 = \left\{ r : \frac{y_{rl}}{y_{rk}} = \text{Min}_{i \in I_0} \left\{ \frac{y_{il}}{y_{ik}} \right\} \right\}$$

eğer I_1 tek ise $I_1 = \{r\}$ oluşur ve x_{B_1} tabandan çıkar. Aksi halde I_2 oluşur. Genellikle I_j, I_{j-1} den aşağıdaki gibi olur.

$$I_j = \left\{ r : \frac{y_{rj}}{y_{rk}} = \min_{i \in I_{j-1}} \left\{ \frac{y_{ij}}{y_{ik}} \right\} \right\}$$

Eğer $j \leq m$ için I_j tek olur. Eğer $I_j = \{r\}$ ise x_{B_j} tabanı terkeder.

2.8.7.2. Değişkenleri seçme, girme ve çıkartmak için Bland kuralı

Dönüşüme dayanan başka bir kural Robert Bland tarafından bulundu. Bu çok basit bir kuraldır. Fakat giren ve çıkan değişkenleri seçmede sınırlama getirir. Bu kuralda değişkenler önce dizi halinde sıralanır. Sonra temel olmayan değişkenlerden ($z_j - c_j > 0$ olanlar arasından) dizini en küçük olan seçilir ve tabana girilir. Benzer şekilde tabandan çıkacak aday değişkenler arasında (olağan minimum oran teste uygun olan) en küçük dizin olanı alınır ve çıkan eleman seçilir[8].

2.9. Simpleks Algoritmasını Kullanmada Karşılaşılan Zorluklar

Dantzig Simpleks Algoritmasını ilk ortaya attığı zaman araştırmacılar bu algoritmanın fazla işe yaramıyacağı görüşünde idiler. Bu algoritma bir çokyüzlünün kenarları üzerinde yapılan hareketten ibarettir. Problemler çokyüzlünün içine girmeye veya daha yüksek boyutlu yüzeylere çıkmaya ihtiyaç bırakmıyordu. Fakat genellikle bazı önemli noktalardaki bazı dejenere pivot serilerinde işe yaramıyordu. Bu metod pratikte olağanüstü şekilde başarılı olunca araştırmacılar çok şaşırdılar. Pratikte karşılaşılan bir çok problemde katsayı matrisi A nın $m \times n$ olduğu durumda bu metod deneysel

olarak yaklaşık $\frac{3m}{2}$ iterasyon ve çok az deneyde $3m$ den fazla iterasyon gözlemlendi. Algoritmanın karşılaşılma olasılığı olan $\binom{n}{m}$ e kadar olan bileşik oluşumlar bu algoritmayı uygulatmayabilir. Bu nedenle $n \geq 2m$ olduğu durumlarda en az 2^m olan;

$$\binom{n}{m} = \frac{n!}{m!(n-m)!} = \left(\frac{n}{m}\right) \left(\frac{n-1}{m-1}\right) \left(\frac{n-2}{m-2}\right) \cdots \left[\frac{n-(m-1)}{m-(m-1)}\right] > \left(\frac{n}{m}\right)^m$$

bazı problemlerde çalışmanın üstel bir sıra olma potansiyeli mümkündür ve olabilir.

Üstel ifadeleri elimine etmekte bazı endişeler 1971 de Klee ve George Minty'nin bir grup problemler üretmesiyle doğrulandı. Bu problemler Simpleks algoritmanın bütün düşey düzlemden geçen $2^n - 1$ iterasyonu olan $2m$ tane negatif olmayan değişkenlerdeki bazı $m = n$ sınırlaması olarak tanımlanır. Bu tip problemlerde mümkün çözüm bölgenin 2^n düşey düzlem olan n boyutsal, çok boyutluya (E^n 'de) uygun şekilde dönüştürülmesi sonucuna varılır. Matematiksel olarak E^n 'de problem şöyle ifade edilebilir. $\in$,

$\left(0, \frac{1}{2}\right)$ aralığında bir rasyonel sayı olsun.

Maksimum x_n

Kısıtlar

$$0 \leq x_i \leq 1$$

$$\epsilon x_{j-1} \leq x_j \leq 1 - \epsilon x_{j-1} \quad j = 2, \dots, n \text{ için}$$

$$x_j \geq 0 \quad j = 1, \dots, n$$

ifadesini sağlar.

Bu problemde uygun şekilde dönüşüm yaptıktan sonra görünür ki, Dantzig kuralı kullanılırsa orjinden başlayan ve en büyük azalan maliyete sahip olan temel olmayan değişkene girerek Simpleks algoritma çokgenin $2^n - 1$ kenarını dolaşır ve bütün 2^n düşey düzlemi ziyaret eder[8].

2.10. Duyarlılık Analizleri

Basit anlamda duyarlılık analizi; girdi parametrelerindeki değişmelerin, modelin çıktısındaki değişmeleri etkileme biçimini inceler.

Doğrusal programlama dinamik bilgi sağlamalıdır. Bir statik optimal çözüm, değişik modellerden oluşan durumlar daha hızlı bir şekilde eskir. Duyarlılık analizi optimal çözüm içinde orjinal modelde yapılan değişikliklere göre yapacağımız değişikliklerle ilgilidir.

Duyarlılık analizi, orjinal modelde bir takım değişiklikler yaparak, optimal sonuçta oluşacak değişiklikleri değerlendirir. Bu analiz, bir doğrusal programlama çözüm yöntemi olmayıp, belirlenen optimal çözümün problemde verilen katsayıların hangi değişme alanı içerisinde geçerli olduğunu belirlemeyi amaçlayan bir optimallik sonrası çalışmasıdır.

Matematiksel programlamanın ilgi alanından olan doğrusal programlama, duyarlılık analizi yapılması için oldukça zengin bir alana sahiptir. Böylece,

doğrusal programlama simplex metodun standart çıktılarının test edilmesi sayesinde duyarlılık analizi ile büyük ilgisi olan sonuçlara ulaşmak mümkündür. Doğrusal programlamadaki duyarlılık analizi, bir çok yönetim bilimi uygulamalarından daha etkili ve daha uygundur.

Bir çok uygulamalı problemlerde, doğrusal programlama problemlerinin katsayı değerleri bazen tam olarak bilinebilir. Yöneticiler ise çoğu kez doğrusal programlama problemlerinin bileşenlerinde meydana gelecek değişmelerin optimal çözüme olan etkilerini de bilmek isterler. Çünkü yöneticiler sadece problemin optimal çözümü ile ilgilenmemelidir. Ulaşılan optimal çözüm, problemin katsayıları sabit kaldığı sürece geçerlidir. Halbuki yönetici; problemin katsayılarının, kısıtlayıcı kaynak miktarlarının değişmesi ve yeni bir faaliyetin eklenmesi halinde daha önce elde ettiği optimal çözümün optimallikten çıkarak değişeceğini bilir. Ayrıca söz konusu değişmelerin optimal çözümü ve amaç fonksiyonunun değerini ne ölçüde değiştireceğini bilmek isterler.

Bir doğrusal programlama probleminin matris şeklinde yazılımı;

$$\text{Min } cx$$

Kısıtlar

$$Ax = b$$

$$x \geq 0$$

Bir doğrusal programlama probleminde aşağıdaki durumlar söz konusu olabilir:

1. Maliyet satır vektöründe (c) değişme.
2. Kısıtlayıcı denklemin sağ tarafındaki sütun vektöründe (b) değişme.
3. Kısıtlayıcı matrisinde (A) değişme.
4. Probleme yeni bir ürün eklenmesi.
5. Probleme yeni bir kısıtın eklenmesi.

Bu değişiklikler genel olarak aşağıdaki üç halden birisi ile sonuçlanır:

1. Optimal çözüm hiç değişmez. Yani temel değişkenler ve onların değerleri aynı kalır.
2. Temel değişkenler aynı kalır fakat değerleri değişebilir.
3. Temel çözüm tamamen değişebilir.

Duyarlılık analizi tanımlamada genel yöntem şu şekilde anlatılabilir.

Adım 1: Orijinal doğrusal modeli çöz ve bunun optimal simpleks tablosunu bul. İkinci adıma geç.

Adım 2: Orijinal modeldeki belirtilen değişiklikler için, primal-dual hesaplamaları kullanarak gerçek optimal tablonun yeni elemanlarını tekrar hazırla. Üçüncü adıma geç.

Adım 3: Eğer yani tablo optimal değilse, dördüncü adıma geç. Eğer çözümsüz ise beşinci adıma geç. Bunların da dışında, yeni tabloya yeni optimal çözüme geç ve dur.

Adım 4: Yeni optimal çözümü bulmak için, normal simpleks metodu yeni tabloya uygula ve dur.

Adım 5: Mümkün çözüm olduğunu göster ve dur.

2.10.1. Duyarlılık analizinin tablo gösterimi

Genelleştirilmiş bir tablo Çizelge 2.4’de verilmiştir. Bu tablodaki her elemanın hem bir anlamı hem de bir kullanımı vardır. Duyarlılık analizi bu elemanların kullanılmasını sağlar.

Çizelge 2.4. Duyarlılık analizi için genelleştirilmiş tablo

$$c_N \rightarrow c_{N,1} \dots c_{N,s} \dots c_{N,S}$$

c_B	V	$x_{N,1} \dots x_{N,s} \dots x_{N,S}$	x_B
$c_{B,1}$	$x_{B,1}$	$y_{1,1} \dots y_{1,s} \dots y_{1,S}$	$x_{B,1}$
$\vdots$	$\vdots$	$\vdots \quad \quad \quad \vdots \quad \quad \quad \vdots$	$\vdots$
$c_{B,i}$	$x_{B,i}$	$\vdots \quad \quad \quad y_{i,s} \quad \quad \quad \vdots$	$x_{B,i}$
$\vdots$	$\vdots$	$\vdots \quad \quad \quad \vdots \quad \quad \quad \vdots$	$\vdots$
$c_{B,m}$	$x_{B,m}$	$y_{m,1} \dots y_{m,s} \dots y_{m,S}$	$x_{B,m}$
		$(z_1 - c_{N,1}) \dots (z_s - c_{N,s}) \dots (z_S - c_{N,S})$	Z

Her elemanı ayrı ayrı anlatmadan önce temel ve temel olmayan değişkenleri gösteren B ve N indisleri vardır. $c_{N,3}$ 'ün anlamı 3. temel olmayan değişkenle ilgili maliyet, $x_{B,2}$ (değer V kolonu altındaysa) 2. Temel değişken (ya da x_B 'nin altındaysa).

2.10.1.1. Sürekli olmayan değişkenler

c_j 'nin değişimi

İlk sürekli olmayan bir objektif fonksiyon katsayısının değerindeki değişikliklerdir. Bu değişiklikleri ele alırken c_j 'nin temel ve temel olmayan değişiklik olup olmadığına bakılır. Örneğin ilk değişiklik c_j 'nin temel olmayan değişikliği ile alakalı olsun. Değişmenin temel etkisi sadece $z_{N,s} - c_{N,s}$ de olur. c_j 'nin yeni değeri $\hat{c}_{N,s}$ olduğunu ve $\hat{z}_s - \hat{c}_{N,s}$ sonuç olduğunu varsayılırsa, $z_s - c_{N,s}$ 'nin yeni değeri;

$$\hat{z}_s - \hat{c}_{N,s} = c_B y_s - \hat{c}_{N,s} \quad (2.44a)$$

veya

$$\hat{z}_s - \hat{c}_{N,s} = \sum_{i=1}^m y_{i,s} c_{B,i} - \hat{c}_{N,s} \quad (2.44b)$$

$z_s - c_{N,s}$ sadece değişmekle kalmayıp negatif değerde olabilir. Bu da optimal olmadığını ve fazladan bir pivota daha ihtiyaç olduğunu gösterir. Temel değişkenlerle ilgili c_j 'de bir değişiklik düşünülürse; böyle bir değişiklik bütün $z_s - c_{N,s}$ elemanların her birisini ve z değerini etkiler. $\hat{c}_{B,i}$, c_j 'nin yeni değeri

olduğu, $\hat{z}_s - \hat{c}_{N,s}$ 'de gölge fiyatın yeni değeri olduğunu ve $\hat{z}$ 'yı da yeni objektif fonksiyon olduğu düşünülürse;

$$\hat{z}_s - \hat{c}_{N,s} = \hat{c}_B y_s - \hat{c}_{N,s} \quad (2.45a)$$

veya

$$\hat{z}_s - \hat{c}_{N,s} = \sum_{i=1}^m y_{i,s} \hat{c}_{B,i} - \hat{c}_{N,s} \quad (2.45b)$$

ve

$$\hat{z} = \hat{c}_B x_B \quad (2.46a)$$

veya

$$\hat{z} = \sum_{i=1}^m x_{B,i} \hat{c}_{B,i} \quad (2.46b)$$

$z_s - c_{N,s}$ bu yolla elde edilir. Yeni z değeri kolayca gösterilir. objektif fonksiyondaki değer değişir.

b_i 'nin değişmesi

Tablonun sağındaki $x_{B,i}$ değerleridir (temel değişkendeki şu andaki iterasyon değerleri). İlk tablodaki bu değerler aynı zamanda b_i değerleridir (tabloda ilk orijinal sağ taraftaki değerlerdir). b_i de bir değişiklik yapılırsa hem x_B vektörüne hem de z değerine etkisi olur.

x_B , $B^{-1}b$ şeklinde verildiğinde ve herhangi bir iterasyonda y , uygun şekilde yerleştirildiğinde B^{-1} bulunduğundan;

$$\hat{x}_B = B^{-1}\hat{b} \quad (2.47)$$

Burada;

$\hat{x}_B$: İlgili tablodaki sağ kolon vektörü.

B^{-1} : İlk taban matrisinin tersi.

$\hat{b}$: Sağ taraftaki yeni kısıtların sabitler kümesi.

Aynı zamanda;

$$\hat{z} = c_B \hat{x}_B \quad (2.48)$$

(2.47)'de ki B^{-1} taban matrisinin tersi negatif elemanlar bulundurabilir. Bu da her zaman $\hat{x}_B$ 'nin negatif elemanlar bulunmasına yol açabilir. Bu önemli bir problem değildir. Olası çözüm bulmak için dual simplex kullanılabilir.

$a_{i,j}$ 'nin değişmesi

Teknolojik katsayılarda ki sürekli olmayan değişiklikler, eğer $a_{i,j}$ 'de ki değişiklik temel olmayan değişkenlerle ilgili değilse daha basittir. Fakat $a_{i,j}$ 'de ki temel değişiklikle ilgili bir değişiklik olursa bu daha geniş

kapsamlıdır. Böyle bir durumda problemi baştan yeniden çözme yoluna gidilir.

$a_{i,j}$ 'de ki temel olmayan değişikliğine bakılır (ilk tablodaki herhangi bir $a_{i,s}$). Böyle bir $a_{i,s}$ 'de ki herhangi bir değişiklik direk olarak ilgili y_s vektörünü (dolaylı olarak da $z_s - c_{N,s}$ yi) etkileyecek.

Bu nedenle herhangi bir iterasyonda y_s kolon vektörü $B^{-1}a_s$ şeklinde verildiğinde;

$$\hat{y}_s = B^{-1}\hat{a}_s \quad (2.48)$$

elde edilir.

Burada;

B^{-1} : Baştaki temel matrisin tersi.

$\hat{a}_s$: Herhangi bir temel olmayan değişken altındaki yeni teknolojik katsayılar vektörü.

$\hat{y}_s$: Herhangi bir temel olmayan değişken altındaki $y_{i,s}$ katsayılarının (bu katsayılar en son elde edilen simplex tablosunda) yeni vektörler kümesi.

$z_s - c_{N,s}$ ' de ki değişiklik;

$$\hat{z}_s - \hat{c}_{N,s} = c_B \hat{y}_s - c_{N,s} \quad (2.49a)$$

veya

$$\hat{z}_s - \hat{c}_{N,s} = \sum_{i=1}^m \hat{y}_{i,s} c_{B,i} - c_{N,s} \quad (2.49b)$$

$\hat{z}_s - \hat{c}_{N,s}$ değeri negatife giderse problem optimal olmaktan uzaklaşır ve simplex algoritması kullanılmalıdır.

Yeni kısıt eklenmesi

Model geliştirilirken en çok yapılan hatalardan biri de bir ya duyarlılık analizi daha fazla kısıtı unutmaktır. Matematik model çözümünde yeni bir kısıt ortaya çıkabilir.

Bu yeni çıkan kısıtların etkisiyle problem daha gerçekçi olur. Bu yeni kısıtların etkisi olup olmadığını bulmak kolaydır (etkiyi bilmeye gerek yok). Kısaca şu andaki etki hesaplanıyor (x^*). Eğer kısıtlar sağlanırsa değişme yoktur. Ve işleme devam etmeye gerek yoktur. Fakat kısıtlarda x^* 'de bir değişme olursa çözüme etkisi vardır ve analizin ikinci kısmına geçilir.

Yeni kısıtın şu andaki etkisi bulunduktan sonra bu yeni kısıtı bir önceki sonuç tablosuyla karşılaştırılır. Yeni kısıtın aylak değişkeni yeni tabana girecek ve tabloya yeni bir satır eklenir. Fakat yeni kısıtın katsayıları bu yeni satıra kolayca giremez. Bu nedenle önceki sonuç tablolarındaki bazı katsayılar bu yeni kısıtlardan elenir. Bu da basit matris satır operasyonları ile yapılır.

Yeni bir değişken eklenmesi

Bu iki temel faz halinde yapılır.

Faz 1: Öncelikle yeni değişkeni tabana girip girmediğine bakılır.

- a) Yeni değişken x_k şekilde adlandırılmakta k . dual kısıtlar elde edilir.
- b) Halihazırdaki dual program V^* k . dual kısıtlardan yazılır.
- c) Eğer k . dual kısıtlama halihazırdaki dual program olasıysa, yeni primal değişken x_k 'nin önceki optimal programda bir etkisi yoktur. Analiz durdurulur. Fakat öteki taraftan k . dual kısıtlama sağlanmazsa yeni primal değişken tabana girmelidir. Faz 2'ye geçilir.

Faz 2: Yeni bir primal değişken eklenmesi demek ilk tabloya yeni bir kolonun eklenmesi gerekir. Bu yeni kolon için kolon vektör y_k ve $z_k - c_k$ 'nin bulunması gerekir.

- a) Yeni bir kolon vektörü $\hat{y}_k$;

$$\hat{y}_k = B^{-1}\hat{a}_k \quad (2.50)$$

Burada;

B^{-1} : Dönüşüm matrisi.

$\hat{a}_k$: Yeni değişken x_k nin teknolojik katsayısı vektörü.

- b) Yeni gölge fiyatlar $\hat{z}_k - \hat{c}_k$;

$$\hat{z}_k - \hat{c}_k = c_B \hat{y}_k - \hat{c}_k \quad (2.51)$$

Burada;

$\hat{c}_k$: Yeni değişken x_k 'nin objektif fonksiyon katsayısıdır[9].

3. UYGULAMA

3.1. Fabrikanın Tanıtımı

3.1.1. Makina Kimya Endüstrisi Kurumu

Makina ve Kimya Endüstrisi Kurumu Silahlı Kuvvetlerimizin savunma araç ve gereçlerini ve sivil sektörün bir kısım ihtiyaçlarını karşılayan kendi sahasında Yurdumuzun en büyük sanayi kuruluşudur.

İstanbul' un Türkler tarafından fethinden sonra bu şehirde kurulmuş olan Askeri Fabrikalar, harp silahlarının devamlı gelişmesi ile bazı değişikliklere uğrayarak zamanla bünyesini ve ismini değiştirmiş; ilk zamanlarda, bugün hala Tophane olarak anılan yerde Fatih Sultan Mehmet tarafından kurulan ve II. Beyazıt zamanında daha da geliştirilen Top Asithanesi ismi ile anılan Top Dökümhanesi bir süre sonra Tophane Amirliği ismini almış, Tanzimat devrinde Tophane-1 Amire Nazırlığı, Meşrutiyet devrinde İmalat-1 Harbiye Müdüriyeti Umumiyesi, Cumhuriyet devrinde ise 1950 yılına kadar Askeri Fabrikalar Umum Müdürlüğü olarak faaliyetlerini sürdürmüştür.

Bu tesislerin daha sonradan modern ihtiyaçları karşılayabilecek, aynı zamanda sivil sanayiye hizmet verebilecek bir duruma getirilmesi için 1950 yılında 5591 sayılı Kanun ile sermayesinin tamamı devlet tarafından verilmek suretiyle "Makina ve Kimya Endüstrisi Kurumu" adı ile yeniden teşkilatlanan fabrikalar, bu tarihten sonra da imalatını başarı ile yürütmüş ve bu arada kapasite artırımı ve modernizasyon programlarına uygun olarak gelişmesini de sürdürmüştür.

MKEK bugün sermayesinin tamamı Devlete ait olup, Sanayi ve Ticaret Bakanlığına bağlı olarak hizmetlerini yürütmektedir[23].

3.1.2. PİRİNÇSAN A.Ş.

Üretime 1929 yılında başlayan PİRİNÇSAN, askeri mühimmatın üretiminde kullanılan bakır ve pirinç alaşımı çubuklar, borular, profiller, şeritler, kovan ve gömlek yüksükleri üretmektedir. Firmanın yıllık üretim kapasitesinin % 40'lık bölümü askeri üretime ayrılmaktadır.

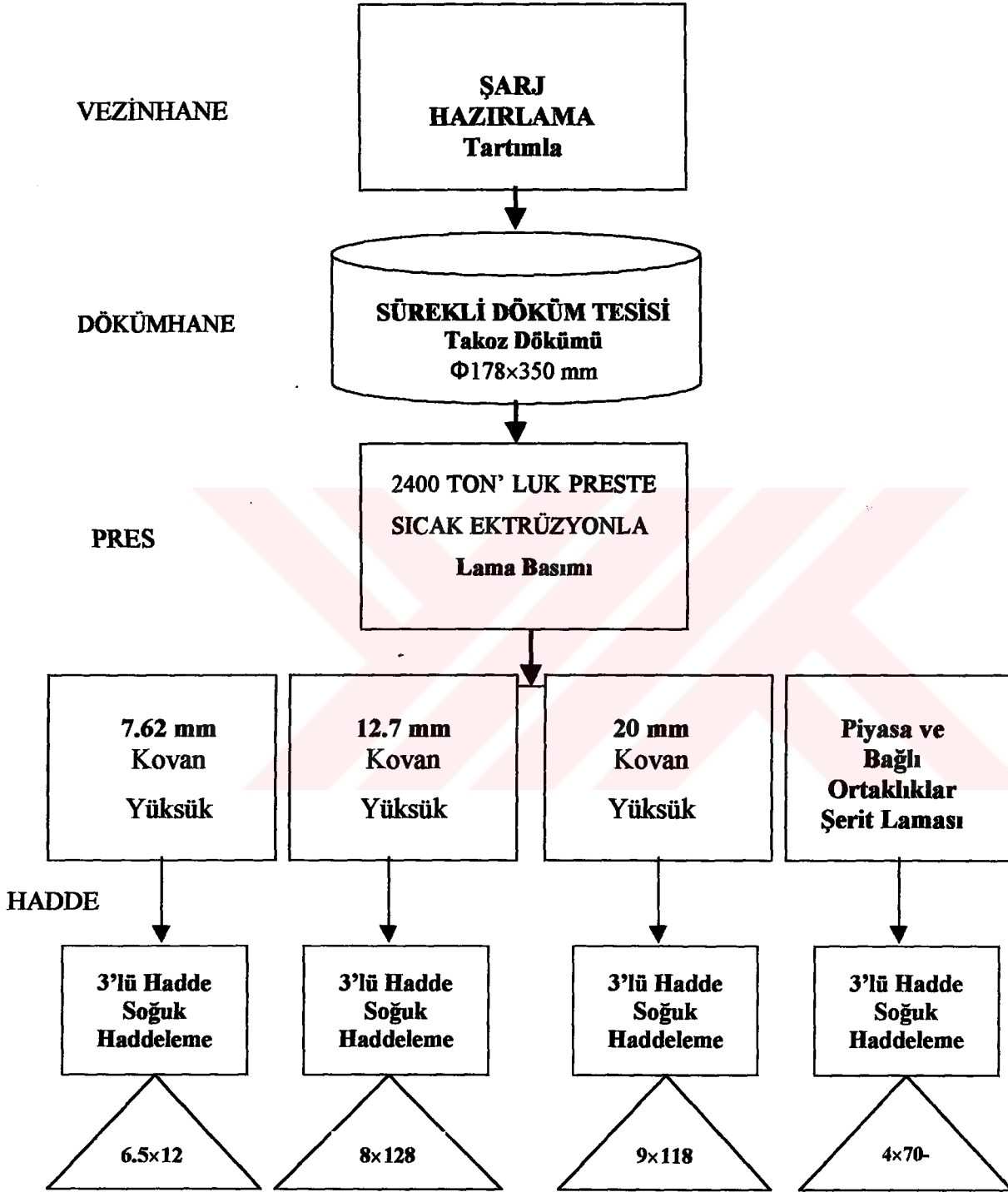
PİRİNÇSAN' da toplam 441 personel çalışmaktadır.

Ürünler: Bakır ve pirinç çubuklar, borular, şeritler, lamalar ve kütükler.

- Savunma Uygulamaları
- Kovan ve gömlek yüksükleri
- Muhtelif pirinç şeritler
- Tombak borular
- Kovan pulları
- Sevk çemberleri
- Ateşleme fünyesi çubukları
- Kapsül şeritleri
- Çeşitli mühimmatta kullanılan çubuk, boru, şerit ve profiller

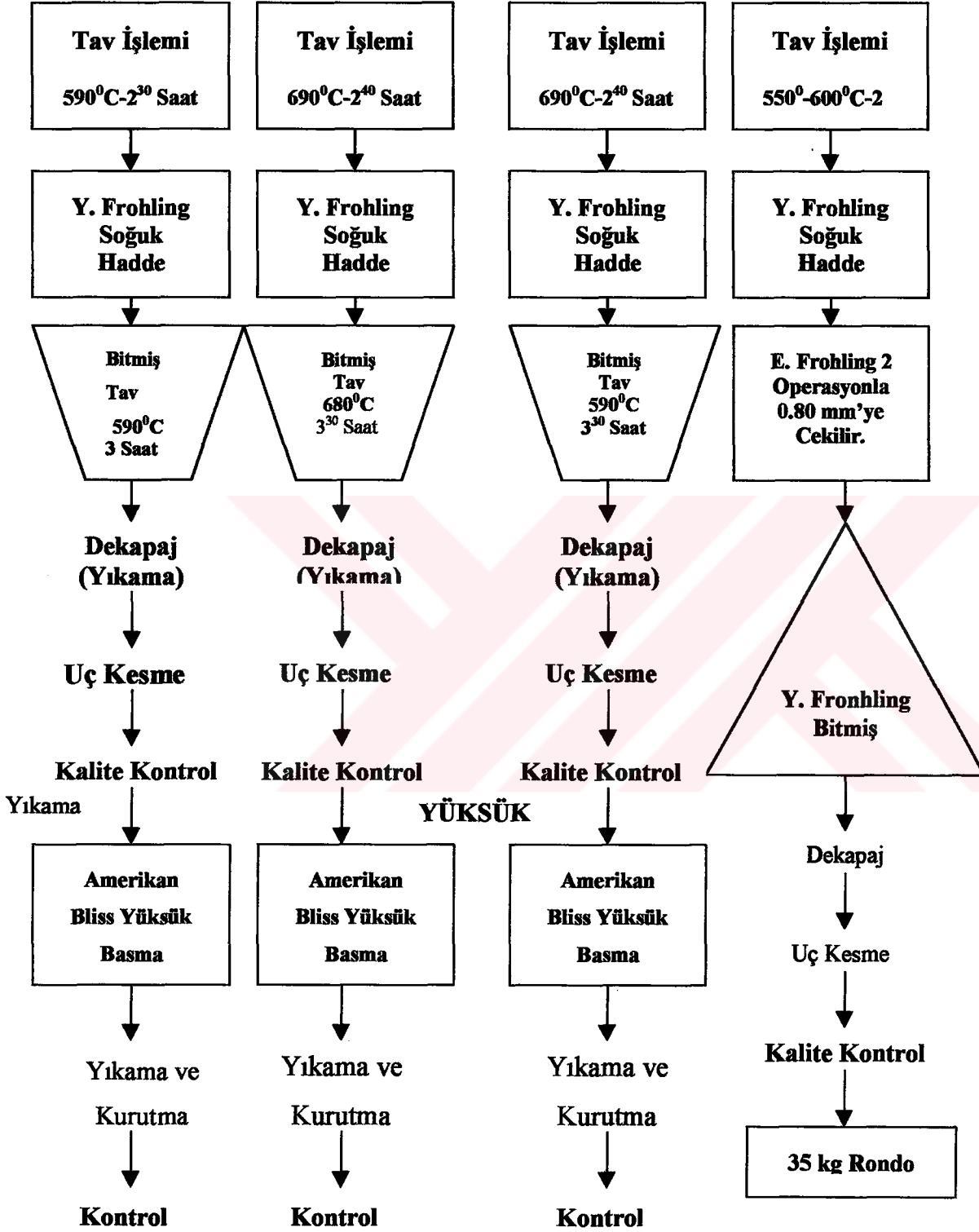
Ürün ağacı şekil 3.1'de gömlek yüksükleri oluşumu da şekil 3.2'de gösterilmiştir.

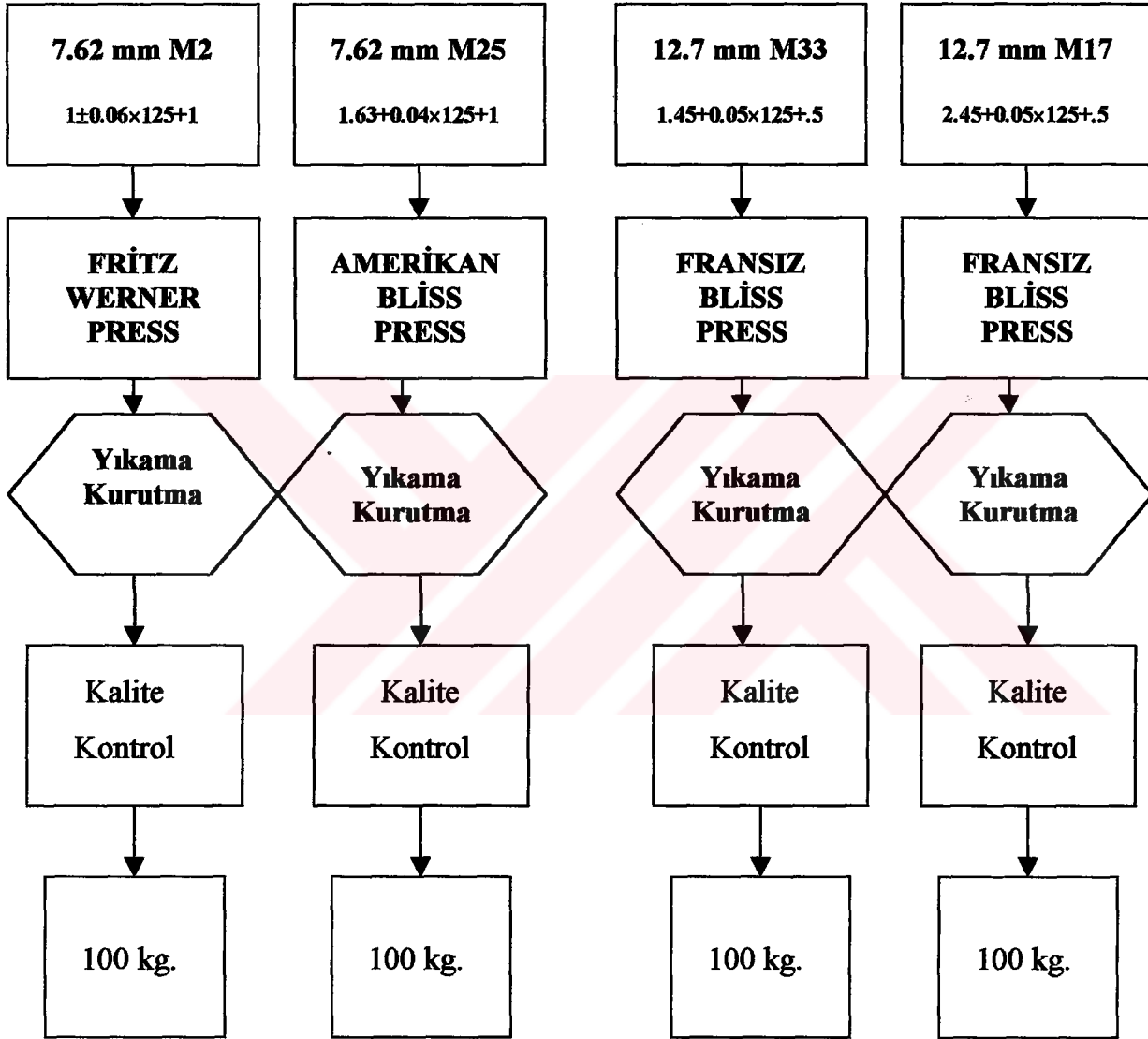
PİRİNÇSAN, AQAP-120 Kalite Güvence Belgesine sahiptir[24].

Cu Zn 30 (MS70) Fişeklik ve şeritlik hattı

Şekil 3.1. Ürün ağacı

MS 90 (Cu Zn 10) şeritler

Şekil 3.2 Gömlek yüksükleri

3.2. Pirinçsan A.Ş. Fabrikası İmalat Sistemi

Fabrika hammadde olarak; Bakır tel (TELEKOM), katot bakır, elektrot çinko, elektrot kurşun, külçe kalay, külçe antimon, pirinç hurdası, hurda kovan, hurda kapçık, granüle pirinç, gömlek yük şeridi, radyotör, blister bakır, alüminyum, bakır hurda, tombak hurda kullanmaktadır.

Pirinç, bakır ve çinkonun bir alaşımıdır. Pirinç malzemeler isimlerini içlerinde bulundurdıkları bakır oranına göre alır. Örneğin içerisinde % 58 bakır, % 40 çinko ve % 2 kurşun bulunduran bir alaşım MS 58 ismini ve içinde % 70 bakır, % 30 çinko bulunduran bir alaşım MS 70 ismini alır. Burada MS Almanca “massing” kelimesinden, 70 ise bakır oranından gelir.

Malzemenin içlerinde bulunan bakır çinko ve kurşun oranlarına dikkat edilmesi gerekir. Yapılacak malzeme genellikle silah sanayii gibi hassas bir yerde kullanılacağı için çok önemlidir.

Makina Kimya Endüstrisi Kurumuna bağlı olan Pirinçsan Fabrikasının ürettiği malzemeler ve içinde bulunan alaşımların oranları çizelge 3.1’de verilmiştir.

Bir çok üretim işletmesinde sipariş alınan malzemeleri üretmek için kullanılacak hammaddelerin miktarları genellikle kişisel tecrübelerle dayanarak ve sezgisel olarak yapılmaktadır. Bu da maliyetin minimum yapamaz.

Bu çalışmada, bu sorunu gidermek için; *maliyeti minimum verecek şekilde malzemeyi üretmek için hangi hammaddeden ne kadar kullanmak gerektiğini bulan maliyet-etkin bir üretim programı geliştirilmiştir.*

Çizelge 3.1. Malzemelerin alaşım oranları

M. NO	MALZEME ADI	Cu	Zn	Pb	Al	Sn	Sb
7001	MS 58 OTOMAT ÇUBUK	0,58	0,40	0,02	0,00	0,00	0,00
7971	MS 58 TAKOZ	0,58	0,40	0,02	0,00	0,00	0,00
7389	MS 63 ŞERİT	0,63	0,37	0,00	0,00	0,00	0,00
7481	MS 70 KOVAN YÜKSÜK	0,70	0,30	0,00	0,00	0,00	0,00
7480	MS 70 KOVAN YÜKSÜK	0,70	0,30	0,00	0,00	0,00	0,00
1030	MS 60 TAKOZ	0,60	0,38	0,02	0,00	0,00	0,00
1031	MS 63 TAKOZ	0,63	0,37	0,00	0,00	0,00	0,00
1032	MS 65 TAKOZ	0,65	0,35	0,00	0,00	0,00	0,00
1033	MS 66 TAKOZ	0,66	0,34	0,00	0,00	0,00	0,00
1034	OS 70 ŞERİT TAKOZU	0,70	0,30	0,00	0,00	0,00	0,00
1035	MS 70 FİŞEK KOVAN Y. T.	0,70	0,30	0,00	0,00	0,00	0,00
1204	OPR 76 TAKOZ	0,76	0,23	0,00	0,01	0,00	0,00
1038	MS 90 TAKOZ	0,90	0,10	0,00	0,00	0,00	0,00
1039	MS 95 TAKOZ	0,95	0,05	0,00	0,00	0,00	0,00
1043	ECU TAKOZ	1,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
7002	MS 58 OTOMAT ÇUBUK	0,58	0,40	0,02	0,00	0,00	0,00
7003	MS 58 OTOMAT ÇUBUK	0,58	0,40	0,02	0,00	0,00	0,00
7004	MS 58 OTOMAT ÇUBUK	0,58	0,40	0,02	0,00	0,00	0,00
7005	MS 58 OTOMAT ÇUBUK	0,58	0,40	0,02	0,00	0,00	0,00
7006	MS 58 OTOMAT ÇUBUK	0,58	0,40	0,02	0,00	0,00	0,00
7165	MS 58 PRES ÇUBUK	0,58	0,40	0,02	0,00	0,00	0,00
7166	MS 58 PRES ÇUBUK	0,58	0,40	0,02	0,00	0,00	0,00
7167	MS 58 PRES ÇUBUK	0,58	0,40	0,02	0,00	0,00	0,00
7170	MS 58 PROFİL	0,58	0,40	0,02	0,00	0,00	0,00
7054	MS 58 4-6 KÖŞE ÇUBUK	0,58	0,40	0,02	0,00	0,00	0,00

7055	MS 58 4-6 KÖŞE ÇUBUK	0,58	0,40	0,02	0,00	0,00	0,00
7056	MS 58 4-6 KÖŞE ÇUBUK	0,58	0,40	0,02	0,00	0,00	0,00
7057	MS 58 4-6 KÖŞE ÇUBUK	0,58	0,40	0,02	0,00	0,00	0,00
7058	MS 58 4-6 KÖŞE ÇUBUK	0,58	0,40	0,02	0,00	0,00	0,00
7009	MS 60 OTOMAT ÇUBUK	0,60	0,38	0,02	0,00	0,00	0,00
7010	MS 60 OTOMAT ÇUBUK	0,60	0,38	0,02	0,00	0,00	0,00
7011	MS 60 OTOMAT ÇUBUK	0,60	0,38	0,02	0,00	0,00	0,00
7012	MS 60 OTOMAT ÇUBUK	0,60	0,38	0,02	0,00	0,00	0,00
7024	MS 70 ÇUBUK	0,70	0,30	0,00	0,00	0,00	0,00
7039	ECU ÇUBUK	1,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
7202	ECU LAMA	1,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
7203	ECU LAMA	1,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
7227	MS 63 BORU	0,63	0,37	0,00	0,00	0,00	0,00
7228	MS 63 BORU	0,63	0,37	0,00	0,00	0,00	0,00
7229	MS 63 BORU	0,63	0,37	0,00	0,00	0,00	0,00
7230	MS 63 BORU	0,63	0,37	0,00	0,00	0,00	0,00
7231	MS 63 BORU	0,63	0,37	0,00	0,00	0,00	0,00
7234	MS 65 BORU	0,65	0,34	0,01	0,00	0,00	0,00
7292	MS 90 BORU	0,90	0,10	0,00	0,00	0,00	0,00
7258	ECU BORU	1,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
7259	ECU BORU	1,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
7275	MS 76 OPR BORU	1,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
7288	PB BORU	0,00	0,00	1,00	0,00	0,00	0,00
7309	MS 90 SEVK ÇEMBERİ	0,90	0,10	0,00	0,00	0,00	0,00
1054	MS 63 ŞERİT LAMASI	0,63	0,37	0,00	0,00	0,00	0,00
1055	MS 63 ŞERİT LAMASI	0,63	0,37	0,00	0,00	0,00	0,00
1056	MS 70 ŞERİT LAMASI	0,70	0,30	0,00	0,00	0,00	0,00
1057	MS 70 FİŞEK LAMA	0,70	0,30	0,00	0,00	0,00	0,00

1059	MS 70 KOVANLIK LAMASI	0,70	0,30	0,00	0,00	0,00	0,00
1060	MS 90 ŞERİT LAMA	0,90	0,10	0,00	0,00	0,00	0,00
1061	MS 95 ŞERİT LAMA	0,95	0,05	0,00	0,00	0,00	0,00
1063	ECU ŞERİT LAMASI	1,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
7372	ELEK. PB LAMA	0,00	0,00	1,00	0,00	0,00	0,00
7388	MS 63 ŞERİT	0,63	0,37	0,00	0,00	0,00	0,00
7390	MS 63 ŞERİT	0,63	0,37	0,00	0,00	0,00	0,00
7400	MS 70 ŞERİT	0,70	0,30	0,00	0,00	0,00	0,00
7401	MS 70 ŞERİT	0,70	0,30	0,00	0,00	0,00	0,00
7402	MS 70 ŞERİT	0,70	0,30	0,00	0,00	0,00	0,00
7413	MS 95 ŞERİT	0,95	0,05	0,00	0,00	0,00	0,00
7424	ECU ŞERİT	1,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
7425	ECU ŞERİT	1,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
7426	ECU ŞERİT	1,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1076	MS 70 PUL LEVHASI	0,70	0,30	0,00	0,00	0,00	0,00
1085	MS 70 YÜKSÜK ŞERİT	0,70	0,30	0,00	0,00	0,00	0,00
1091	MS 70 YÜKSÜK ŞERİT	0,70	0,30	0,00	0,00	0,00	0,00
1086	MS 70 YÜKSÜK ŞERİT	0,70	0,30	0,00	0,00	0,00	0,00
1093	MS 90 GÖM. YÜK. ŞERİT	0,90	0,10	0,00	0,00	0,00	0,00
1094	MS 90 GÖM. YÜK. ŞERİT	0,90	0,10	0,00	0,00	0,00	0,00
7373	MS 70 KOVAN YÜKSÜK	0,70	0,30	0,00	0,00	0,00	0,00
7374	MS 70 KOVAN YÜKSÜK	0,70	0,30	0,00	0,00	0,00	0,00
7487	MS 90 GÖMLEK YÜKSÜK	0,90	0,10	0,00	0,00	0,00	0,00
7488	MS 90 GÖMLEK YÜKSÜK	0,90	0,10	0,00	0,00	0,00	0,00
7508	MS 70 KOVAN PULU	0,70	0,30	0,00	0,00	0,00	0,00
1237	PB BLOK VE TAKOZ	0,00	0,00	1,00	0,00	0,00	0,00
7740	DBR 10 ÇUBUK	0,89	0,00	0,00	0,00	0,11	0,00
7741	DBR 10 ÇUBUK	0,89	0,00	0,00	0,00	0,11	0,00

7742	DBR 10 ÇUBUK	0,89	0,00	0,00	0,00	0,11	0,00
7743	DBR 14 ÇUBUK	0,85	0,00	0,00	0,00	0,15	0,00
7744	DBR 14 ÇUBUK	0,85	0,00	0,00	0,00	0,15	0,00
7745	DBR 14 ÇUBUK	0,85	0,00	0,00	0,00	0,15	0,00
7844	DBR 10 BAS. MAÇ. GLE	0,89	0,00	0,00	0,00	0,11	0,00
7924	WM 80 METAL DÖKÜM	0,06	0,00	0,01	0,00	0,81	0,12
7961	DİSK KAYNAK HALİTA	0,00	0,00	0,80	0,00	0,05	0,15
1090	MS 70 GÖMLEK Y. Ş.	0,70	0,30	0,00	0,00	0,00	0,00
1209	MS 70 KOVAN Y. Ş.	0,70	0,30	0,00	0,00	0,00	0,00
7475	MS 70 KOVAN YÜKSÜK	0,70	0,30	0,00	0,00	0,00	0,00
7491	MS 70 GÖMLEK Y. Ş.	0,70	0,30	0,00	0,00	0,00	0,00
1029	MS 58 TAKOZ	0,58	0,40	0,02	0,00	0,00	0,00
7308	SEVK ÇEMBERİ	0,90	0,10	0,00	0,00	0,00	0,00
7310	SEVK ÇEMBERİ	0,90	0,10	0,00	0,00	0,00	0,00
7507	MS 70 KOVAN PULU	0,70	0,30	0,00	0,00	0,00	0,00
7483	MS 70 KOVAN YÜKSÜK	0,70	0,30	0,00	0,00	0,00	0,00
7498	MS 70 GÖMLEK YÜKSÜK	0,70	0,30	0,00	0,00	0,00	0,00
1036	MS 70 KOVAN TAKOZ	0,70	0,30	0,00	0,00	0,00	0,00

Bu malzemeleri üretmek için kullanılacak olan hammaddeler alışım oranları çizelge 3.2’de gösterilmiştir.

Çizelge 3.2. Hammaddelerdeki alaşım oranları.

MALZEME ADI	Cu	Zn	Pb	Sn	Sb	Al	Fe
BAKIR TEL (TELEKOM)	1,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
KATOT BAKIR	1,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
ELEK. ÇİNKO	0,00	1,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
ELEK KURŞUN	0,00	0,00	1,00	0,00	0,00	0,00	0,00
KÜLÇE KALAY	0,00	0,00	0,00	1,00	0,00	0,00	0,00
KÜLÇE ANTİMON	0,00	0,00	0,00	0,00	1,00	0,00	0,00
PİRİNÇ HURDASI	0,60	0,40	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
HURDA KOVAN	0,70	0,30	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
HURDA KAPÇIK	0,70	0,30	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
GRANÜLE PİRİNÇ	0,58	0,40	0,02	0,00	0,00	0,00	0,00
GÖMLEK YÜK ŞERİDİ	0,70	0,30	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
RADYOTÖR	0,90	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,10
BLİSTER BAKIR	1,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
ALUMİNYUM	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1,00	0,00
BAKIR HURDA	1,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
TOMBAK HURDA	0,90	0,10	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Bu hammaddeleri fabrika açmış olduğu ihaleler neticesinde piyasadan toplamaktadır. Ayrıca bazı firmalar fabrikayla iletişime geçip elinde bulunan hammaddeyi fabrikaya satabilmektedir. Bazı hammaddeler yurtdışından gelmektedir.

Fabrikanın piyasadan toplamış olduğu hammadde miktarı ve fiyatları çizelge 3.3'de gösterilmiştir.

Çizelge 3.3. Hammadde miktarları ve fiyatları.

MALZEME ADI	MİKTARI (kg)	FİYATI (1000 TL)
BAKIR TEL (TELEKOM)	2156411	370
KATOT BAKIR	1406412	570
ELEK. ÇİNKO	3414040	420
ELEK KURŞUN	149018	222
KÜLÇE KALAY	4500	1950
KÜLÇE ANTİMON	1500	540
PİRİNÇ HURDASI	546980	120
HURDA KOVAN	52214	120
HURDA KAPÇIK	1654615	120
GRANÜLE PİRİNÇ	546980	40
GÖMLEK YÜK ŞERİDİ	480000	750
RADYOTÖR	450000	190
BLİSTER BAKIR	120000	350
ALUMİNYUM	250	650
BAKIR HURDA	123000	200
TOMBAK HURDA	147250	145

Fabrikanın üreteceği malzemeleri daha önceden sipariş yoluyla temin etmektedir. 1999 yılında üreteceği malzeme sipariş miktarları ise kilogram olarak çizelge 3.4’de gösterilmiştir.

Çizelge 3.4. Malzeme sipariş miktarı

M. NO	MALZEME ADI	SİPARİŞ MİKTARI
7001	MS 58 OTOMAT ÇUBUK	15000
7971	MS 58 TAKOZ	880000
7389	MS 63 ŞERİT	5000
7481	MS 70 KOVAN YÜKSÜK	350000
7480	MS 70 KOVAN YÜKSÜK	800000
1030	MS 60 TAKOZ	5000
1031	MS 63 TAKOZ	5000
1032	MS 65 TAKOZ	5000
1033	MS 66 TAKOZ	5000
1034	OS 70 ŞERİT TAKOZU	5000
1035	MS 70 FİŞEK KOVAN Y. T.	5000
1204	OPR 76 TAKOZ	5000
1038	MS 90 TAKOZ	5000
1039	MS 95 TAKOZ	5000
1043	ECU TAKOZ	5000
7002	MS 58 OTOMAT ÇUBUK	15000
7003	MS 58 OTOMAT ÇUBUK	50000
7004	MS 58 OTOMAT ÇUBUK	50000
7005	MS 58 OTOMAT ÇUBUK	100000
7006	MS 58 OTOMAT ÇUBUK	100000
7165	MS 58 PRES ÇUBUK	1047000
7166	MS 58 PRES ÇUBUK	2600000
7167	MS 58 PRES ÇUBUK	2000000
7170	MS 58 PROFİL	40000
7054	MS 58 4-6 KÖŞE ÇUBUK	5000

7055	MS 58 4-6 KÖŞE ÇUBUK	5000
7056	MS 58 4-6 KÖŞE ÇUBUK	5000
7057	MS 58 4-6 KÖŞE ÇUBUK	5000
7058	MS 58 4-6 KÖŞE ÇUBUK	5000
7009	MS 60 OTOMAT ÇUBUK	5000
7010	MS 60 OTOMAT ÇUBUK	5000
7011	MS 60 OTOMAT ÇUBUK	10000
7012	MS 60 OTOMAT ÇUBUK	5000
7024	MS 70 ÇUBUK	3000
7039	ECU ÇUBUK	1000
7202	ECU LAMA	5000
7203	ECU LAMA	5000
7227	MS 63 BORU	5000
7228	MS 63 BORU	5000
7229	MS 63 BORU	1000
7230	MS 63 BORU	1000
7231	MS 63 BORU	1000
7234	MS 65 BORU	1000
7292	MS 90 BORU	40000
7258	ECU BORU	5000
7259	ECU BORU	5000
7275	MS 76 OPR BORU	5000
7288	PB BORU	3000
7309	MS 90 SEVK ÇEMBERİ	5000
1054	MS 63 ŞERİT LAMASI	5000
1055	MS 63 ŞERİT LAMASI	5000
1056	MS 70 ŞERİT LAMASI	5000
1057	MS 70 FİŞEK LAMA	5000

1059	MS 70 KOVANLIK LAMASI	5000
1060	MS 90 ŞERİT LAMA	5000
1061	MS 95 ŞERİT LAMA	5000
1063	ECU ŞERİT LAMASI	5000
7372	ELEK. PB LAMA	2000
7388	MS 63 ŞERİT	5000
7390	MS 63 ŞERİT	10000
7400	MS 70 ŞERİT	7000
7401	MS 70 ŞERİT	40000
7402	MS 70 ŞERİT	30000
7413	MS 95 ŞERİT	8000
7424	ECU ŞERİT	5000
7425	ECU ŞERİT	5000
7426	ECU ŞERİT	5000
1076	MS 70 PUL LEVHASI	5000
1085	MS 70 YÜKSÜK ŞERİT	5000
1091	MS 70 YÜKSÜK ŞERİT	5000
1086	MS 70 YÜKSÜK ŞERİT	5000
1093	MS 90 GÖM. YÜK. ŞERİT	5000
1094	MS 90 GÖM. YÜK. ŞERİT	5000
7373	MS 70 KOVAN YÜKSÜK	350000
7374	MS 70 KOVAN YÜKSÜK	20000
7487	MS 90 GÖMLEK YÜKSÜK	5000
7488	MS 90 GÖMLEK YÜKSÜK	5000
7508	MS 70 KOVAN PULU	5000
1237	PB BLOK VE TAKOZ	2000
7740	DBR 10 ÇUBUK	1000
7741	DBR 10 ÇUBUK	2000

7742	DBR 10 ÇUBUK	4000
7743	DBR 14 ÇUBUK	1000
7744	DBR 14 ÇUBUK	2000
7745	DBR 14 ÇUBUK	5000
7844	DBR 10 BAS. MAÇ. GLE	3000
7924	WM 80 METAL DÖKÜM	2000
7961	DİSK KAYNAK HALİTA	7000
1090	MS 70 GÖMLEK Y. Ş.	5000
1209	MS 70 KOVAN Y. Ş.	5000
7475	MS 70 KOVAN YÜKSÜK	5000
7491	MS 70 GÖMLEK Y. Ş.	5000
1029	MS 58 TAKOZ	5000
7308	SEVK ÇEMBERİ	5000
7310	SEVK ÇEMBERİ	70000
7507	MS 70 KOVAN PULU	1000
7483	MS 70 KOVAN YÜKSÜK	5000
7498	MS 70 GÖMLEK YÜKSÜK	5000
1036	MS 70 KOVAN TAKOZ	5000

Ayrıca yapılacak olan 7481 MS 70 Kovan Yüksük, 7480 MS 70 Kovan Yüksük, 7373 MS 70 Kovan Yüksük, 7374 MS 70 Kovan Yüksük, 7507 MS 70 Kovan Pulu mamulleri hassas yerlerde kullanılacağından daha kaliteli üretilmesi için içlerinde hurda malzeme hiç kullanılmadan saf malzemeye yapılması istenmektedir.

3.3. Modelin Kurulması

Problemin GAMS modelinde kurulacaktır. GAMS (Genel Cebirsel Modelleme Sistemi), programcılarının geniş ve kompleks matematiksel programlama

modellerini daha kolay yapılabilmesi ve çözülebilmesi ve ekonomistler gibi meslek dallarındakilerin bu modelleri daha verimli kullanabilmesi için dizayn edilmiştir. Modellemeciler ve bilgisayarlılar tarafından kolayca yapılabilir. Cebirsel ifadelerden ibaret olması sayesinde GAMS modellemecilerin üretkenliğini oldukça artırır ve matematiksel programlama uygulamalarının yürütme ve karar verme aşamaları ifade edebilmeyi kolaylaştırır.

3.3.1. GAMS modeli

Problem doğrusal programlama ile çözülecektir. Problem doğrusal programlamanın bütün şartlarını sağlamaktadır. Çünkü bilindiği gibi doğrusal programlama; kaynakların optimal dağıtımını, kaynakların seçenekli dağıtımını, optimal üretim bileşimini, minimum maliyet veren girdi bileşimini, en uygun kârın ve en az maliyetin belirlenmesinde kullanılmaktadır.

Bugün endüstriyel ve ekonomik analizlerde yaygınca kullanılan doğrusal programlama, tüm nicel teknikler arasında en geniş etki alanı olandır. Doğrusal programlama firmanın ulaşım, üretim, finansman, dağıtım ve reklamcılık gibi pek çok faaliyetlerde kullanılabilir. Ayrıca, Firmada; karşılaşılabacak darboğazların giderilmesinde, seçenekli üretim tekniklerinin kullanılmasının getirisini belirlemede, kıt kaynakların etkin kullanımı ve bunların gölge fiyatlarının belirlenmesi ile en uygun çözümlere ulaştırarak politikaları saptamada doğrusal programlama modelleri kullanılır.

Doğrusal programlama değişken ve kısıtlayıcılara bağlı olarak amaç fonksiyonunu en uygun (maksimum veya minimum) kılmaya çalışır. Buna göre doğrusal programlama değişkenlere ve kısıtlayıcılara bağlı olarak amaca en iyi ulaşma tekniğidir. Temel olarak, doğrusal programlama verilen

optimallik ölçütüne bağlı olarak kıt kaynakların optimal şekilde dağıtımını içeren deterministik matematiksel bir tekniktir de denilebilir [8].

Bu problemi doğrusal programlama yöntemiyle çözmek içinde GAMS modeli kullanılacaktır.

GAMS programının kullanılmasının nedeni, kısıtlar için bir sınır olmadığından büyük problemler için modelleme yapılabilmektedir. Ayrıca model üzerinde kısıtlarda veya amaç fonksiyonunda bir değişme olursa değiştirme imkanı kolaydır. Yani programın tamamını etkilemez. Her kısıtın GAMS ile modellenmesinde genel bir yazılış biçimi bulunmaktadır[25]. Tüm notasyonlar için modelin uzun olarak yazılmasına gerek kalmaz.

Problemin GAMS' de modellenmesi:

SETS kısmından i ve j değerleri tanımlanır.

Sets kısmındaki i ve j değerler ifade edilir. I kısmı malzemeyi j kısımda hammaddeyi ifade eder. Bu ifadeyi daha açık bir biçimde 7001 için yazılırsa; 7001BT, 7001KB, 7001EC, 7001EK, 7001KK, 7001KA, 7001PH, 7001HK, 7001HH, 7001GP, 7001GY, 7001RA, 7001BB, 7001AL, 7001BH, 7001TH şeklinde olur. Buna göre problemde i değeri 99 ve j değeri de 16 olduğuna göre bulunması gereken değer sayısı $99 \times 16 = 1584$ tanedir.

SCALAR kısmında; problemde kilogram başına değerleri 1000 TL ile çarpılır.

PARAMETERS kısmında talep ve stok kısımları da aşağıdaki şekilde tanımlanır. BAKIRTALEP miktarı malzemenin içinde bulunan bakır miktarını, CINKOTALEP çinko miktarını, KURSUNTALEP kursun

miktarını, ALUMINYUMTALEP alüminyum miktarını, KALAYTALEP kalay miktarını, ANTIMONTALEP de antimon miktarını göstermektedir. Bunlarda sırasıyla model de BAKIRTALEP(I), CINKOTALEP(I), KURSUNTALEP(I), ALUMINYUMTALEP(I), KALAYTALEP(I) ve ANTIMONTALEP(I) şeklinde yazılır.

BAKIRSTOK elimizde olan bakır miktarını, CINKOSTOK çinko miktarını, KURSUNSTOK kursun miktarını, ALUMINYUMSTOK alüminyum miktarını, KALAYSTOK kalay miktarını, ANTIMONSTOK de antimon miktarını verir. Modelde de BAKIRTALEP(J), CINKOTALEP(J), KURSUNTALEP(J), ALUMINYUMTALEP(J), KALAYTALEP(J) ve ANTIMONTALEP(J) şeklinde ifade edilir.

Çizelge 3.1. Malzemelerin içindeki alaşım oranları ile çizelge 3.4.'de ki üretilcek malzeme sipariş miktarı çizelgelerinden faydalanarak hesaplanır.

Her hammadde için örnekle ifadesi şöyledir:

BAKIRTALEP miktarı 7001 için; 7001 de bulunan bakır miktarı ile sipariş miktarını çarparak bulunur. Buna göre 7001 de kullanılacak bakır miktarı $15000 \times 0,58 = 8700 \text{ kg}$ dır.

CINKOTALEP miktarı 1030 için $5000 \times 0,38 = 1900 \text{ kg}$ dır.

KURSUNTALEP miktarı 7165 için $1047000 \times 0,02 = 20940 \text{ kg}$ dır.

ALUMINYUMTALEP miktarı 1204 için $5000 \times 0,01 = 50 \text{ kg}$ dır.

KALAYTALEP miktarı 7740 için $1000 \times 0,11 = 110 \text{ kg}$ dır.

ANTIMONTALEP miktarı 7924 için $2000 \times 0,12 = 240 \text{ kg}$ dır.

Çizelge 3.5. BAKIRSTOK miktarları

MALZEME ADI	MİKTARI (kg)	BAKIR ORANI	BAKIRSTOK
BT	2156411	1,00	2156411
KB	1406412	1,00	1406412
EC	3414040	0,00	0
EK	149018	0,00	0
KK	4500	0,00	0
KA	1500	0,00	0
PH	546980	0,60	328188
HK	52214	0,70	36550
HH	1654615	0,70	1158231
GP	546980	0,58	317248
GY	480000	0,70	336000
RA	450000	0,90	405000
BB	120000	1,00	120000
AL	250	0,00	0
BH	123000	1,00	123000
TH	147250	0,90	132525

BAKIRSTOK miktarı ise çizelge 3.5’de gösterilmiştir. BAKIRSTOK miktarını ise; miktar ile bakır oranı çarpımından elde edilir. Örneğin PH’de ki bakır miktarı $546980 \times 0,60 = 328188 \text{ kg}$ olarak bulunur.

CINKOSTOK miktarı ise çizelge 3.6’da gösterilmiştir. CINKOSTOK miktarını ise; miktar ile çinko oranı çarpımından elde edilir. Örneğin HK’da ki çinko miktarı $52214 \times 0,30 = 15664 \text{ kg}$ olarak bulunur.

Çizelge 3.6. CINKOSTOK miktarları

MALZEME ADI	MİKTARI (kg)	ÇİNKO ORANI	CINKOSTOK
BT	2156411	0,00	0
KB	1406412	0,00	0
EC	3414040	1,00	3414040
EK	149018	0,00	0
KK	4500	0,00	0
KA	1500	0,00	0
PH	546980	0,40	218792
HK	52214	0,30	15664
HH	1654615	0,30	496385
GP	546980	0,40	218792
GY	480000	0,30	144000
RA	450000	0,00	0
BB	120000	0,00	0
AL	250	0,00	0
BH	123000	0,00	0
TH	147250	0,10	14725

KURSUNSTOK miktarı ise çizelge 3.7’de gösterilmiştir. KURSUNSTOK miktarını ise; miktar ile kurşun oranı çarpımından elde edilir. Örneğin EK’da ki kurşun miktarı $14901 \times 1,00 = 14901 \text{ kg}$ olarak bulunur.

Çizelge 3.7. KURSUNSTOK miktarları

MALZEME ADI	MİKTARI (kg)	KURŞUN ORANI	KURSUNSTOK
BT	2156411	0,00	0
KB	1406412	0,00	0
EC	3414040	0,00	0
EK	149018	1,00	149018
KK	4500	0,00	0
KA	1500	0,00	0
PH	546980	0,00	0
HK	52214	0,00	0
HH	1654615	0,00	0
GP	546980	0,02	10940
GY	480000	0,00	0
RA	450000	0,00	0
BB	120000	0,00	0
AL	250	0,00	0
BH	123000	0,00	0
TH	147250	0,00	0

ALUMINYUMSTOK miktarı ise çizelge 3.8’de gösterilmiştir. ALUMINYUMSTOK miktarını ise; miktar ile alüminyum oranı çarpımından elde edilir. Örneğin AL’de ki alüminyum miktarı $250 \times 1,00 = 250 \text{ kg}$ olarak bulunur.

Çizelge 3.8. ALUMINYUMSTOK miktarları

MALZEME ADI	MİKTARI (kg)	ALÜMİNYUM ORANI	ALUMINYUMSTOK
BT	2156411	0,00	0
KB	1406412	0,00	0
EC	3414040	0,00	0
EK	149018	0,00	0
KK	4500	0,00	0
KA	1500	0,00	0
PH	546980	0,00	0
HK	52214	0,00	0
HH	1654615	0,00	0
GP	546980	0,00	0
GY	480000	0,00	0
RA	450000	0,00	0
BB	120000	0,00	0
AL	250	1,00	250
BH	123000	0,00	0
TH	147250	0,00	0

KALAYSTOK miktarı ise çizelge 3.9'da gösterilmiştir. KALAYSTOK miktarını ise; miktar ile kalay oranı çarpımından elde edilir. Örneğin KK'da ki kalay miktarı $4500 \times 1,00 = 4500 \text{ kg}$ olarak bulunur.

Çizelge 3.9. KALAYSTOK miktarları

MALZEME ADI	MİKTARI (kg)	KALAY ORANI	KALAYSTOK
BT	2156411	0,00	0
KB	1406412	0,00	0
EC	3414040	0,00	0
EK	149018	0,00	0
KK	4500	1,00	4500
KA	1500	0,00	0
PH	546980	0,00	0
HK	52214	0,00	0
HH	1654615	0,00	0
GP	546980	0,00	0
GY	480000	0,00	0
RA	450000	0,00	0
BB	120000	0,00	0
AL	250	0,00	0
BH	123000	0,00	0
TH	147250	0,00	0

ANTIMONSTOK miktarı ise çizelge 3.10'da gösterilmiştir. ANTIMONSTOK miktarını ise; miktar ile antimon oranı çarpımından elde edilir. Örneğin GY'de antimon olmadığı için antimon miktarı $480000 \times 0,00 = 0 \text{ kg}$ olarak bulunur.

Çizelge 3.10. ANTIMONSTOK miktarları

MALZEME ADI	MİKTARI (kg)	ANTİMON ORANI	ANTIMONSTOK
BT	2156411	0,00	0
KB	1406412	0,00	0
EC	3414040	0,00	0
EK	149018	0,00	0
KK	4500	0,00	0
KA	1500	1,00	1500
PH	546980	0,00	0
HK	52214	0,00	0
HH	1654615	0,00	0
GP	546980	0,00	0
GY	480000	0,00	0
RA	450000	0,00	0
BB	120000	0,00	0
AL	250	0,00	0
BH	123000	0,00	0
TH	147250	0,00	0

TABLE kısmında ise MALİYET(I,J) ile kullanılacak hammaddelerin maliyetleri ifade edilir. i de malzemeler j de hammadde maliyetleri gösterilir.

BAKIR(I,J), CINKO(I,J), KURSUN(I,J), ALUMINYUM(I,J), KALAY(I,J) ve ANTIMON(I,J) kısımlarında ise hammaddelerden alınabilecek olan malzeme oranları verilmiştir. Kısıtlar kısmında söylenildiği gibi 7481, 7480, 7373, 7374 ve 7507 malzemeleri sadece saf maddelerden yapılacağı için hurdalar dikkate alınmamıştır. Burada i de malzemeler j de hammaddelerdeki aalaşım oranları bulunur.

Son kısımda ise yapılmak istenen maliyet etkin çalışmalar formülle gösterilir. Toplam maliyet ifadesi;

$$\text{Total.. TotalCost} = E = \sum((I,J), \text{Malzeme}(I,J) * \text{MALİYET}(I,J) * \text{MalzemeCost});$$

şeklinde ifade edilir.

Malzemelerde kullanılacak bakır miktarları ise;

$$\text{BAKIRTALEPCons}(I).. \sum(J, \text{Malzeme}(I,J) * \text{BAKIR}(I,J)) \\ = L = \text{BAKIRTALEP}(I);$$

ifadesinden bulunur.

Aynı şekilde CINKOTALEP, KURSUNTALEP, ALUMINYUMTALEP, KALAYTALEP, ANTIMONTALEP ile BAKIRSTOK, CINKOSTOK, KURSUNSTOK, ALUMINYUMSTOK, KALAYSTOK, ANTIMONSTOK ifadeleri formülüze edilerek model tamamlanır.

GAMS’de modelleme aşamaları özetlenirse;

- SETS kısmından i ve j değerleri tanımlanır.
- SCALAR kısmı yazılır.
- PARAMETERS kısmında talep ve stok miktarları tanımlanır.
- TABLE kısmında ise MALİYET(I,J) ile kullanılacak hammaddelerin maliyetleri ve üretilecek malzemenin özellikleri (alaşım oranları) ifade edilir.
- Formüller ifade edilir

3.4. Modelin Çözümü

Modelin çözümüyle bulunan sonuçlar ise, üretilecek malzemelerin içindeki hammadde miktarları Çizelge 3.11’de verilmiştir.

Çizelge 3.11. Bulunan sonuçlara göre üretilecek malzemelerin içindeki hammadde miktarları

M. NO	BT	KB	EC	EK	KK	KA	PH	HK
7001	0	0	0	0	0	0	0	0
7971	0	0	114690	15148	0	0	0	0
7389	0	0	500	0	0	0	0	0
7481	0	125000	105000	0	0	0	0	0
7480	0	560000	240000	0	0	0	0	0
1030	0	0	614	100	0	0	0	0
1031	0	0	500	0	0	0	0	0
1032	0	0	357	0	0	0	0	0
1033	0	0	286	0	0	0	0	0
1034	0	0	0	0	0	0	0	0
1035	0	0	0	0	0	0	0	0
1204	1117	0	0	0	0	0	0	0
1038	3333	0	0	0	0	0	0	0
1039	4167	0	0	0	0	0	0	0
1043	0	0	0	0	0	0	0	1
7002	0	0	2271	300	0	0	0	0
7003	0	0	7571	1000	0	0	0	0
7004	0	0	7571	1000	0	0	0	0
7005	0	0	15143	2000	0	0	0	0
7006	0	0	15143	2000	0	0	0	0
7165	0	0	177970	20940	0	0	0	43785
7166	663590	721410	1040000	52000	0	0	0	0
7167	1032470	0	785830	40000	0	0	0	0
7170	0	0	6057	800	0	0	0	0

7054	0	0	757	100	0	0	0	0
7055	0	0	757	100	0	0	0	0
7056	0	0	757	100	0	0	0	0
7057	0	0	757	100	0	0	0	0
7058	2900	0	2000	100	0	0	0	0
7009	3000	0	1900	100	0	0	0	0
7010	3000	0	1900	100	0	0	0	0
7011	6000	0	3800	200	0	0	0	0
7012	3000	0	1900	100	0	0	0	0
7024	2100	0	900	0	0	0	0	0
7039	0	0	0	0	0	0	0	0
7202	0	0	0	0	0	0	0	0
7203	5000	0	0	0	0	0	0	0
7227	3150	0	1850	0	0	0	0	0
7228	3150	0	1850	0	0	0	0	0
7229	630	0	370	0	0	0	0	0
7230	630	0	370	0	0	0	0	0
7231	630	0	370	0	0	0	0	0
7234	650	0	340	10	0	0	0	0
7292	36000	0	4000	0	0	0	0	0
7258	5000	0	0	0	0	0	0	0
7259	5000	0	0	0	0	0	0	0
7275	3800	0	1200	0	0	0	0	0
7288	0	0	0	3000	0	0	0	0
7309	4500	0	500	0	0	0	0	0
1054	3150	0	1850	0	0	0	0	0
1055	3150	0	1850	0	0	0	0	0
1056	3500	0	1500	0	0	0	0	0

1057	3500	0	1500	0	0	0	0	0
1059	0	0	0	0	0	0	0	0
1060	3333	0	0	0	0	0	0	1667
1061	0	0	250	0	0	0	0	0
1063	0	0	0	0	0	0	0	0
7372	0	0	0	2000	0	0	0	0
7388	0	0	500	0	0	0	0	4500
7390	0	0	1000	0	0	0	0	9000
7400	0	0	0	0	0	0	0	7000
7401	6967	0	2986	0	0	0	0	30047
7402	0	0	0	0	0	0	0	0
7413	0	0	400	0	0	0	0	0
7424	0	0	0	0	0	0	0	0
7425	0	0	0	0	0	0	0	0
7426	0	0	0	0	0	0	0	0
1076	0	0	0	0	0	0	0	0
1085	0	0	0	0	0	0	0	0
1091	0	0	0	0	0	0	0	0
1086	0	0	0	0	0	0	0	0
1093	0	0	500	0	0	0	0	0
1094	0	0	500	0	0	0	0	0
7373	245000	0	105000	0	0	0	0	0
7374	14000	0	6000	0	0	0	0	0
7487	4500	0	500	0	0	0	0	0
7488	4500	0	500	0	0	0	0	0
7508	0	0	0	0	0	0	0	0
1237	0	0	0	2000	0	0	0	0
7740	890	0	0	0	110	0	0	0

7741	1780	0	0	0	220	0	0	0
7742	3560	0	0	0	440	0	0	0
7743	850	0	0	0	150	0	0	0
7744	1700	0	0	0	300	0	0	0
7745	4250	0	0	0	750	0	0	0
7844	2670	0	0	0	330	0	0	0
7924	120	0	20	0	1620	240	0	0
7961	0	0	0	5600	350	1050	0	0
1090	0	0	0	0	0	0	0	0
1209	0	0	0	0	0	0	0	0
7475	0	0	0	0	0	0	0	0
7491	0	0	0	0	0	0	0	0
1029	0	0	757	100	0	0	0	0
7308	4500	0	500	0	0	0	0	0
7310	50971	0	1844	0	0	0	0	0
7507	700	0	300	0	0	0	0	0
7483	0	0	0	0	0	0	0	0
7498	0	0	0	0	0	0	0	0
1036	0	0	0	0	0	0	0	0
M. NO	HH	GP	GY	RA	BB	AL	BH	TH
7001	0	15000	0	0	0	0	0	0
7971	627560	122602	0	0	0	0	0	0
7389	4500	0	0	0	0	0	0	0
7481	0	0	0	0	120000	0	0	0
7480	0	0	0	0	0	0	0	0
1030	4286	0	0	0	0	0	0	0
1031	4500	0	0	0	0	0	0	0
1032	4643	0	0	0	0	0	0	0

1033	4714	0	0	0	0	0	0	0
1034	5000	0	0	0	0	0	0	0
1035	5000	0	0	0	0	0	0	0
1204	3833	0	0	0	0	50	0	0
1038	1667	0	0	0	0	0	0	0
1039	833	0	0	0	0	0	0	0
1043	7142	0	0	0	0	0	0	0
7002	12429	0	0	0	0	0	0	0
7003	41429	0	0	0	0	0	0	0
7004	41429	0	0	0	0	0	0	0
7005	82857	0	0	0	0	0	0	0
7006	82857	0	0	0	0	0	0	0
7165	759000	0	0	50349	0	0	0	0
7166	0	0	0	0	0	0	123000	0
7167	0	0	0	0	0	0	0	141700
7170	33143	0	0	0	0	0	0	0
7054	4143	0	0	0	0	0	0	0
7055	4143	0	0	0	0	0	0	0
7056	4143	0	0	0	0	0	0	0
7057	4143	0	0	0	0	0	0	0
7058	0	0	0	0	0	0	0	0
7009	0	0	0	0	0	0	0	0
7010	0	0	0	0	0	0	0	0
7011	0	0	0	0	0	0	0	0
7012	0	0	0	0	0	0	0	0
7024	0	0	0	0	0	0	0	0
7039	1429	0	0	0	0	0	0	0
7202	7143	0	0	0	0	0	0	0

7203	0	0	0	0	0	0	0	0
7227	0	0	0	0	0	0	0	0
7228	0	0	0	0	0	0	0	0
7229	0	0	0	0	0	0	0	0
7230	0	0	0	0	0	0	0	0
7231	0	0	0	0	0	0	0	0
7234	0	0	0	0	0	0	0	0
7292	0	0	0	0	0	0	0	0
7258	0	0	0	0	0	0	0	0
7259	0	0	0	0	0	0	0	0
7275	0	0	0	0	0	0	0	0
7288	0	0	0	0	0	0	0	0
7309	0	0	0	0	0	0	0	0
1054	0	0	0	0	0	0	0	0
1055	0	0	0	0	0	0	0	0
1056	0	0	0	0	0	0	0	0
1057	0	0	0	0	0	0	0	0
1059	5000	0	0	0	0	0	0	0
1060	0	0	0	0	0	0	0	0
1061	0	0	0	5278	0	0	0	0
1063	0	0	0	0	0	0	0	5556
7372	0	0	0	0	0	0	0	0
7388	0	0	0	0	0	0	0	0
7390	0	0	0	0	0	0	0	0
7400	0	0	0	0	0	0	0	0
7401	0	0	0	0	0	0	0	0
7402	30000	0	0	0	0	0	0	0
7413	0	0	0	8444	0	0	0	0

7424	7143	0	0	0	0	0	0	0
7425	7143	0	0	0	0	0	0	0
7426	7143	0	0	0	0	0	0	0
1076	5000	0	0	0	0	0	0	0
1085	5000	0	0	0	0	0	0	0
1091	5000	0	0	0	0	0	0	0
1086	5000	0	0	0	0	0	0	0
1093	0	0	0	5000	0	0	0	0
1094	0	0	0	5000	0	0	0	0
7373	0	0	0	0	0	0	0	0
7374	0	0	0	0	0	0	0	0
7487	0	0	0	0	0	0	0	0
7488	0	0	0	0	0	0	0	0
7508	5000	0	0	0	0	0	0	0
1237	0	0	0	0	0	0	0	0
7740	0	0	0	0	0	0	0	0
7741	0	0	0	0	0	0	0	0
7742	0	0	0	0	0	0	0	0
7743	0	0	0	0	0	0	0	0
7744	0	0	0	0	0	0	0	0
7745	0	0	0	0	0	0	0	0
7844	0	0	0	0	0	0	0	0
7924	0	0	0	0	0	0	0	0
7961	0	0	0	0	0	0	0	0
1090	5000	0	0	0	0	0	0	0
1209	5000	0	0	0	0	0	0	0
7475	5000	0	0	0	0	0	0	0
7491	5000	0	0	0	0	0	0	0

1029	4143	0	0	0	0	0	0	0
7308	0	0	0	0	0	0	0	0
7310	17185	0	0	0	0	0	0	0
7507	0	0	0	0	0	0	0	0
7483	5000	0	0	0	0	0	0	0
7498	5000	0	0	0	0	0	0	0
1036	5000	0	0	0	0	0	0	0

Fabrikanın kendi yöntemleriyle bulduğu sonuçlar ise çizelge 3.12’de verilmiştir.

Fabrika bu modeli kullandığın da % 23,44 oranında daha ucuza mal edebilecektir.

Çizelge 3.12. Fabrikanın kendi yöntemleriyle bulduğu sonuçlar

M. NO	BT	KB	EC	EK	KK	KA	PH	HK
X7001	0	0	1200	150	0	0	4050	2400
X7971	26400	0	158400	8800	0	0	0	0
X7389	0	0	400	0	0	0	750	0
X7481	175000	59500	24500	0	0	0	0	0
X7480	400000	136000	56000	0	0	0	0	0
X1030	0	0	900	50	0	0	0	0
X1031	0	0	550	0	0	0	0	0
X1032	0	0	500	50	0	0	0	0
X1033	0	0	1050	0	0	0	0	0
X1034	0	850	500	0	0	0	0	0
X1035	0	850	350	0	0	0	0	0
X1204	0	350	0	0	0	0	4600	0
X1038	0	1900	200	0	0	0	1850	0
X1039	0	2450	150	0	0	0	2400	0
X1043	0	2050	0	50	0	0	0	0
X7002	4050	0	1200	150	0	0	2400	0
X7003	13500	0	4000	500	0	0	8000	0
X7004	13500	0	4000	500	0	0	8000	0
X7005	27000	0	8000	1000	0	0	16000	0
X7006	27000	0	8000	1000	0	0	16000	0
X7165	0	0	83760	10470	0	0	282690	0
X7166	702000	0	208000	26000	0	0	0	0
X7167	540000	880000	160000	20000	0	0	0	0
X7170	10800	17600	3200	400	0	0	6400	0
X7054	1350	0	400	50	0	0	800	0

X7055	1350	0	400	50	0	0	800	0
X7056	1350	0	400	50	0	0	800	0
X7057	1350	0	400	50	0	0	800	0
X7058	1350	0	400	50	0	0	800	0
X7009	0	0	350	50	0	0	0	0
X7010	0	0	350	50	0	0	0	0
X7011	0	0	700	100	0	0	0	0
X7012	0	0	350	50	0	0	0	0
X7024	0	510	210	0	0	0	0	0
X7039	0	410	0	0	0	0	0	0
X7202	0	2050	0	0	0	0	0	0
X7203	0	2050	0	0	0	0	750	0
X7227	0	0	400	0	0	0	750	0
X7228	0	0	400	0	0	0	750	0
X7229	0	0	80	0	0	0	150	0
X7230	0	0	80	0	0	0	150	0
X7231	0	0	80	10	0	0	150	0
X7234	0	0	60	0	0	0	0	0
X7292	0	15200	1600	0	0	0	0	0
X7258	0	2050	0	0	0	0	0	0
X7259	0	2050	0	0	0	0	0	0
X7275	0	350	0	0	0	0	3550	0
X7288	0	0	0	3000	0	0	0	0
X7309	0	1900	200	0	0	0	2900	0
X1054	0	0	400	0	0	0	750	0
X1055	0	0	400	0	0	0	300	0
X1056	0	850	350	0	0	0	2900	0
X1057	0	850	350	0	0	0	3800	0

X1059	0	850	350	0	0	0	3800	0
X1060	0	1900	200	0	0	0	2900	0
X1061	0	2450	150	0	0	0	2400	0
X1063	0	2050	0	0	0	0	2950	0
X7372	0	0	0	2000	0	0	0	0
X7388	3000	0	400	0	0	0	750	0
X7390	6000	0	800	0	0	0	1500	0
X7400	3990	1190	490	0	0	0	0	0
X7401	0	6800	2800	0	0	0	22800	0
X7402	0	5100	2100	0	0	0	17100	0
X7413	3840	3920	240	0	0	0	0	0
X7424	2950	2050	0	0	0	0	0	0
X7425	2950	2050	0	0	0	0	0	0
X7426	2950	2050	0	0	0	0	0	0
X1076	3800	850	350	0	0	0	0	0
X1085	3800	850	350	0	0	0	0	0
X1091	3800	850	350	0	0	0	0	0
X1086	3800	850	350	0	0	0	0	0
X1093	2900	1900	200	0	0	0	0	0
X1094	2900	1900	200	0	0	0	0	0
X7373	0	59500	24500	0	0	0	266000	0
X7374	0	3400	1400	0	0	0	0	0
X7487	2900	1900	200	0	0	0	0	0
X7488	2900	1900	200	0	0	0	0	0
X7508	3800	850	350	0	0	0	0	0
X1237	0	0	0	2000	0	0	0	0
X7740	140	770	0	0	90	0	0	0
X7741	280	1540	0	0	180	0	0	0

X7742	560	3080	0	0	360	0	0	0
X7743	140	740	0	0	120	0	0	0
X7744	280	1480	0	0	240	0	0	0
X7745	700	3700	0	0	600	0	0	0
X7844	420	2310	0	0	270	0	0	0
X7924	20	120	0	0	1620	240	0	0
X7961	0	0	0	5600	350	1050	0	0
X1090	0	850	350	0	0	0	0	0
X1209	0	850	350	0	0	0	0	0
X7475	0	850	350	0	0	0	0	0
X7491	0	850	350	0	0	0	0	600
X1029	0	0	950	50	0	0	200	0
X7308	0	1900	200	0	0	0	0	0
X7310	0	26600	2800	0	0	0	0	0
X7507	0	170	70	0	0	0	0	0
X7483	0	850	350	0	0	0	0	0
X7498	0	850	350	0	0	0	0	0
X1099	0	850	350	0	0	0	0	0
M. NO	HH	GP	GY	RA	BB	AL	BH	TH
X7001	6600	600	0	0	0	0	0	0
X7971	44000	35200	0	396000	211200	0	0	0
X7389	850	0	0	0	0	0	0	3000
X7481	91000	0	0	0	0	0	0	0
X7480	208000	0	0	0	0	0	0	0
X1030	650	0	0	0	750	0	0	2650
X1031	550	0	0	0	900	0	0	3000
X1032	100	0	0	0	850	0	0	3500
X1033	0	0	0	0	1200	0	0	2750

X1034	0	0	0	0	350	0	0	3300
X1035	400	0	0	0	0	0	0	3400
X1204	0	0	0	0	0	50	0	0
X1038	1050	0	0	0	0	0	0	0
X1039	0	0	0	0	0	0	0	0
X1043	0	0	0	0	0	0	2900	0
X7002	0	600	0	0	0	0	6600	0
X7003	0	2000	0	0	0	0	22000	0
X7004	0	2000	0	0	0	0	22000	0
X7005	0	4000	0	0	0	0	44000	0
X7006	0	4000	0	0	0	0	44000	0
X7165	460680	41880	167520	0	0	0	0	0
X7166	1144000	104000	0	0	0	0	0	416000
X7167	0	80000	0	0	0	0	0	320000
X7170	0	1600	0	0	0	0	0	0
X7054	0	200	0	2200	0	0	0	0
X7055	0	200	0	2200	0	0	0	0
X7056	0	200	0	2200	0	0	0	0
X7057	0	200	0	2200	0	0	0	0
X7058	0	200	0	2200	0	0	0	0
X7009	2250	0	0	2350	0	0	0	0
X7010	2250	0	0	2350	0	0	0	0
X7011	4500	0	0	4700	0	0	0	0
X7012	2250	0	0	2350	0	0	0	0
X7024	0	0	0	2280	0	0	0	0
X7039	0	0	0	590	0	0	0	0
X7202	0	0	0	2950	0	0	0	0
X7203	0	0	0	2200	0	0	0	0

X7227	850	0	0	3000	0	0	0	0
X7228	850	0	0	0	0	0	3000	0
X7229	170	0	0	0	0	0	600	0
X7230	170	0	0	0	0	0	600	0
X7231	170	0	0	0	0	0	590	0
X7234	220	0	0	0	0	0	720	0
X7292	0	0	0	0	0	0	23200	0
X7258	0	0	0	0	0	0	2950	0
X7259	0	0	0	0	0	0	2950	0
X7275	1050	0	0	0	0	50	0	0
X7288	0	0	0	0	0	0	0	0
X7309	0	0	0	0	0	0	0	0
X1054	850	3000	0	0	0	0	0	0
X1055	1550	2750	0	0	0	0	0	0
X1056	900	0	2900	0	0	0	0	0
X1057	0	0	3800	0	0	0	0	0
X1059	0	0	3800	0	0	0	0	0
X1060	0	0	2900	0	0	0	0	0
X1061	0	0	2400	0	0	0	0	0
X1063	0	0	2950	0	0	0	0	0
X7372	0	0	0	0	0	0	0	0
X7388	850	0	0	0	0	0	0	0
X7390	1700	0	0	0	0	0	0	0
X7400	1330	0	0	0	0	0	0	0
X7401	7600	0	0	0	0	0	0	0
X7402	5700	0	0	0	0	0	0	0
X7413	0	0	0	0	0	0	0	0
X7424	0	0	0	0	0	0	0	0

X7425	0	0	0	0	0	0	0	0
X7426	0	0	0	0	0	0	0	0
X1076	0	0	0	0	0	0	0	0
X1085	0	0	0	0	0	0	0	0
X1091	0	0	0	0	0	0	0	0
X1086	0	0	0	0	0	0	0	0
X1093	0	0	0	0	0	0	0	0
X1094	0	0	0	0	0	0	0	0
X7373	0	0	266000	0	0	0	0	0
X7374	0	0	15200	0	0	0	0	0
X7487	0	0	0	0	0	0	0	0
X7488	0	0	0	0	0	0	0	0
X7508	0	0	0	0	0	0	0	0
X1237	0	0	0	0	0	0	0	0
X7740	0	0	0	0	0	0	0	0
X7741	0	0	0	0	0	0	0	0
X7742	0	0	0	0	0	0	0	0
X7743	0	0	0	0	0	0	0	0
X7744	0	0	0	0	0	0	0	0
X7745	0	0	0	0	0	0	0	0
X7844	0	0	0	0	0	0	0	0
X7924	0	0	0	0	0	0	0	0
X7961	0	0	0	0	0	0	0	0
X1090	3800	0	0	0	0	0	0	0
X1209	3800	0	0	0	0	0	0	0
X7475	3800	0	0	0	0	0	0	0
X7491	3000	200	0	0	0	0	0	0
X1029	3800	0	0	0	0	0	0	0

X7308	2900	0	0	0	0	0	0	0
X7310	0	0	0	28000	0	0	0	0
X7507	0	0	760	0	0	0	0	0
X7483	0	0	3800	0	0	0	0	0
X7498	0	0	3800	0	0	0	0	0
X1099	0	0	3800	0	0	0	0	0

3.5. Problemde Duyarluluk Analizi Örnekleri

1. c_j 'nin değışimi

Hammaddelerin maliyet fiyatlarında bir değışiklik olursa Z değerin değışimi aşığıda verilmiştir.

Bütün hammaddelerin fiyatı % 10 azalırsa Z değerin yeni değelerini bulmak için GAMS modelinin sonuna aşığıdaki değeler eklenir.

$$A(I, "BT") = 333;$$

$$A(I, "KB") = 513;$$

$$A(I, "EC") = 378;$$

$$A(I, "EK") = 200;$$

$$A(I, "KK") = 1755;$$

$$A(I, "KA") = 486;$$

$$A(I, "PH") = 108;$$

$$A(I, "HK") = 108;$$

$$A(I, "HH") = 108;$$

$$A(I, "GP") = 36;$$

$$A(I, "GY") = 675;$$

$$A(I, "RA") = 171;$$

$$A(I, "BB") = 315;$$

$$A(I, "AL") = 585;$$

$$A(I, "BH") = 180;$$

$$A(I, "TH") = 130;$$

SOLVE KARISIM USING LP MINIMIZING TotalCost; DISPLAY Ship.L;

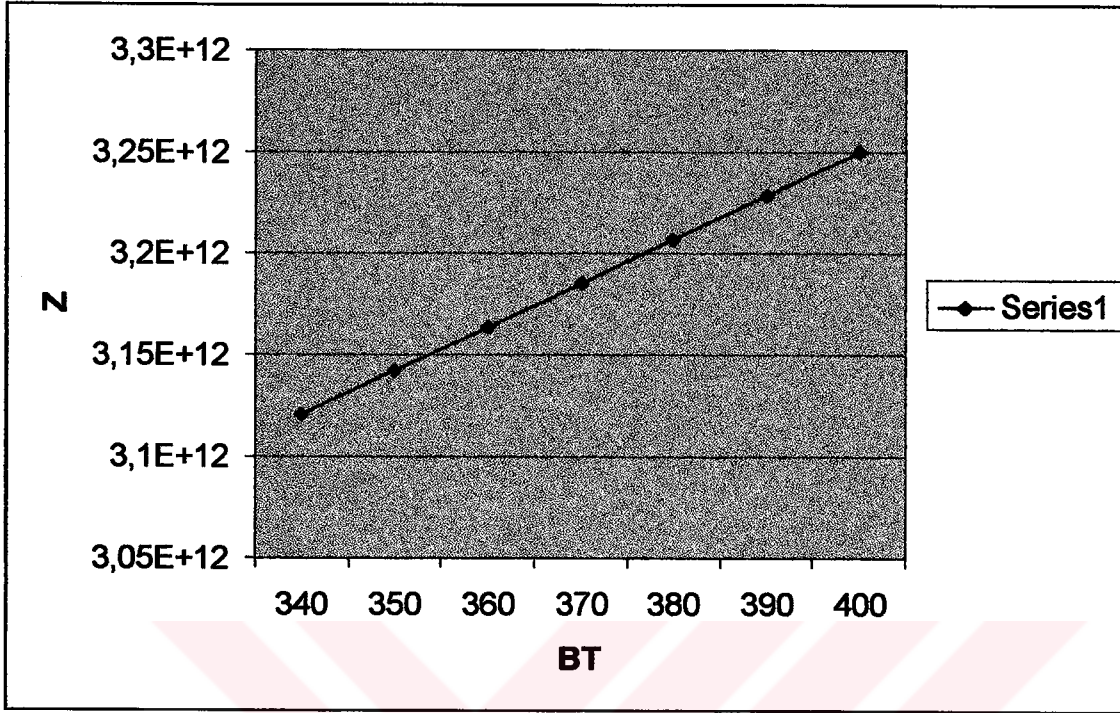
Problem çözüldüğünde ise hammadde maliyet fiyatı % 10 azaldığında Z değeri de aynı miktarda azaldığı yani 2 866 445 752 429 olduğu ve mamuller için kullanılan hammadde miktarlarında herhangi bir değişiklik olmadığı görülmektedir.

Bakır tel (BT) hammaddesinde fiyattaki değişme halinde Z'ye etkisini tablo halinde ifadesi çizelge 3.13'de verilmiştir.

Çizelge 3.13. BT için Z değerleri

BT	Z
340	3120201196476
350	3141765306476
360	3163329416476
370	3184893526476
380	3206457636476
390	3228021746476
400	3249585856476

Grafik şeklinde ifadesi de şekil 3.3 de verilmiştir.

Şekil 3.3. BT için Z değerlerinin gösterimi

Granüle yük şeridinde (GY) hammaddesinde fiyattaki değişme halinde Z'ye etkisini tablo halinde ifadesi çizelge 3.14'de verilmiştir.

Grafik şeklinde ifadesi de şekil 3.4'de verilmiştir.

BAKIRTALEP miktarı $30000 \times 0,58 = 17400 \text{ kg}$ dır.

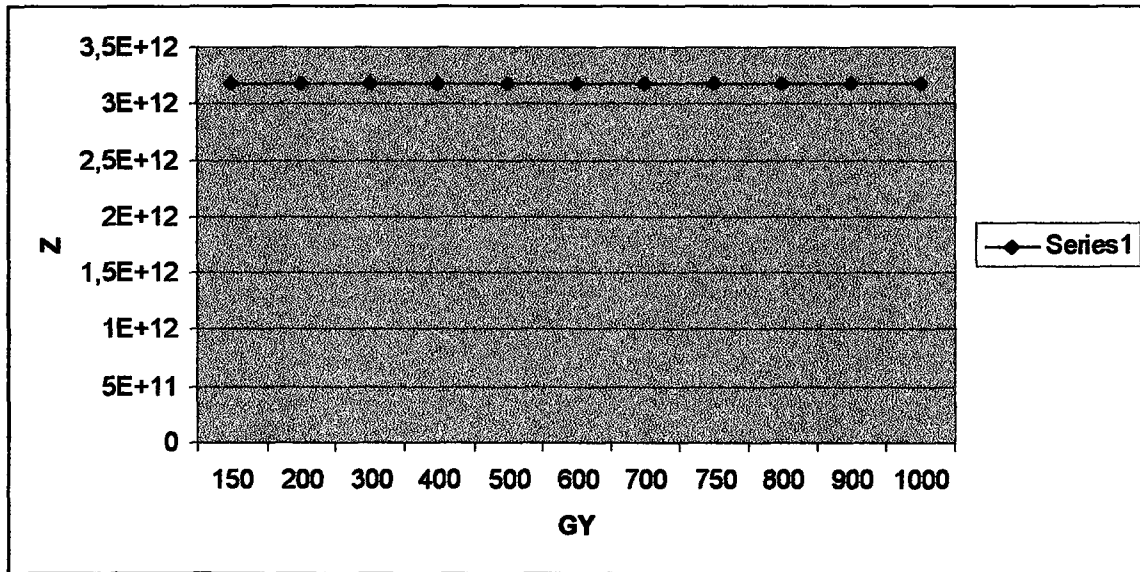
ÇİNKOTALEP miktarı $30000 \times 0,40 = 12000 \text{ kg}$ dır.

KURŞUNTALEP miktarı $30000 \times 0,02 = 600 \text{ kg}$ dır.

şeklinde olur.

Çizelge 3.14 GY için Z değerleri

GY	Z
150	3184893526476
200	3184893526476
300	3184893526476
400	3184893526476
500	3184893526476
600	3184893526476
700	3184893526476
750	3184893526476
800	3184893526476
900	3184893526476
1000	3184893526476

Şekil 3.4 GY için Z değerlerinin gösterimi

2. b_i 'nin değişmesi

Simpleks tablosunun sağındaki $x_{B,i}$ değerlerinin değişmesi durumunda Z değerinin bulunması aşağıdaki şekilde olur.

7002 mamulünün talep miktarını 15000 den 30000 e çıkarılırsa; o zaman 7002 için talep miktarları;

GAMS modelinin sonuna aşağıdaki değerler eklenir.

TALEP1("7002") = 17400;

TALEP2("7002") = 12000;

TALEP3("7002") = 600;

SOLVE KARISIM USING LP MINIMIZING TotalCost; DISPLAY Ship.L;

Model çözüldüğünde ise bulunan sonuçlar çizelge 3.15'de ifade edilmiştir.

Çizelge 3.15. 7002 nin talep miktarı değişmesinden sonraki çözümde bulunan değerler

M. NO	BT	KB	EC	EK	KK	KA	PH	HK
7001	0	0	0	0	0	0	0	0
7971	0	0	92310	12192	0	0	0	1762
7389	0	0	500	0	0	0	0	0
7481	0	125000	105000	0	0	0	0	0
7480	0	560000	240000	0	0	0	0	0
1030	0	0	614	100	0	0	0	0
1031	0	0	500	0	0	0	0	0
1032	0	0	357	0	0	0	0	4643
1033	0	0	286	0	0	0	0	0
1034	0	0	0	0	0	0	0	0
1035	0	0	0	0	0	0	0	0
1204	3800	0	1150	0	0	0	0	0
1038	3333	0	0	0	0	0	0	0
1039	4167	0	0	0	0	0	0	0
1043	0	0	0	0	0	0	0	1
7002	0	0	4543	600	0	0	0	0
7003	0	0	7571	1000	0	0	0	0
7004	0	0	7571	1000	0	0	0	0
7005	0	0	15143	2000	0	0	0	0
7006	0	0	15143	2000	0	0	0	0
7165	0	0	177970	20940	0	0	0	0
7166	381588	721410	1040000	52000	0	0	0	0
7167	1032475	0	785830	40000	0	0	0	0
7170	23200	0	16000	800	0	0	0	0

7054	2900	0	2000	100	0	0	0	0
7055	0	0	757	100	0	0	0	4143
7056	0	0	757	100	0	0	0	4143
7057	2900	0	2000	100	0	0	0	0
7058	2900	0	2000	100	0	0	0	0
7009	0	0	614	100	0	0	0	4286
7010	0	0	614	100	0	0	0	4286
7011	0	0	1229	200	0	0	0	8571
7012	0	0	614	100	0	0	0	0
7024	0	0	0	0	0	0	0	3000
7039	0	0	0	0	0	0	0	1429
7202	0	0	0	0	0	0	0	7143
7203	0	0	0	0	0	0	0	7143
7227	0	0	500	0	0	0	0	0
7228	0	0	500	0	0	0	0	0
7229	0	0	100	0	0	0	0	0
7230	0	0	100	0	0	0	0	0
7231	0	0	100	0	0	0	0	0
7234	0	0	61	10	0	0	0	0
7292	36000	0	4000	0	0	0	0	0
7258	0	0	0	0	0	0	0	0
7259	0	0	0	0	0	0	0	0
7275	3800	0	1200	0	0	0	0	0
7288	0	0	0	3000	0	0	0	0
7309	4500	0	500	0	0	0	0	0
1054	0	0	500	0	0	0	0	0
1055	0	0	500	0	0	0	0	0
1056	0	0	0	0	0	0	0	0

1057	0	0	0	0	0	0	0	0
1059	0	0	0	0	0	0	0	0
1060	3333	0	0	0	0	0	0	1667
1061	4750	0	250	0	0	0	0	0
1063	0	0	0	0	0	0	0	0
7372	0	0	0	2000	0	0	0	0
7388	0	0	500	0	0	0	0	0
7390	0	0	1000	0	0	0	0	0
7400	0	0	0	0	0	0	0	0
7401	0	0	0	0	0	0	0	0
7402	0	0	0	0	0	0	0	0
7413	7600	0	400	0	0	0	0	0
7424	0	0	0	0	0	0	0	0
7425	0	0	0	0	0	0	0	0
7426	0	0	0	0	0	0	0	0
1076	0	0	0	0	0	0	0	0
1085	0	0	0	0	0	0	0	0
1091	0	0	0	0	0	0	0	0
1086	0	0	0	0	0	0	0	0
1093	4500	0	500	0	0	0	0	0
1094	4500	0	500	0	0	0	0	0
7373	245000	0	105000	0	0	0	0	0
7374	292145	0	6000	0	0	0	0	0
7487	4500	0	500	0	0	0	0	0
7488	4500	0	500	0	0	0	0	0
7508	0	0	0	0	0	0	0	0
1237	0	0	0	2000	0	0	0	0
7740	890	0	0	0	110	0	0	0

7741	1780	0	0	0	220	0	0	0
7742	3560	0	0	0	440	0	0	0
7743	850	0	0	0	150	0	0	0
7744	1700	0	0	0	300	0	0	0
7745	4250	0	0	0	750	0	0	0
7844	2670	0	0	0	330	0	0	0
7924	120	0	0	20	1620	240	0	0
7961	0	0	0	5600	350	1050	0	0
1090	0	0	0	0	0	0	0	0
1209	0	0	0	0	0	0	0	0
7475	0	0	0	0	0	0	0	0
7491	0	0	0	0	0	0	0	0
1029	0	0	757	4756	0	0	0	0
7308	4500	0	500	0	0	0	0	0
7310	63000	0	7000	0	0	0	0	0
7507	700	0	300	0	0	0	0	0
7483	0	0	0	0	0	0	0	0
7498	0	0	0	0	0	0	0	0
1036	0	0	0	0	0	0	0	0
M. NO	HH	GP	GY	RA	BB	AL	BH	TH
7001	0	15000	0	0	0	0	0	0
7971	503330	270406	0	0	0	0	0	0
7389	4500	0	0	0	0	0	0	0
7481	0	0	0	0	120000	0	0	0
7480	0	0	0	0	0	0	0	0
1030	4286	0	0	0	0	0	0	0
1031	4500	0	0	0	0	0	0	0
1032	0	0	0	0	0	0	0	0

1033	4714	0	0	0	0	0	0	0
1034	5000	0	0	0	0	0	0	0
1035	5000	0	0	0	0	0	0	0
1204	0	0	0	0	0	50	0	0
1038	1667	0	0	0	0	0	0	0
1039	833	0	0	0	0	0	0	0
1043	7142	0	0	0	0	0	0	0
7002	24857	0	0	0	0	0	0	0
7003	41429	0	0	0	0	0	0	0
7004	0	0	0	0	0	0	29000	0
7005	0	100000	0	0	0	0	0	0
7006	0	0	0	0	0	0	58000	0
7165	816086	0	0	0	0	0	36000	0
7166	0	0	0	450000	0	0	0	0
7167	0	0	0	0	0	0	0	141694
7170	0	0	0	0	0	0	0	0
7054	0	0	0	0	0	0	0	0
7055	0	0	0	0	0	0	0	0
7056	0	0	0	0	0	0	0	0
7057	0	0	0	0	0	0	0	0
7058	0	0	0	0	0	0	0	0
7009	0	0	0	0	0	0	0	0
7010	0	0	0	0	0	0	0	0
7011	0	0	0	0	0	0	0	0
7012	4286	0	0	0	0	0	0	0
7024	0	0	0	0	0	0	0	0
7039	0	0	0	0	0	0	0	0
7202	0	0	0	0	0	0	0	0

7203	0	0	0	0	0	0	0	0
7227	4500	0	0	0	0	0	0	0
7228	4500	0	0	0	0	0	0	0
7229	900	0	0	0	0	0	0	0
7230	900	0	0	0	0	0	0	0
7231	900	0	0	0	0	0	0	0
7234	929	0	0	0	0	0	0	0
7292	0	0	0	0	0	0	0	0
7258	0	0	0	0	0	0	0	5556
7259	7143	0	0	0	0	0	0	0
7275	0	0	0	0	0	0	0	0
7288	0	0	0	0	0	0	0	0
7309	0	0	0	0	0	0	0	0
1054	4500	0	0	0	0	0	0	0
1055	4500	0	0	0	0	0	0	0
1056	5000	0	0	0	0	0	0	0
1057	5000	0	0	0	0	0	0	0
1059	5000	0	0	0	0	0	0	0
1060	0	0	0	0	0	0	0	0
1061	0	0	0	0	0	0	0	0
1063	7143	0	0	0	0	0	0	0
7372	0	0	0	0	0	0	0	0
7388	4500	0	0	0	0	0	0	0
7390	9000	0	0	0	0	0	0	0
7400	7000	0	0	0	0	0	0	0
7401	40000	0	0	0	0	0	0	0
7402	30000	0	0	0	0	0	0	0
7413	0	0	0	0	0	0	0	0

7424	7143	0	0	0	0	0	0	0
7425	7143	0	0	0	0	0	0	0
7426	7143	0	0	0	0	0	0	0
1076	5000	0	0	0	0	0	0	0
1085	5000	0	0	0	0	0	0	0
1091	5000	0	0	0	0	0	0	0
1086	5000	0	0	0	0	0	0	0
1093	0	0	0	0	0	0	0	0
1094	0	0	0	0	0	0	0	0
7373	0	0	0	0	0	0	0	0
7374	0	0	0	0	0	0	0	0
7487	0	0	0	0	0	0	0	0
7488	0	0	0	0	0	0	0	0
7508	5000	0	0	0	0	0	0	0
1237	0	0	0	0	0	0	0	0
7740	0	0	0	0	0	0	0	0
7741	0	0	0	0	0	0	0	0
7742	0	0	0	0	0	0	0	0
7743	0	0	0	0	0	0	0	0
7744	0	0	0	0	0	0	0	0
7745	0	0	0	0	0	0	0	0
7844	0	0	0	0	0	0	0	0
7924	0	0	0	0	0	0	0	0
7961	0	0	0	0	0	0	0	0
1090	5000	0	0	0	0	0	0	0
1209	5000	0	0	0	0	0	0	0
7475	5000	0	0	0	0	0	0	0
7491	5000	0	0	0	0	0	0	0

1029	4143	0	0	0	0	0	0	0
7308	0	0	0	0	0	0	0	0
7310	0	0	0	0	0	0	0	0
7507	0	0	0	0	0	0	0	0
7483	5000	0	0	0	0	0	0	0
7498	5000	0	0	0	0	0	0	0
1036	5000	0	0	0	0	0	0	0

3. $a_{i,j}$ 'nin değışmesi

Teknolojik katsayılarda değışiklik olduğunda Z değeriine etkisi ise aşağıda ifade edilmiştir.

7001 mamulüne hurda malzemeler eklenmediğinde Z değeriindeki değışim için ise GAMS modelinin sonuna aşağıdaki değerler eklenir.

BAKIR("7001","PH") = 0;
BAKIR("7001","HK") = 0;
BAKIR("7001","HH") = 0;
BAKIR("7001","GP") = 0;
BAKIR("7001","GY") = 0;
BAKIR("7001","RA") = 0;
BAKIR("7001","BH") = 0;
BAKIR("7001","TH") = 0;
CINKO("7001","PH") = 0;
CINKO("7001","HK") = 0;
CINKO("7001","HH") = 0;
CINKO("7001","GP") = 0;

CINKO("7001","GY") = 0;

CINKO("7001","TH") = 0;

KURSUN("7001","GP") = 0;

SOLVE KARISIM USING LP MINIMIZING TotalCost; DISPLAY Ship.L;

Model çözüldüğünde ise bulunan sonuçlar çizelge 3.16'da ifade edilmiştir.

Çizelge 3.16. 7001'in hurda değer kullanılmadığında bulunan değerler

M. NO	BT	KB	EC	EK	KK	KA	PH	HK
7001	0	0	6000	300	0	0	0	0
7971	0	0	112421	14848	0	0	0	3976
7389	0	0	500	0	0	0	0	0
7481	0	212960	105000	0	0	0	0	0
7480	0	560000	240000	0	0	0	0	0
1030	0	0	614	100	0	0	0	0
1031	0	0	500	0	0	0	0	0
1032	0	0	357	0	0	0	0	0
1033	0	0	286	0	0	0	0	0
1034	0	0	0	0	0	0	0	0
1035	0	0	0	0	0	0	0	0
1204	1117	0	0	0	0	0	0	0
1038	3333	0	0	0	0	0	0	0
1039	4167	0	0	0	0	0	0	0
1043	0	0	0	0	0	0	0	1
7002	0	0	2271	300	0	0	0	0
7003	0	0	7571	1000	0	0	0	0

7004	0	0	7571	1000	0	0	0	0
7005	0	0	15143	2000	0	0	0	0
7006	0	0	15143	2000	0	0	0	0
7165	0	0	418800	20940	0	0	0	0
7166	703649	633452	966758	52000	0	0	0	0
7167	1032475	0	785350	40000	0	0	0	0
7170	0		6057	800	0	0	0	0
7054	0	0	757	100	0	0	0	0
7055	0	0	757	100	0	0	0	4143
7056	0	0	757	100	0	0	0	4143
7057	0	0	757	100	0	0	0	4143
7058	0	0	757	100	0	0	0	4143
7009	0	0	614	100	0	0	0	4286
7010	0	0	614	100	0	0	0	4286
7011	0	0	1229	200	0	0	0	8571
7012	0	0	614	100	0	0	0	4286
7024	0	0	0	0	0	0	0	0
7039	0	0	0	0	0	0	0	1428
7202	0	0	0	0	0	0	0	0
7203	0	0	0	0	0	0	0	0
7227	0	0	500	0	0	0	0	0
7228	0	0	500	0	0	0	0	0
7229	0	0	100	0	0	0	0	0
7230	0	0	100	0	0	0	0	0
7231	0	0	100	0	0	0	0	0
7234	0	0	61	10	0	0	0	0
7292	26667	0	0	0	0	0	0	0
7258	0	0	0	0	0	0	0	0

7259	0	0	0	0	0	0	0	7143
7275	3800	0	1200	0	0	0	0	0
7288	0	0	0	3000	0	0	0	0
7309	3333	0	0	0	0	0	0	1667
1054	0	0	500	0	0	0	0	0
1055	0	0	500	0	0	0	0	0
1056	0	0	0	0	0	0	0	0
1057	0	0	0	0	0	0	0	0
1059	0	0	0	0	0	0	0	0
1060	4500	0	500	0	0	0	0	0
1061	4750	0	250	0	0	0	0	0
1063	0	0	0	0	0	0	0	0
7372	0	0	0	2000	0	0	0	0
7388	0	0	500	0	0	0	0	0
7390	0	0	1000	0	0	0	0	0
7400	0	0	0	0	0	0	0	0
7401	0	0	0	0	0	0	0	0
7402	0	0	0	0	0	0	0	0
7413	7600	0	400	0	0	0	0	0
7424	0	0	0	0	0	0	0	0
7425	0	0	0	0	0	0	0	0
7426	0	0	0	0	0	0	0	0
1076	0	0	0	0	0	0	0	0
1085	0	0	0	0	0	0	0	0
1091	0	0	0	0	0	0	0	0
1086	0	0	0	0	0	0	0	0
1093	4500	0	500	0	0	0	0	0
1094	4500	0	500	0	0	0	0	0

7373	245000	0	105000	0	0	0	0	0
7374	14000	0	6000	0	0	0	0	0
7487	4500	0	500	0	0	0	0	0
7488	4500	0	500	0	0	0	0	0
7508	0	0	0	0	0	0	0	0
1237	0	0	0	2000	0	0	0	0
7740	890	0	0	0	110	0	0	0
7741	1780	0	0	0	220	0	0	0
7742	3560	0	0	0	440	0	0	0
7743	850	0	0	0	150	0	0	0
7744	1700	0	0	0	300	0	0	0
7745	4250	0	0	0	750	0	0	0
7844	2670	0	0	0	330	0	0	0
7924	120	0	0	20	1620	240	0	0
7961	0	0	0	5600	350	1050	0	0
1090	0	0	0	0	0	0	0	0
1209	0	0	0	0	0	0	0	0
7475	0	0	0	0	0	0	0	0
7491	0	0	0	0	0	0	0	0
1029	0	0	757	100	0	0	0	0
7308	4500	0	500	0	0	0	0	0
7310	63000	0	7000	0	0	0	0	0
7507	700	0	300	0	0	0	0	0
7483	0	0	0	0	0	0	0	0
7498	0	0	0	0	0	0	0	0
1036	0	0	0	0	0	0	0	0
M. NO	HH	GP	GY	RA	BB	AL	BH	TH
7001	0	0	0	0	0	0	8700	0

7971	611155	137600	0	0	0	0	0	0
7389	4500	0	0	0	0	0	0	0
7481	0	0	0	0	32040	0	0	0
7480	0	0	0	0	0	0	0	0
1030	4286	0	0	0	0	0	0	0
1031	4500	0	0	0	0	0	0	0
1032	4643	0	0	0	0	0	0	0
1033	4714	0	0	0	0	0	0	0
1034	5000	0	0	0	0	0	0	0
1035	5000	0	0	0	0	0	0	0
1204	3833	0	0	0	0	50	0	0
1038	1667	0	0	0	0	0	0	0
1039	833	0	0	0	0	0	0	0
1043	7142	0	0	0	0	0	0	0
7002	12429	0	0	0	0	0	0	0
7003	41429	0	0	0	0	0	0	0
7004	41429	0	0	0	0	0	0	0
7005	82857	0	0	0	0	0	0	0
7006	82857	0	0	0	0	0	0	0
7165	356222	0	0	450000	87960	0	114300	0
7166	244141	0	0	0	0	0	0	0
7167	0	0	0	0	0	0	0	141694
7170	33143	0	0	0	0	0	0	0
7054	4143	0	0	0	0	0	0	0
7055	0	0	0	0	0	0	0	0
7056	0	0	0	0	0	0	0	0
7057	0	0	0	0	0	0	0	0
7058	0	0	0	0	0	0	0	0

7009	0	0	0	0	0	0	0	0
7010	0	0	0	0	0	0	0	0
7011	0	0	0	0	0	0	0	0
7012	0	0	0	0	0	0	0	0
7024	3000	0	0	0	0	0	0	0
7039	0	0	0	0	0	0	0	0
7202	7143	0	0	0	0	0	0	0
7203	7143	0	0	0	0	0	0	0
7227	4500	0	0	0	0	0	0	0
7228	4500	0	0	0	0	0	0	0
7229	900	0	0	0	0	0	0	0
7230	900	0	0	0	0	0	0	0
7231	900	0	0	0	0	0	0	0
7234	929	0	0	0	0	0	0	0
7292	13333	0	0	0	0	0	0	0
7258	0	0	0	0	0	0	0	5556
7259	0	0	0	0	0	0	0	0
7275	0	0	0	0	0	0	0	0
7288	0	0	0	0	0	0	0	0
7309	0	0	0	0	0	0	0	0
1054	4500	0	0	0	0	0	0	0
1055	4500	0	0	0	0	0	0	0
1056	5000	0	0	0	0	0	0	0
1057	5000	0	0	0	0	0	0	0
1059	5000	0	0	0	0	0	0	0
1060	0	0	0	0	0	0	0	0
1061	0	0	0	0	0	0	0	0
1063	7143	0	0	0	0	0	0	0

7372	0	0	0	0	0	0	0	0
7388	4500	0	0	0	0	0	0	0
7390	9000	0	0	0	0	0	0	0
7400	7000	0	0	0	0	0	0	0
7401	40000	0	0	0	0	0	0	0
7402	30000	0	0	0	0	0	0	0
7413	0	0	0	0	0	0	0	0
7424	7143	0	0	0	0	0	0	0
7425	7143	0	0	0	0	0	0	0
7426	7143	0	0	0	0	0	0	0
1076	5000	0	0	0	0	0	0	0
1085	5000	0	0	0	0	0	0	0
1091	5000	0	0	0	0	0	0	0
1086	5000	0	0	0	0	0	0	0
1093	0	0	0	0	0	0	0	0
1094	0	0	0	0	0	0	0	0
7373	0	0	0	0	0	0	0	0
7374	0	0	0	0	0	0	0	0
7487	0	0	0	0	0	0	0	0
7488	0	0	0	0	0	0	0	0
7508	5000	0	0	0	0	0	0	0
1237	0	0	0	0	0	0	0	0
7740	0	0	0	0	0	0	0	0
7741	0	0	0	0	0	0	0	0
7742	0	0	0	0	0	0	0	0
7743	0	0	0	0	0	0	0	0
7744	0	0	0	0	0	0	0	0
7745	0	0	0	0	0	0	0	0

7844	0	0	0	0	0	0	0	0
7924	0	0	0	0	0	0	0	0
7961	0	0	0	0	0	0	0	0
1090	5000	0	0	0	0	0	0	0
1209	5000	0	0	0	0	0	0	0
7475	5000	0	0	0	0	0	0	0
7491	5000	0	0	0	0	0	0	0
1029	4143	0	0	0	0	0	0	0
7308	0	0	0	0	0	0	0	0
7310	0	0	0	0	0	0	0	0
7507	0	0	0	0	0	0	0	0
7483	5000	0	0	0	0	0	0	0
7498	5000	0	0	0	0	0	0	0
1036	5000	0	0	0	0	0	0	0

4. Yeni ürün eklenmesi

Firma, 7999 kodlu yeni bir mamul daha üretmeye başladığında Z değerinin değerini bulunması aşağıdaki şekilde olur.

7999 mamulünün sipariş miktarı 15000 kg ve mamulün içindeki bakır, çinko ve kurşun hammadde oranları ise sırasıyla % 58, % 40 ve % 2 dir.

Model çözüldüğünde ise bulunan sonuçlar çizelge 3.17’de ifade edilmiştir.

Çizelge 3.17. Yeni ürün eklendiğinde bulunan değerler

M. NO	BT	KB	EC	EK	KK	KA	PH	HK
7001	0	0	0	0	0	0	0	0
7971	0	0	112421	14848	0	0	0	0
7389	0	0	500	0	0	0	0	0
7481	0	125000	105000	0	0	0	0	0
7480	0	560000	240000	0	0	0	0	0
1030	0	0	614	100	0	0	0	0
1031	0	0	500	0	0	0	0	0
1032	0	0	357	0	0	0	0	0
1033	0	0	286	0	0	0	0	0
1034	0	0	0	0	0	0	0	0
1035	0	0	0	0	0	0	0	0
1204	0	0	0	0	0	0	0	0
1038	0	0	0	0	0	0	0	0
1039	4167	0	0	0	0	0	0	0
1043	0	0	0	0	0	0	0	1
7002	0	0	2271	300	0	0	0	0
7003	0	0	7571	1000	0	0	0	0
7004	0	0	7571	1000	0	0	0	0
7005	0	0	15143	2000	0	0	0	0
7006	0	0	15143	2000	0	0	0	0
7165	0	0	311933	20940	0	0	0	0
7166	666738	721412	1040000	52000	0	0	0	0
7167	1028150	0	785350	40000	0	0	0	0
7170	23200		16000	800	0	0	0	0
7054	2900	0	2000	100	0	0	0	0

7055	2900	0	2000	100	0	0	0	0
7056	2900	0	2000	100	0	0	0	0
7057	2900	0	2000	100	0	0	0	0
7058	2900	0	2000	100	0	0	0	0
7009	3000	0	1900	100	0	0	0	0
7010	3000	0	1900	100	0	0	0	0
7011	6000	0	3800	200	0	0	0	0
7012	3000	0	1900	100	0	0	0	0
7024	2100	0	900	0	0	0	0	0
7039	0	0	0	0	0	0	0	0
7202	0	0	0	0	0	0	0	0
7203	5000	0	0	0	0	0	0	0
7227	3150	0	1850	0	0	0	0	0
7228	3150	0	1850	0	0	0	0	0
7229	630	0	370	0	0	0	0	0
7230	630	0	370	0	0	0	0	0
7231	630	0	370	0	0	0	0	0
7234	650	0	340	10	0	0	0	0
7292	36000	0	4000	0	0	0	0	0
7258	5000	0	0	0	0	0	0	0
7259	5000	0	0	0	0	0	0	0
7275	3800	0	1200	0	0	0	0	0
7288	0	0	0	3000	0	0	0	0
7309	4500	0	500	0	0	0	0	0
1054	3150	0	1850	0	0	0	0	0
1055	3150	0	1850	0	0	0	0	0
1056	0	0	0	0	0	0	0	0
1057	0	0	0	0	0	0	0	0

1059	0	0	0	0	0	0	0	0
1060	0	0	500	0	0	0	0	0
1061	4750	0	250	0	0	0	0	0
1063	0	0	0	0	0	0	0	0
7372	0	0	0	2000	0	0	0	0
7388	0	0	500	0	0	0	0	0
7390	0	0	1000	0	0	0	0	0
7400	4900	0	2100	0	0	0	0	0
7401	0	0	0	0	0	0	0	0
7402	0	0	1350	0	0	0	0	25500
7413	7600	0	400	0	0	0	0	0
7424	0	0	0	0	0	0	0	7143
7425	0	0	0	0	0	0	0	7143
7426	0	0	0	0	0	0	0	0
1076	0	0	0	0	0	0	0	0
1085	0	0	0	0	0	0	0	0
1091	0	0	0	0	0	0	0	0
1086	0	0	0	0	0	0	0	0
1093	0	0	500	0	0	0	0	0
1094	0	0	500	0	0	0	0	0
7373	245000	0	105000	0	0	0	0	0
7374	14000	0	6000	0	0	0	0	0
7487	0	0	500	0	0	0	0	0
7488	0	0	500	0	0	0	0	0
7508	0	0	0	0	0	0	0	0
1237	0	0	0	2000	0	0	0	0
7740	0	0	0	0	110	0	0	0
7741	0	0	0	0	220	0	0	0

7742	0	0	0	0	440	0	0	0
7743	0	0	0	0	150	0	0	0
7744	0	0	0	0	300	0	0	0
7745	0	0	0	0	750	0	0	0
7844	0	0	0	0	330	0	0	0
7924	0	0	0	20	1620	240	0	0
7961	0	0	0	5600	350	1050	0	0
1090	0	0	0	0	0	0	0	0
1209	0	0	0	0	0	0	0	0
7475	0	0	0	0	0	0	0	0
7491	0	0	0	0	0	0	0	0
1029	0	0	757	100	0	0	0	0
7308	4500	0	500	0	0	0	0	0
7310	46667	0	0	0	0	0	0	0
7507	700	0	300	0	0	0	0	0
7483	0	0	0	0	0	0	0	0
7498	0	0	0	0	0	0	0	0
1036	0	0	0	0	0	0	0	0
7999	0	0	2271	300	0	0	0	12429
M. NO	HH	GP	GY	RA	BB	AL	BH	TH
7001	0	15000	0	0	0	0	0	0
7971	615131	137600	0	0	0	0	0	0
7389	4500	0	0	0	0	0	0	0
7481	0	0	0	0	120000	0	0	0
7480	0	0	0	0	0	0	0	0
1030	4286	0	0	0	0	0	0	0
1031	4500	0	0	0	0	0	0	0
1032	4643	0	0	0	0	0	0	0

1033	4714	0	0	0	0	0	0	0
1034	5000	0	0	0	0	0	0	0
1035	5000	0	0	0	0	0	0	0
1204	3833	0	0	1241	0	50	0	0
1038	1667	0	0	3704	0	0	0	0
1039	833	0	0	0	0	0	0	0
1043	7142	0	0	0	0	0	0	0
7002	12429	0	0	0	0	0	0	0
7003	41429	0	0	0	0	0	0	0
7004	41429	0	0	0	0	0	0	0
7005	82857	0	0	0	0	0	0	0
7006	82857	0	0	0	0	0	0	0
7165	356222	0	0	397671	0	0	0	0
7166	0	0	0	0	0	0	119850	0
7167	0	0	0	0	0	0	0	146500
7170	0	0	0	0	0	0	0	0
7054	0	0	0	0	0	0	0	0
7055	0	0	0	0	0	0	0	0
7056	0	0	0	0	0	0	0	0
7057	0	0	0	0	0	0	0	0
7058	0	0	0	0	0	0	0	0
7009	0	0	0	0	0	0	0	0
7010	0	0	0	0	0	0	0	0
7011	0	0	0	0	0	0	0	0
7012	0	0	0	0	0	0	0	0
7024	0	0	0	0	0	0	0	0
7039	1429	0	0	0	0	0	0	0
7202	0	0	0	4806	0	0	0	750

7203	0	0	0	0	0	0	0	0
7227	0	0	0	0	0	0	0	0
7228	0	0	0	0	0	0	0	0
7229	0	0	0	0	0	0	0	0
7230	0	0	0	0	0	0	0	0
7231	0	0	0	0	0	0	0	0
7234	0	0	0	0	0	0	0	0
7292	0	0	0	0	0	0	0	0
7258	0	0	0	0	0	0	0	0
7259	0	0	0	0	0	0	0	0
7275	0	0	0	0	0	0	0	0
7288	0	0	0	0	0	0	0	0
7309	0	0	0	0	0	0	0	0
1054	0	0	0	0	0	0	0	0
1055	0	0	0	0	0	0	0	0
1056	5000	0	0	0	0	0	0	0
1057	5000	0	0	0	0	0	0	0
1059	5000	0	0	0	0	0	0	0
1060	0	0	0	5000	0	0	0	0
1061	0	0	0	0	0	0	0	0
1063	7143	0	0	0	0	0	0	0
7372	0	0	0	0	0	0	0	0
7388	4500	0	0	0	0	0	0	0
7390	9000	0	0	0	0	0	0	0
7400	0	0	0	0	0	0	0	0
7401	40000	0	0	0	0	0	0	0
7402	0	0	0	0	0	0	3150	0
7413	0	0	0	0	0	0	0	0

7424	0	0	0	0	0	0	0	0
7425	0	0	0	0	0	0	0	0
7426	7143	0	0	0	0	0	0	0
1076	5000	0	0	0	0	0	0	0
1085	5000	0	0	0	0	0	0	0
1091	5000	0	0	0	0	0	0	0
1086	5000	0	0	0	0	0	0	0
1093	0	0	0	5000	0	0	0	0
1094	0	0	0	5000	0	0	0	0
7373	0	0	0	0	0	0	0	0
7374	0	0	0	0	0	0	0	0
7487	0	0	0	5000	0	0	0	0
7488	0	0	0	5000	0	0	0	0
7508	5000	0	0	0	0	0	0	0
1237	0	0	0	0	0	0	0	0
7740	0	0	0	989	0	0	0	0
7741	0	0	0	1978	0	0	0	0
7742	0	0	0	3956	0	0	0	0
7743	0	0	0	944	0	0	0	0
7744	0	0	0	1889	0	0	0	0
7745	0	0	0	4722	0	0	0	0
7844	0	0	0	2967	0	0	0	0
7924	0	0	0	133	0	0	0	0
7961	0	0	0	0	0	0	0	0
1090	5000	0	0	0	0	0	0	0
1209	5000	0	0	0	0	0	0	0
7475	5000	0	0	0	0	0	0	0
7491	5000	0	0	0	0	0	0	0

1029	4143	0	0	0	0	0	0	0
7308	0	0	0	0	0	0	0	0
7310	23333	0	0	0	0	0	0	0
7507	0	0	0	0	0	0	0	0
7483	5000	0	0	0	0	0	0	0
7498	5000	0	0	0	0	0	0	0
1036	5000	0	0	0	0	0	0	0
7999	0	0	0	0	0	0	0	0

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, maliyeti minimum verecek şekilde malzemeyi üretmek için hangi hammaddeden ne kadar kullanmak gerektiğini bulan maliyet-etkin bir üretim program geliştirildi.

Bu çalışmayla minimum maliyet verecek şekilde malzemeyi üretirken, hangi hammaddeden ne kadar kullanılması gerektiği bulunmuş oldu. Yapılan kıyas neticesinde fabrika bu modeli kullandığı taktirde maliyetlerinde % 23,44 oranında azalma olacaktır.

Problemi çözmek için doğrusal programlama kullanıldı. Günümüzde işletme, ekonomi ve muhasebe dallarının en yakından ilgilendiren konulardan birisi olan doğrusal programlama, aynı zamanda yöneylem araştırmasında da en yaygın kullanılan araçlardan biridir.

Bu problemi doğrusal programlama yöntemiyle çözmek içinde GAMS modeli kullanıldı.

GAMS programının kullanılmasının nedeni de; tüm notasyonlar için modelin uzun olarak yazılmasına gerek kalmadan daha kolay ifade edilebilmesidir. Değişiklikler programın tümünü etkilemeden yapılabilme kolaylığı da vardır.

Sonuçlardan görüldüğü gibi malzemeleri üretilirken, pirinç hurda ile gömlek yük şeriti kullanılmadığı görülüyor. Bunun için firma bu hammaddeleri ya satın almamalı ya da daha ucuza mal etmenin yollarını aramalıdır.

Üretim yapan işletmelerde genellikle bir program dahilinde olmayan hammadde kullanımı bu çalışmayla en uygun ve kolay bir şekilde yapılmış oldu.

Yapılan duyarlılık analizleri ile problemde olabilecek değişikliklerle sonuca etkisi çizelgelerle ifade edildi.

Hammadde maliyetlerinin aynı oranda azalması durumunda toplam maliyette aynı oranda azalmaktadır.

7002 de talepte olan değişiklikle, 7001 de hurda malzeme kullanılmadığında sonucu ne şekilde etkilediği ve diğer mamullerdeki hammaddeler de ne şekilde değiştiği çizelgelerde gösterilmiştir.

Ayrıca probleme yeni bir ürün eklendiğinde hammadde dağılımı gösterilmiştir.

İleri de bu veriler kullanılarak bir mamulün maliyet fiyatını tüm etkenler göz önüne alınarak bulan bir program geliştirilebilir. Aynı zamanda bu mamullerin siparişi teslim etme zamanları dikkate alınarak önümüzdeki yıllar için bir üretim programı yapılabilir.

KAYNAKLAR

1. David H., 1976, Cost Accounting for Management Applications, **Merril Inc.**, New York.
2. Neuner J. S., 1973 Basic Cost Accounting and Practice, **Irwin Inc.**, New York.
3. Turban E., 1990 Decision Support and Expert Sysytems: Management Support Systems, Second Edition, **Macmillan Publishing Company**, New York.
4. Brooke A.,Kendrick D., and Meeraus A., 1988, GAMS A User Guide, **The Scientific Press**, San Francisko.
5. Anderson D R., Sweeney D.J., and Williams T.A., 1997, Introduction to Management Science: Quantitative Approaches to Decision Making, 8th Edition,**West Publishing Company**, San Francisco.
6. Fang S.C., Puthenpura S., 1993, Linear Optimization and Extentions: Theory and Algorithms, **Merril Inc**, New Jersey.
7. Nemhauser G.L., Rinnooy Kan A.H.G., and Todd M.J., 1989, Handbooks In Operations Research and Management Science Volume 1: Optimization, North – Holland.
8. Bazaraa M.S., Jarvis J. J., 1990, Linear Programming and Network Flows, Second Edition, **Prentice- Hall, Inc.**, New York.

9. Ignizio, J. P., 1982, Linear Programming in Single - and Multiple - Objective Systems, **Prentice- Hall, Inc.**, Englewood Cliffs, NJ.
10. Taha, H., 1997, Operations Research: An Introduction **McMillan P., B. Co.**, 6th edition, New York.
11. G.B. Dantzig, 1963, Linear Programming and Extentions, **Princeton, N.J.**, Princeton University Press, s. 32.
12. Murty, K.G., 1983, Linear Programming, **John Wiley**, New York.
13. Gass S.I., 1986, Linear Programming Methods and Applications, Fifth edition, **McMillan P., B. Co.**, New York.
14. Luenberger, D. G., 1973, Introduction to Linear and Nonlinear Programming, **Addison Wesley Publishing Company, In.**, Reading, Ma.
15. HADLEY, G., 1963, Linear Programming, **Addison-Wesley Pyblishing Compony Inc.**, London.
16. PHILLIPS, D. T., RAVINDRAN, A., and SOLBERG, J.J., 1986, Operations Research, **John Wiley**, s.53-54.
17. Utaş M., 1997, MKE Katalog, **MKE Vakfı Matbaası**, Ankara.
18. Utaş M., PİRİNÇSAN A. Ş., 1997, PİRİNÇSAN Katalog, **MKE Vakfı Matbaası**, Ankara.

ÖZGEÇMİŞ

Balıkesir’de doğan Tamer EREN, ilk orta ve lise öğretimini Balıkesir’de tamamladı. 1996 yılında Selçuk Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesinin Endüstri Mühendisliği Bölümünde mezun oldu. Aynı yıl Kırıkkale Üniversitesinde araştırma görevlisi olarak göreve başladı. Halen lisansüstü çalışmalarına Gazi Üniversitesi Endüstri Mühendisliği Bölümünde devam etmektedir.